

T.C.

MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARLARASI İLİŞKİLERİ ANA BİLİM DALI

BAĞIMSIZLIK SONRASI KAZAKİSTAN'DA GÖÇ VE ORALMANLAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FATİMA ABDİL-SATTAR

DANIŞMAN

Doktor Öğretim Üyesi SERDAR YILMAZ

HAZİRAN, 2020

MUĞLA

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARLARASI İLİŞKİLERİ ANA BİLİM DALI

BAĞIMSIZLIK SONRASI KAZAKİSTAN'DA GÖÇ VE ORALMANLAR

FATİMA ABDİL-SATTAR
1541014Y02

Sosyal Bilimler Enstitüsünde
“Yüksek Lisans”

Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tez.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 29.06.2020

Tezin Sözlü Savunma Tarihi: 02.06.2020

Tez Danışmanı: Doktor Öğretim Üyesi Serdar YILMAZ

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Pınar YÜRÜR

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Utku YAPICI

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Bayram COŞKUN

HAZİRAN, 2020

MUĞLA

TUTANAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 30/06/2020 tarih ve 960 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 24/6 maddesine göre, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkileri Ana Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans öğrencisi Fatima ABDİL-SATTAR'ın "Bağımsızlık Sonrası Kazakistan'da Göç ve Oralmanlar" adlı tezini incelemiş ve aday 02/06/2020 tarihinde saat 13:00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 90 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin kabul edildiğine aybırlığı ile karar verildi.

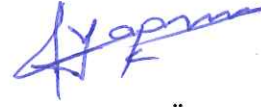
Tez Danışmanı

Doktor Öğretim Üyesi Serdar YILMAZ

Üye

Doç. Dr. Pınar YÜRÜR

Üye

Doç. Dr. Utku YAPICI

YEMİN

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “*Bağımsızlık Sonrası Kazakistan’da Göç ve Oralmanlar*” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

02.06.2020

Fatima ABDİL-SATTAR

**YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU**

YAZARIN

**Soyadı : ABDİL-SATTAR
Adı : Fatima**

Referans No: 10331640

TEZİN ADI

Türkçe: BAĞIMSIZLIK SONRASI KAZAKİSTAN'DA GÖÇ VE ORALMANLAR

**Y. Dil: ORALMANS AND IMMIGRATION IN KAZAKHSTAN AFTER THE
INDEPENDENCE**

**TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans
X**

Doktora

Sanatta Yeterlilik

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Fakülte :

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Diğer Kuruluşlar :

Tarih :

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayımlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı : YILMAZ, Serdar

Unvanı : Dr. Öğretim Üyesi

TEZİN YAZILDIĞI DİL : TÜRKÇE

TEZİN SAYFA SAYISI: 106

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

1. Bağımsızlık Sonrası Kazakistan'da Göç ve Oralmanlar

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELEER (En az üç en fazla beş adet):

1. Kazakistan
2. Göç Politikası
3. "Nurlu Göç" Programı
4. Kimlik
5. Oralman

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELEER:

1. Kazakhstan
2. Migration Policy
3. "Nurlu Göç" Program
4. Identity
5. Oralman

1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum	X
2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir	O
3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir	O

Yazarın İmzası :

Tarih : 02/06/2020

BAĞIMSIZLIK SONRASI KAZAKİSTAN'DA GÖÇ VE ORALMANLAR

ÖZET

Sovyet yönetiminin baskıcı politikaları nedeniyle kendi topraklarından göç eden Kazaklar, 1991 yılında Kazakistan'ın bağımsızlığının ilan etmesinden sonra vatanlarına geri dönmeye başlamıştır. Bu göç bugüne kadar devlet desteğiyle devam etmiştir. Oralmanlara uygulanan devlet destekli göç politikasını ve bu politikaya uygun olarak geliştirilen “Nurlu Göç” (2 Aralık 2008 tarihinde kabul edilen göç programı) programıyla Oralmanların ülkeye olan dönüşlerini inceleyen bu çalışmanın temel hipotezi, Kazakistan’ın göç politikasının temelini oluşturan Nurlu Göç programının birincil amaçlarına uygun yapılmadığını ortaya çıkarmaktır. Çalışmanın hipotezini doğrulamak amacıyla Oralmanların topluma uyumu konusunda devletin ne tür politikalar uyguladığı ve uygulanan politikaların sonuç verip vermediği sorularına cevap aranacaktır. Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Oralman kimliği ile kimliğe en çok vurgu yapan inşacı uluslararası ilişkiler teorisi arasında pratik bir bağlantı kurulacaktır. İkinci bölümde Oralmanların anavatanına dönme tarihi ve süreçleri Sovyetler Birliği ve Bağımsız Kazakistan Cumhuriyeti dönemleri ele alınarak anlatılacaktır. Çalışmanın üçüncü bölümünde Kazakistan’ın göç politikası ve Nurlu Göç programı detaylıca ele alınacaktır. Çalışmanın dördüncü ve son bölümünde ise Oralmanların Kazakistan’daki genel durumları, barınma ve istihdam koşulları, nerelerde yaşadıkları, eğitim olanakları ve sosyo-ekonomik durumları detaylıca incelenecektir. Çalışmada ilk elden bilgilerin toplanabilmesi için saha araştırması yapılarak Kazakistan’a gidilmiş ve çeşitli bölgedeki Oralmanlar ile mülakatlar yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kazakistan, Göç Politikası, “Nurlu Göç” Programı, Kimlik, Oralman.

ORALMANS AND IMMIGRATION IN KAZAKHSTAN AFTER THE INDEPENDENCE

ABSTRACT

The Kazakhs, who migrated from their own lands because of the repressive policies of the Soviet administration, started to return to their homeland after the declaration of Kazakhstan's independence in 1991. This migration has continued until now with the state support. The basic hypothesis of this study, which examined the state supported immigration policy applied to Oralman and their return to the country with "Nurlu Göç" program (2 December 2008) in accordance with this policy, is to show that the mentioned program was not made for the primary purposes. In order to verify the hypothesis of the study, answers will be sought for the questions of what kind of policies the government has implemented for returnee's adaptation to society and whether the implemented policies have yielded results or not. The study consists of four chapters. In the first part, a practical link will be established between the Oralman identity and the constructionist international relations theory that emphasizes identity the most. In the second part, the date and processes of the Oralman come back to their homeland will be explained by considering the periods of the Soviet Union and the Independent Republic of Kazakhstan. In the third part of the study, the migration policy of Kazakhstan and the Nurlu Migration program will be discussed in detail. In the fourth and last part of the study, the general conditions of the Oralman in Kazakhstan, their housing and employment conditions, where they live, education opportunities and socio-economic conditions will be examined in detail. In order to collect first-hand information for the study, a field research was conducted in Kazakhstan and interviews were made with Oralman in various regions of the country.

Keyword: Kazakhstan, Migration Policy, "Nurlu Göç" Program, Identity, Oralman.

ÖNSÖZ

Geçmiş tarihe baktığımızda göç ve sürgün olaylarından etkilenen ülkelerin arasında Kazakistan'ı ilk sıralarda görmek mümkündür. Çeşitli baskı ve felaketler nedeniyle anavatanını terk etmek zorunda kalan Etnik Kazaklar (Oralmanlar) Kazakistan'ın 1991'de bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte ülkeye dönmeye başlamıştır. Özellikle Çin, Moğolistan, Türkmenistan, İran, Özbekistan, Rusya ve Türkiye'den dönmüşlerdir.

Kazakistan Cumhuriyeti etnik Kazakların (Oralmanlar) Kazakistan'a dönmeleri için çeşitli politikalar uygulamıştır. Devlet, Etnik Kazakları (Oralmanlar) Kazakistan'ın Rus nüfusu yoğun olan kuzey bölgelere yerleştirmeyi amaçlamıştır. Etnik Kazaklar (Oralmanlar) uyum sürecinde bir takım problemlerle karşılaşmıştır.

Bu çalışmada Kazakistan Cumhuriyetinde senelerdir uygulanan göç politikası ve Nurlu Göç programı incelenmiştir. Oralmanların topluma uyum konusunda devletin uyguladığı göç politikalarının sonuç verip vermediği mülakat yöntemiyle incelenmiş ve örnekler verilmiştir.

Uluslararası ilişkiler teorileri arasından İnşacılık, kimliğe en çok vurgu yapan teoridir. Çalışma Oralman kimliği ile bağlantılı olduğu için söz konusu teoriyle incelenmiştir. Etnik Kazakların (Oralmanlar) anavatanına göç etmeleri üzerinde çok yönlü inceleme yapılmaması ve bu konu hakkında yeterli bilginin olmaması konunun seçilmesinde belirleyici olmuştur.

Bu çalışma sürecinde yardımını ve desteğini esirgemeyen saygıdeğer tez danışmanım Doktor Öğretim Üyesi Serdar Yılmaz hocama teşekkürlerimi sunarım. Bilimsel alanlarda yol gösteren Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkileri Ana Bilim Dalı değerli hocalarına teşekkürü bir borç bilirim. Sürecin başından sonuna kadar hem bana hem çalışmama yapmış olduğu yardım ve desteklerinden dolayı Eşim Cumagali İbragimov'a, çocuklarım Nurislam ve Nuray'a teşekkürlerin en büyüğünü sunarım. Bir diğer teşekkürü zamanını ayırıp çalışmamla yakından ilgilenen ve bu süreçte beni yalnız bırakmayan Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans Öğrencisi Melisa Arslan'a yapmak isterim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I
İÇİNDEKİLER	II
KISALTMALAR	III
TABLOLAR DİZİNİ	IV
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. İnşacı Uluslararası İlişkiler Teorisi ve Oralmanlar	9
1.1. İnşacı Uluslararası İlişkiler Teorisi.....	9

İKİNCİ BÖLÜM

2. ETNİK KAZAKLARIN (ORALMAN) ANAVATANINA DÖNME TARİHİ VE SÜREÇLERİ.....	14
2.1. Sovyetler Birliği Dönemi.....	15
2.2. Kazakistan Cumhuriyeti Dönemi.....	22

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. NURLU GÖÇ PROGRAMI VE GÖÇ POLİTİKASI.....	32
3.1. Oralman statüsü	32
3.2. Oralmanlarla İlgili Yasal Hükümler	36
3.3. Kazakistan'ın Göç Politikası	43
3.4. Nurlu Göç Programının Önemi ve Uygulanması	46

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. KAZAKİSTANA GÖÇ EDEN ORALMANLARIN DURUMU.....	52
4.1. Oralmanların Yerleşim Yerleri ve Durumu	52
4.2. Oralmanların Sosyal - Ekonomik Durumu	62
4.3. Oralmanların Barınma ve İstihdam Durumu	69
4.4. Oralmanların Eğitim Durumu	76
SONUÇ	83
FOTOĞRAFLAR.....	89
Oralmanların Yaşadığı Evler	89
KAYNAKÇA.....	96

KISALTMALAR

Kısaltmalar

Açıklama

a.g.e.

adı geçen eser

a.g.m.

adı geçen makale

a.g.t.

adı geçen tez

ABD

Amerika Birleşik Devletleri

KC

Kazakistan Cumhuriyeti

km²

kilometre kare

s.

sayfa

SSCB

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

vb.

ve başkası

vs.

Vesaire

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Dünyada Yaşayan Kazakların Sayısı

Tablo 2. 1993 Yılında Verilen İlk Göçmen Kotasının Bölgelere Göre Dağılımı

Tablo 3. Kazakistan Cumhuriyeti Bağımsızlık Sonrası Nüfus Dağılımı (1990-1999)

Tablo 4. Oralmanların Geldiği Ülkeler

Tablo 5. 2000-2009 Yılları Arasında Kazakistan'a Göç Eden Oralmanların Sayısı

Tablo 6. 2010-2018 Yılları Arasında Kazakistan'a Göç Edenlerin Sayısı

Tablo 7. Oralmanların 1993-2019 Yılları Arasındaki Sosyal Durumu

Tablo 8. 1991-2007 Yılları Arasında Güney Kazakistan'a Yerleştirilen Oralmanlar

Tablo 9. 1991-2007 Yılları Arasında Jetisu Bölgesine Yerleştirilen Oralmanlar

Tablo 10. 2000-2009 Yıllar Arasında Oralmanların Bölgesel Yerleşimi

Tablo 11. 2010-2018 Yıllar Arasında Oralmanların Bölgesel Yerleşimi

GİRİŞ

Avrasya'nın merkezinde yer alan ve tarih boyunca köklü uygarlıklara ev sahipliği yapmış olan Kazakistan, Asya ve Avrupa ülkeleri arasında köprü olma vazifesini üstlenmiştir. Dünden bugüne Kazakistan toprakları üzerinde çeşitli devletler kurulmuş ve onların sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi yaşamlarının ardından kalan miras bu coğrafyayı şekillendirmiştir.¹

Tarih sahnesinde 1991 yılına kadar Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin uydu devleti olarak varlığını sürdüren Kazakistan, bağımsızlık sonrası süreçte modern ve kültürel birikimini kendi bünyesinde barındırmıştır. Kazakistan, Sovyetler döneminde Ruslara karşı birden fazla bağımsızlık mücadelesi vermiş olsa da 18.yy'dan itibaren bu toprakları işgal eden Ruslar, sömürge politikası ile nüfuz ederek hâkimiyetlerini sürdürmüşlerdir. Bağımsızlık sonrası süreçte 10 Aralık 1991 tarihinde ülkenin ismi Kazakistan olarak değiştirilmiş, parlamentonun kararı ile Kazakistan Cumhuriyeti'nin Anayasası'nda belirtildiği üzere "bağımsız, demokratik ve hukuk devleti" olduğunu ilan etmiştir.²

Harita 1. Kazakistan Cumhuriyeti'nin Haritası

Kaynak: <https://tr.maps-kazakhstan.com/kazakistan-ve-çevre-ülkeler-haritası-> (22.01.2020)

¹ Serdar Yılmaz, *Asya Bozkurlarında Yüksekten Uçan Kartal Nazarbayev'in Kazakistanı*, Ankara 2019, s.36.

² http://www.akorda.kz/kz/official_documents/constitution (Erişim tarihi: 19.08.2013)

Artık yeni bir döneme sayfa açan Kazakistan Cumhuriyeti idari ve bölgesel bakımdan 14 vilayetten oluşmaktadır. Kazakistan Cumhuriyeti'nin sınırları doğuda Çin Halk Cumhuriyeti, güneyde Özbekistan, Türkmenistan ve Kırgızistan, kuzeyde ve batıda Rusya Federasyonu'ndan oluşmaktadır. Kazakistan'ın yüzölçümü 2.750.000 kilometre kare olarak kaydedilmiştir.³

Harita 2. Kazakistan'ın İdarî Bölge Merkezleri

Kaynak: <http://www.turkosfer.com/wp-content/uploads/2016/01/Kazakistan-idari-Haritasi.jpg> (22.01.2020)

Toprakları geniş bir coğrafyaya yayılan Kazakistan'da ulaşım imkânları gelişmiş, telekomünikasyon üzerindeki çalışmalar yoğunlaşmıştır. Haricen inşaat malzemeleri, petrol rafineleri, madeni eşya, bazı kimyasal maddeler üretilmektedir.⁴ Kazakistan yeraltı kaynakları bakımından zengin olduğundan dünya hammadde üreticiliği listesinde ilk sıralarda yer almaktadır. Bu hususta Mendeleev'in kimyasal tablosunda yer alan 105 elementin 99 tanesi Kazakistan toprakları üzerinde keşfedilmiştir.⁵

Altın, bakır, boksit, barut, çinko, demir, flüor, gümüş, krom, kurşun, molibden, nikel, volfram, uranyum ülkenin diğer önemli kaynaklarıdır. Dünya krom rezervlerinin neredeyse yarısını içinde barındıran Kazakistan, volfram rezervi konusunda birinci, fosfor cevheri konusunda ikinci, manganez rezervinde üçüncü, kurşun ve molibdende

³ Gömeç S, *Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları Tarihi*, Ankara 2006, s.57.

⁴ Saray M, *Yeni Türk Cumhuriyetleri Tarihi*, Ankara 1996. s.73-74.

⁵ Jambıl Artıkbayev, Adilhan Pirmanov, *Kazakistan Tarihi*, Almatı 2008, s.530.

dördüncü, demir rezervinde de dünya sekizincisidir. 21. yüzyılın başlıca enerji kaynağı olarak doğal gaz, petrol, kömür madenleri Kazakistan'da ekonomik konumu güçlendirmektedir. Ekonominin ciddi bir bölümünün sanayi üzerine kurulduğu Kazakistan bu alanda gelişmiş bir yapıya sahiptir.⁶ Tarım makineleri, enerji, gıda, ayakkabı dokuma sanayileri ve demir-çelik alanında ileri düzeyde faaliyet göstermektedir.

Kazakistan dış ticaretini büyük ölçüde Asya ülkeleri ve Rusya Federasyonu ile yapmaktadır. İngiltere, İtalya, Hollanda, İsrail, Almanya, Fransa, Japonya, Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri ile yoğun ticari temasları bulunmaktadır. Genel olarak tüketim ve gıda maddeleri ve taşıt ithal eden Kazakistan, buna karşılık tahıl, hayvansal ürünler, kömür, maden ve petrol ihraç etmektedir.⁷

Kazakistan Cumhuriyeti dış dünya ile ilişkilerinde çok yönlülük stratejisi izlenmektedir. 16 Aralık 1991 tarihinde elde edilen bağımsızlık sonrası süreçte Kazakistan Cumhuriyeti'ni ilk tanıyan ülke olan Türkiye Cumhuriyeti ile Rusya Federasyonu, ABD ve Japonya gibi büyük devletlerle kurmuş olduğu ekonomik, askeri, siyasi ilişkilere büyük önem verilmektedir. Avrasya bölgesinin merkezi konumunda olan Kazakistan'da diğer Batı ülkeleri ile olan ilişkiler de ayrı bir önem taşımaktadır. Doğu ülkeleri ile olan ilişkilerinde ise Çin Halk Cumhuriyeti ilk sırayı korumaktadır.⁸ Bağımsızlık öncesi süreçte yaşanan göçlerle Kazakistan'dan Çin'e göçmüş olan Kazaklar sebebiyle günümüzde Çin'de yaşayan Kazakların sayısı 1.000.000'dan fazladır.⁹

Kazakistan Cumhuriyeti 10 Aralık 1997 tarihinde başkenti Almatı'dan Astana'ya taşımıştır.¹⁰ Günümüzde bu isim "Nur-Sultan" olarak değiştirilmiştir. Bağımsızlık sonrası uygulanan politikalardan en önemli olanı göç politikasıdır. Üzerinde titizlikle çalışılan göç politikaları yıllara ve koşullara göre geliştirilmektedir.

⁶ Manaş Kozıbayev, Satar Majitov, "Kazakistan Cumhuriyeti", Çev. Aysem Nauşabayeva, *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt:19, s.521-736.

⁷ Işık Kuşçu, "Dış politika", *Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları Yılığ 2013*, Ankara 2015, s.83-90.

⁸ Serdar Yılmaz, Kazakistan'ın Türkiye Politikası, İç Yapı, Söylem, Dış Politika ve Lider Etkini, Ankara 2016, s.79.

⁹ Nabijan Muhammedjanulu, "Kıtaydağı Kazaktardın Etnikalık Kagidattarındağı Özgerister", *Kazak Diasporasının Estetikalık Jane Etikalık Kundılıktarı (Döngелеk Ustel Materyaldarı)*, Almatı 2013, s.36.

¹⁰ Yılmaz, a.g.e., 2019, s.36.

Sovyetler Birliği'nin 25 Aralık 1991'de dağılmasıyla dünyanın birçok ülkesine yayılmış olan Kazaklar ülkelerine geri dönme imkânı bulmuşlardır. Diğer Türk uluslarına kıyasla Kazakistan'ın elde ettiği geri dönüş imkânının mahiyeti büyüktür. Çünkü bağımsızlık yıllarının başlangıcında Kazak etnik nüfusu kendi toprakları içerisinde azınlık olarak kalmıştır. Bu doğrultuda Kazakların devletin kuruluş aşamasında gösterdiği inşa çabasının önünde bir engel olarak görülmüştür. Kazakistan, içinde barındırdığı yoğun Rus nüfusundan dolayı kurucu millet olduğu halde kendi devletinin sınırları içerisinde azınlık durumunda kalan nadir devletlerdendir.

Yurtdışında yaklaşık altı milyon Kazak bulunmaktadır ve 40'tan fazla ülkede yaşamaktadırlar. Yaklaşık 1,5 milyon Özbekistan'da, 1,5 milyon Çin'de, 1 milyon Rusya'da, 100.000 Türkmenistan'da, 80.000 Moğolistan'da ve 45.000 Kazak Kırgızistan'da yaşamaktadır. Kazak diasporası ayrıca Türkiye, İran, Afganistan'da, Batı Avrupa, Asya, Kuzey ve Güney Afrika'da bulunmaktadır.¹¹

Kazakların büyük çoğunluğu yurtdışına 1930'lu yıllarda göç etmeye başlamıştır. Kazakistan Cumhuriyeti ülkenin gelişmesi amacıyla çok yönlü çalışmalar yapmaktadır. Kazakistan 16 Aralık 1991 tarihinde bağımsızlığı kazanmasının ardından yurtdışında yaşayan Kazakların dönmesi için çeşitli politikalar uygulamış, ülkenin politik, ekonomik, kültürel ve demografik açılardan kalkınması için yurt dışında yaşayan Kazakların Kazakistan'a geri dönmelerini çok önemsemiştir.

Kazakistan, bağımsızlığını kazanmadan evvel tarımda, endüstride görülen aşılması zor problemlerin üstesinden gelebilmek, ülkenin kalkınmasına destek olabilmek adına dışarıdan gelecek olan Kazakların Kazakistan'a göç etmelerine karar vermiştir. Bu strateji her şeyden önce Sovyetler Birliği'nin uzun yıllar boyu süren etnik, politik baskısı ve olumsuz sonuçlarını süratle yok etmek için uygulanmıştır. Neticede 1991 yılından itibaren çok sayıda Kazak göçmen (yerel adıyla Oralman) Kazak topraklarına göç etmiştir. Bu gelişmenin ardından 1992 yılının Mayıs ayında kabul

¹¹ UNDP Kazakistan, "Kazakıstandağı Oralmandardın Jay-Küyi", *UNDP Kazakistan*, Almatı 2006, s.9.

edilmiş olan Göç Yasası'nın ilk maddesine göre köken bakımından yurdu Kazakistan olan etnik Kazaklara bu hak tanınmıştır.¹²

Bu politika gerekli alt yapı oluşturulmadan gerçekleşen bir uygulama değildir. Son derece sistematik bir yol izlenerek Kazaklarla ilgilenen özel ajanslar kurulmuş, özel kontenjan ayrılmış ve Oralman olarak ifade edilen Kazak göçü kontrol altında tutulmuştur. Bu sayede milli kimlik, kültür, dil ve istikrar korunmak istenmiştir. Gelişmekte olan Asya ülkeleri içinde Kazakistan Cumhuriyeti güçlü sanayisi, serbest piyasadaki başarısı ile kısa süre içerisinde ekonomi ve enerji bakımından büyümüş ve ön plana çıkan bir ülke olmuştur. Dolayısıyla yurt dışındaki Kazakların alışık olduğu mevcut düzenden vazgeçip tekrar Kazakistan'a dönmesi adına cazip koşullar da meydana gelmiştir.

Kazakların nüfus oranı, bağımsızlık öncesi dönemde Sovyetler Birliği'nin stratejik politikaları sebebiyle Rus nüfusuna neredeyse eşit olmuştur. Örneğin, 1989 nüfus sayımına göre, Kazaklar toplam nüfusun %39,7'sini, Ruslar ise %37,8 oluşturmaktaydılar. Rus işgali etkisini arttırdıkça demografik denge Kazak halkının aleyhinde bir çizgi izlemiştir. Bu anlamda yapılan uygulamalar Çarlık Rusya döneminden itibaren nüfus üzerinde etkisini göstermiştir. Bunun dışında 1930-1933 yıllarında baş gösteren açlık felaketi beraberinde başka başarısız uygulamaların da düzenlenmesine sebep olmuştur. Ana vatanlarında maruz kaldıkları bu zorluklara karşın tahammülünü yitiren Kazakların bir kısmı Çin, Özbekistan, Türkmenistan, Moğolistan, Kırgızistan, Tacikistan, Afganistan, İran, Türkiye gibi ülkelere göç ederek kendi ülkelerini terk etmeye başlamıştır.¹³

Kazakistan Cumhuriyeti ülkenin gelişmesi için çok yönlü çalışmalar yapmaktadır. Ayrıca yurtdışında yaşayan Kazakların dönmesi için 1991 yılından itibaren sağlam politikalar uygulamaktadır. Kazakistan 1991'de bağımsızlığını elde etmesinden sonra anayasanın yedinci maddesinde yurtdışında yaşayan diasporanın Kazakistan'a geri göç etme ve göç imkânı sağlanacağı belirtilmiştir. 1992 yılında kabul edilen "Göç

¹² Halıktı Jumıspen Kamtıu Turalı Kazak KSR-Nın Zanına Katıstı Aktılerdın Jinagı, "Kazakistan Respublikasının Köşip Kelıu Turalı Zanı", 26 Haziran 1992 Almatı s.260.

¹³ Özkan, N, *Türk Dilinin Yurtları*, Ankara 2007, s.122.

Yasası'nda" Kazak göçmenlerine kota düzenlenmiştir. Kazakistan, diasporasına önem veren ve bu konuyu sistematik olarak ele alan dünyada üçüncü ülkedir.¹⁴

Kazakistan Cumhuriyeti bağımsızlığını kazanınca, bu değeri koruma yolunda devlet yapısını geliştirme ve en önemli değerlerine sahip çıkma siyasetini uygulamak istemiştir. Dış siyaseti ise, ana vatanından uzakta olan Kazak diasporasını Kazakistan'a daveti şeklinde olmuştur. Böylece bu uygulama Nursultan Nazarbayev'in "Geri dön, Kazak, Vatanına!" sloganıyla başlamıştır.¹⁵ Yurtdışında yaşayan Kazakların sayısı yaklaşık beş milyonu oluşturmaktadır. Yurtdışındaki Kazakların kendi vatanına dönmesi Kazakistan'a demografi açısından katkı sağlayacaktır.¹⁶

Bu çalışmanın birincil amacı yurt dışında yaşayan Kazakların (Oralman) Kazakistan'a dönmesi için uygulanan Göç Politikası ve Nurlu Göç programı ve bu programın Oralmanlar için nasıl uygulandığını ortaya koymaktır. Nurlu Göç programı, Oralmanları yıllık kota sistemine göre ülkeye yerleştirmekte, onları az gelişmiş bölgelere yerleştirerek bu bölgelerin ekonomik, demografik ve sosyal alanlarına katkı sağlamasını amaçlamaktadır. Ayrıca bu program, Oralmanlara nitelikli işgücü olmalarını sağlayacak eğitimler sunma, yeni bir ortama uyum sağlayabilmeleri için kültür ve eğitim dernekleri kurma, barınma, vatandaşlık alma ve sosyal yardımlarda bulunmayı amaçlamaktadır.

Göç'ün başlangıcından itibaren bugüne kadar anavatanına dönen Kazakların sayısı yaklaşık bir milyonu oluşturmasına rağmen Oralmanların sosyal durumu, geçim kaynakları, yaşam standartları, işsizlik, eğitim, barınma, vatandaşlık gibi meseleleri hala daha tam olarak çözüme kavuşturulmamıştır. Bu tez çalışmasının birinci bölümünde Oralman kimliği ile kimliğe en çok vurgu yapan İnşacı uluslararası ilişkiler teorisi arasında teorik bir bağlantı kurulacaktır. İkinci bölümde Oralmanların anavatanına dönme tarihi ve süreçleri (Sovyet Birliği Dönemi ve Kazakistan Cumhuriyeti Dönemi), üçüncü bölümde ise Kazakistan'ın Göç Politikası ve Nurlu Göç programı ve bu programın Oralmanlar için nasıl uygulandığı ortaya konacaktır.

¹⁴ Nurumbetova K. *Tauelsiz Kazakstandağı Repatrasia Maseleleri Men Bolaşığı: Tarihi Taldau (1991-2008 y.y)*, Almatı 2010, s.4.

¹⁵ Nursultan Nazarbayev, "Alıstağı Jugen Agayınga Ak Tilek". *Egemen Kazakstan Gazetesi*, 4. Temmuz 2000, s.1.

¹⁶ <https://egemen.kz/article/162582-qayt-qazaq-otanynda>! (Erişim tarihi: 15.10.2019)

Dördüncü bölümde ise Oralmanların genel durumlarına sosyal-ekonomik, yerleşim yerleri, barınma ve istihdam ve eğitim gibi durumlarına değinecektir.

Kazakistan'ın Göç Politikası ve Nurlu Göç programı ile ne tür politikalar uygulandığı ve uygulanan politikalardan nasıl sonuçlar alındığını ortaya koymak için birincil ve ikincil kaynakların yanı sıra mülakat yönteminden istifade edilmiştir. Bu amaçla Oralmanların Kazakistan'da ikamet ettiği Aktau, Taraz, Türkistan, Kentau, Çimkent ve Almatı bölgelerine gidilerek birincil ve ikincil kaynaklarda yer alma ihtimali az olan bilgilere ilk elden ulaşılmıştır. Mülakat yöntemi ile aşağıdaki sorulara cevap alınmıştır:

1. Kazakistan'a hangi ülkeden hangi yılda göç ettiniz?
2. Kazakistan'dan isteyerek mi göç ettiniz, yoksa göç etmeye mecbur mu kaldınız?
3. Kazakistan'a kotayla mı yoksa kendi imkânınızla mı geldiniz?
4. Kazakistan'ın hangi bölgesinde yaşıyorsunuz?
5. Yeni ortama adapte olmak konusunda, dil, kültür ve gelenek konularında ayrımcılık hissettiniz mi?
6. Nurlu Göç programında ne tür destekler aldınız? Memnun musunuz?
7. Nurlu Göç programıyla yapılan evlerin kalitesi hakkında bilgi veriri misiniz?
8. Ev, iş, eğitim konularında devlet tarafından destekler yeterli miydi?/ midir?
9. Oralman kimliği alınmasında ve sonrasında Kazakistan vatandaşı olmada engellerle karşılaştınız mı?
10. Oralman olarak hakkınızı savunabildiniz mi?
11. Oralman ifadesi sizi rahatsız ediyor mu? Ediyorsa neden?

Böylece Kazakistan Göç Politikası ve Nurlu Göç programının Oralmanlar üzerinde asıl amacına ulaşip ulaşmadığı vurgulanacaktır. Dolayısıyla bu çalışmanın bu kapsam dâhilinde daha önce bir tez düzeyinde ele alınmamış olması çalışmayı literatüre katkı anlamında önemli kılmaktadır. Bu araştırma Oralman diye tabir edilen bağımsızlık sonrası Kazakistan'a göç eden Kazakların Kazakistan'a kabul edilme dönemi olan 1991'den 2018 yılına kadar süreyi kapsamaktadır. Bu doğrultuda Oralmanların

Kazakistan'a geri dönmeleri için uygulanmakta olan Nurlu Göç (Nurlu Köş) programı ve Oralmanların bu süreçte karşılaştıkları problemler ele alınacaktır.

Kazakistan'ın uyguladığı Göç Politikası ve Nurlu Göç programının temel amaçlarına uygun yapılmadığını hipotezine dayanan bu çalışma, Oralmanların iş, barınma, eğitim ve sosyo- kültürel açıdan devlet tarafından ne tür destekler aldığı sorusuna cevap arayacaktır. Ayrıca hükümetin verdiği sosyal yardımlardan memnun olup olmadıkları gibi sorulara cevap alınacaktır. Oralmanların uyum sağlamasında karşılaşılan problemleri ele alınacaktır.

Daha fazla kaynak edinmek ve mülakat yapmak amacıyla saha araştırması için gidilen Kazakistan'da bulunulan süre zarfında bazı zorluklar ile karşılaşılmıştır. Kazakistan İstatistik Ajansı, Göç Polisi ve Oralmanların yaşadıkları bölgelerdeki İdari Kurumların Oralmanların genel durumu, sayıları ile ilgili bilgilerin gizli olduğunu ve araştırma, tez vs. için bilgi vermelerinin mümkün olmadığını belirtmeleri istenilen bilgilere ulaşılmasını zorlaştırmıştır. Ayrıca daha önceden mülakat yapmaya gönüllü olan kişilerin bazı sebeplerden dolayı vazgeçmeleri zaman kaybına neden olurken mülakata katılan bazı Oralmanların gerçeği söylemekten çekinmeleri ise bir diğer yaşanan zorluktur.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. İnşacı Uluslararası İlişkiler Teorisi ve Oralmanlar

1.1. İnşacı Uluslararası İlişkiler Teorisi

İnşacılık uluslararası ilişkiler disiplinine Nicholas Onuf tarafından girmiş olsa bile daha çok Alexander Wendt'in yazıları ile popüler hale gelmiştir. Wendt'e göre, uluslararası sistemin yapısı maddi değil sosyal bir yapıdır ve bu yapı aktörlerin kimlik ve çıkarlarını belirtmektedir.¹⁷ John Ruggie, Richard Ashley, Alexander Wendt ve Friedrich Kratochwill, 1980'li yıllarda inşacılığın kavramsal ve teorik gelişimine katkıda bulunmuştur.¹⁸ Sosyal konstrüktivizmin önde gelen teorisyenlerinden Alexander Wendt "Social Theory of International Politics" adlı eserinde sosyal konstrüktivizmi uluslararası sisteme inşacı yaklaşım olarak tanımlamaktadır.¹⁹

Devletin benimsediği kimlik ve belirlediği çıkarlar uluslararası sistemi meydana getiren sosyal faktörlerden etkilenmektedir. İnşacı kuramda sosyal olgular, normlar, kimlik, kültür ve dil ön plana çıkmaktadır. İnşacılığın iki temel öğretisi bulunmaktadır. Bu iki temel öğreti insani örgütlenmelerin yapılarının materyal güçlerden ziyade, ortak fikirler tarafından kararlaştırıldığı ve aktörlerin kimlik ve çıkarlarının bu ortak fikirler tarafından inşa edildiğidir. İlki, sosyal yaşama idealist yaklaşımı temsil etmektedir. İkincisi, sosyal yapıları bireye indirgeyen bireyci görüşe karşı çıktığı için ve sosyal yapıların yeni güçlerine odaklandığı için bütüncül yaklaşım veya yapısalcı yaklaşımdır.²⁰

Uluslararası sistemi, belirli zaman ve yerde oluşturulmuş olan fikirler seti, düşünceler bütünü ve normlar sistemi olarak tanımlayan inşacılar göre aktörler sosyal çevrelerine bağımlıdır. Bireyin kimliği tanımlanırken materyalist yapı ve normatif yapıların ayrı ayrı rolleri olduğunu vurgulamaktadır. Normlar ve diğer paylaşılan inançlar aktörlerin kimliği ve çıkarları üzerinde büyük etkiye sahiptir.

¹⁷ Alexander Wendt, 'Constructing International Politics', *International Security* 21 (Summer 1995), s.71-78

¹⁸ Nilüfer Karacasulu, *Uluslararası İlişkilerde Postmodern Analizler-1*, (Derleyici: Tayyar Arı), Bursa 2012, s.113

¹⁹ Alexander Wendt, *Social Theory of International Politics*, ABD, 2003, s.1-5.

²⁰ Alexander Wendt, *a.g.e.*, s.6-7.

Aktörlerin değişken olma özelliği taşıyan sosyal kimlikleri ve çıkarları inşacılar için önemlidir. Çıkarların belirlenmesinde aktörlerin sosyal kimliklerine ve normlara büyük önem atfetmektedirler.²¹

İnşacılığı, uluslararası ilişkiler teorilerinden ayıran en önemli hususlardan birisi ise “kimlik” kavramı üzerindedir. Uluslararası ilişkilerde önemi kabul edilen kimlik, kültür ve söylem gibi kavramlar teoride merkezi bir önem teşkil eder. Özellikle aktör olarak devletlerin kimlik tanımlamalarının dış politikalarını etkileyen temel unsurlardan biri olduğunu savunmaktadırlar. Bu çerçevede, Sosyal İnşacılar kimlik ve çıkar olgularına özel tarihsel süreçlerin biçimlendirildiği bir ürün olarak bakmaktadırlar.²²

İnşacı yaklaşım, uluslararası siyasetin sosyal olarak oluşturulduğunu düşünmektedir. Aslında sosyal inşacı yaklaşımda kimlik, söylem, kültür gibi kavramların önemli yer tuttuğu öne sürülmektedir. Onlara göre kimlik dış politikada devletlerin tanımlanmalarını etkileyen temel unsurlardan biridir. Devletin kimliği içsel kimlik ve sosyal kimlik olarak ikiye ayrılmaktadır. Devletin çıkarları ve davranışları üzerinde kimliğin büyük bir etkisi vardır.²³

İnşacı teoriye göre, kültür ve kimlik gibi soyut unsurlar dış politikada değiştirici ve dönüştürücü bir etkiye sahiptir. İnşacılığın en belirgin özelliği, aktörlerin kimlik ve çıkarlarının toplumsal olarak inşa edildiğini, bunların da çıkarları ve dış politikayı belirlediğini varsaymasıdır. İnşacılar dünya politikasının yeniden şekillenmesinde önemli rol oynayan temel normatif ve kuramsal değişimleri anlamamızı sağlamaktadır.²⁴

İnşacı teoriye göre kimlik, devletlerin çıkarlarının temelini oluşturmaktadır ve dolayısıyla da bu teorinin merkezinde yer almaktadır. Eğer devlet kimliği devlet davranışının arkasında yatan en önemli faktör ise, burada sorulması gereken soru devletlerin bu kimliklerini nasıl edindikleridir. Çünkü devletlerin edindikleri kimlik, en başta kendilerini ve değerlerini tanımlamalarına ve bunun sonucunda çıkarlarını belirlemelerine yardımcı olacaktır.²⁵

²¹ Nilüfer Karacasulu, *a.g.e.*, s.119-121

²² Kader Özlem, *Türkiyenin Balkan Türkleri Politikası*, s.8.

²³ Alexander Wendt, *a.g.e.*, s.45

²⁴ Tayyar Arı, *Uluslararası ilişkiler teorileri*, Bursa 2013, s.500.

²⁵ Tayyar Arı, *Uluslararası ilişkilerde postmodern analizleri-1*, Bursa 2013, s.133.

İnşacılık insan bilincini ve bunun uluslararası alandaki etkisini ele alan bir yaklaşımdır. İnşacılar kimliklerin ve aktörlerin çıkarlarının sosyal açıdan inşa edildiğini ve onların insan kapasitesinden kaynaklanan düşünsel faktörlerle aynı seviyede olmak zorunda olduğunu iddia etmektedirler.²⁶

Nüfus ve demografi politikası ulus inşa sürecinde temel araçlardan birini oluşturmaktadır. Dil, din, milliyetçilik, milliyetler politikası, demografik yapı, karar alma mekanizmaları gibi öğeler ulus inşa süreçlerinde takip edilen verilerdir. Kazakistan, Çarlık Rusya ve Sovyet döneminde gerçekleşen demografik değişimlerden çok fazla etkilendiği için bağımsızlık sonrası Kazakistan'da ulus inşa sürecinde önemli araçlardan birisi nüfus ve demografi politikası olmuştur. Kazak politika yapıcıları, Kazakların yaşadıkları topraklarda nüfus üstünlüğünü kaybetmelerine doğru giden süreci tersine çevirmek istemişlerdir. Bunun başarılmasında Kazak diasporasının ya da Oralmanların önemli olduğunun farkına varılmıştır. Ulus inşa sürecinde nüfus politikasının önemli bir araç olarak görülmesi Oralmanların önemini ortaya koymuştur.²⁷

Kazakistan 1990 yılında ilk kez ulus devlet modeli ile tanışmıştır. Ulus devlet sürecini diğer Orta Asya ülkelerine kıyasla daha yumuşak biçimde geçirmiş ve Özbekistan ve Türkmenistan gibi demografik karmaşadan daha az etkilenen ülkelere göre uluslaşma sürecinde daha az cesur adımlar atmıştır.²⁸ Oralmanlar politikası ise çok etnik gruplu Kazakistan'ın biraz daha bu yönde cesur adımlar atabilmesine olanak tanımaktadır.

Kazakistan bağımsızlığını kazandıktan sonra ulus devlet olma amacıyla hareket etmiş ve ortak kimlik yani Kazakistanlılık kimliği üzerinden yeni bir inşa sürecine girmiştir. Kazak etnik kimliğinden ziyade Kazakistanlılık kimliğine vurgu yapması bağımsızlığının daimi olması ve devletin bekasının sürdürülmesi için elzemdir. Devlet başkanı Nursultan Nazarbayev Kazakistan'ın iç politikasında halkların eşitliği ve Kazakistanlılık politikasını izlemiştir.²⁹

²⁶ Roxana Bobulescu, Critical Realism versus Social Constructivism In International Relations, *The Journal of Philosophical Economics*, Cilt: IV, No:2, s.16

²⁷ Servet Çetin, Kazakistan Ulus İnşa Sürecinde Türk Dilli Toplulukların Karşılaştırmalı Olarak Diaspora İlişkileri, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Ankara, 2014, s.19-24

²⁸ Servet Çetin, a.g.t., s.119

²⁹ Serdar Yılmaz, Asya Bozkırlarında Yüksekten Uçan Kartal Nazarbayev'in Kazakistan'ı, Astana Yayınları, Ankara, 2019, s.51

Nazarbayev, çok etnik yapılı Kazakistan'ın istikrara kavuşması için Kazak toplumu arasındaki barış ortamının sağlanmasında etkili rolü olan ortak değerlerin önemini vurgulamış ve ülkenin ulus inşa politikasını vatandaş odaklı bir politikaya dönüştürmüştür. Daha çok etnik anlamda kullanılan Kazak kavramı yerine daha kapsayıcı olan Kazakistan kavramı ülkenin adının Kazakistan Cumhuriyeti olarak değiştirilmesinde etkili olmuştur.³⁰

Bağımsızlıktan sonra yurtdışında yaşayan Kazakların birçok amaç doğrultusunda vatanlarına davet edilmeleri etnik ulus inşasından ziyade vatandaşlık esası üzerine kurulu ulus inşa sürecine katkı yapmaktadır. Kalataev, nüfus ve Oralmanlar politikasının Kazakistan'da artan milliyetçiliğin göstergelerinden biri olduğunu ifade etmektedir. Ancak Nazarbayev bu milliyetçi hareketlerin çok etnik yapılı Kazakistan'da istikrarsızlığa yol açabileceği düşüncesiyle ulus inşa politikasını vatandaşlık esası üzerine kurulu politikaya dönüştürmüştür.³¹

Kazak nüfusunun artırılması amacıyla Kazakistan dışından ülkeye davet edilen Kazaklar ülkedeki Kazak nüfusunun Rus nüfusa oranla artırılmasında etkili rol oynamıştır. Oralmanlar Kazakistan'ın ulus inşa sürecinde ortaya koyduğu Kazakistanlılık kimliğine milliyetçi bir etkiyle zarar vermemektedir. Oralmanlar politikası, başlangıçta nüfusun çoğunluğunu oluşturan Ruslar karşısında Kazak nüfusunun artmasına büyük olanak sağlanmıştır. Eğer bunun tam tersi bir durum söz konusu olsaydı yani Oralmanlar politikası hayata geçirilmemiş olsaydı Kazak nüfusu, Rus nüfusa karşı azınlık hale gelebilir ve bu durumun milliyetçi hareketlerin baş göstermesine sebebiyet verebilme ihtimali yüksektir. Bu durum Kazakistan devletinin kurucu unsuru olan Kazakların, Kazak kimliği yerine Kazakistanlılık kimliği kavramının kullanılmasına karşı çıkmalarıyla sonuçlanabilirdi.

İnşacı teoriye göre devletler anılmak istediği kimlikler doğrultusunda politikalar gerçekleştirmektedir.³² Oralmanlar politikası da Kazakistan'ın anılmak istediği kimliğe katkı yapmaktadır.

İnşacı yazında söze kültür ve sonrasında kimlikle devam edilmektedir. Kùltürler devletin kimliğini etkileyerek devletin politikalarını şekillendirmektedir.³³ Kazak

³⁰ Serdar Yılmaz, a.g.e., s.56

³¹ Serdar Yılmaz, a.g.e., s.56-57

³² Nihal Kırkpınar Özsoy ve Özge Kobak, Yugoslavya'daki Kimlik Çatışmalarının Sosyal İnşacılık Teorisi Kapsamında İncelenmesi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: XI, Sayı: 22, 2019, s.210

kültürünün yaşatılması amacı da Kazakistan Cumhuriyeti'nin Oralmanlar politikasını hayata geçirmesini gerekli kılan durumlardan biridir. Çünkü her ne kadar yurtdışında yaşayan Kazaklar yaşadıkları ülkenin kültürüne, diline vs. maruz kalsalar da benliklerin de kendi Kazak kültür, gelenek ve göreneklerini muhafaza etmeyi başarmışlardır.

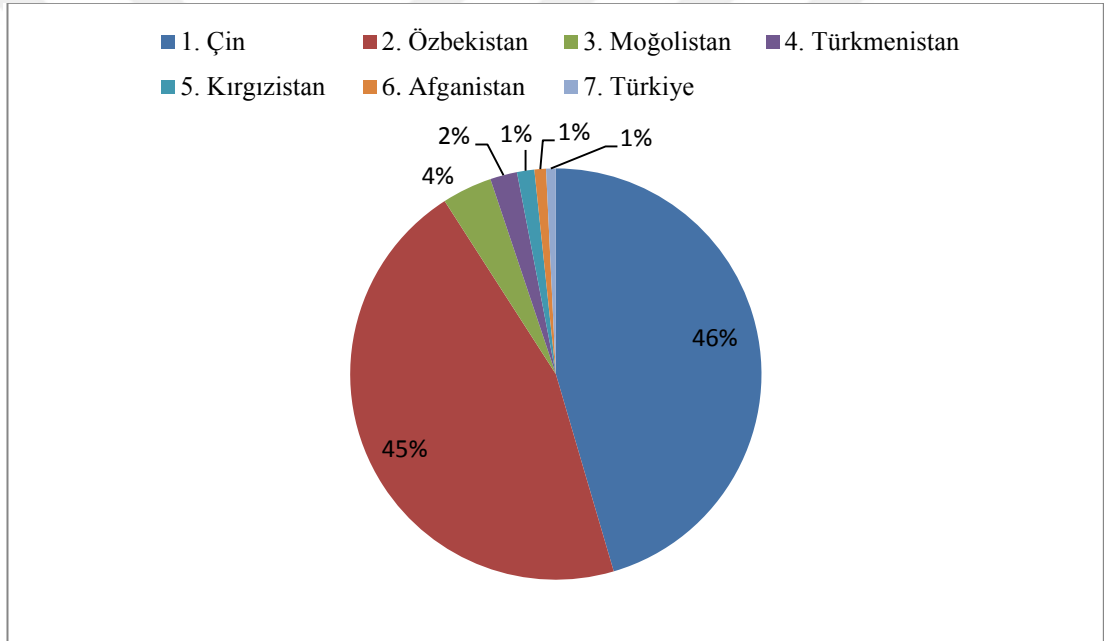
³³ Nihal Kırkpınar Özsoy, a.g.m., s.211

İKİNCİ BÖLÜM

2. ETNİK KAZAKLARIN (ORALMAN) ANAVATANINA DÖNME TARİHİ VE SÜREÇLERİ

Dünyanın 40'tan fazla ülkesinde yaşayan Kazakların sayısı yaklaşık 6 milyondur. Çin'de 1,5 milyon, Özbekistan'da 1,5 milyon ve Rusya'da yaklaşık 1 milyon, Moğolistan'da 130 bin, Türkmenistan'da 70 bin, Kırgızistan'da 45 bin, Afganistan'da 30 bin ve Türkiye'de 25 bin Kazak yaşamaktadır.³⁴

Tablo 1. Dünyada Yaşayan Kazakların Sayısı

Kaynak: UNDP Kazakistan sayfasından hareketle yazarın kendisi tarafından oluşturulmuştur.

Farklı sebeplerden dolayı Kazakistan'dan göç etmek zorunda kalan Kazaklar 1991 sonrası Kazakistan'a geri dönmeye başlamıştır. Böylece Kazakistan'a bağımsızlık sonrası geri dönen etnik Kazaklara "Oralman" adı verilmiştir. Bunun Kazakça anlamı geri dönmektir. "Oralman" terimi yaygın olarak kullanılan ve bilinen bir terim değildir. Bu terim Kazakistan'da "yurttaşlar", "etnik Kazaklar" olarak kullanılmaktadır. Kazakistan Cumhuriyeti 13 Aralık 1997 tarihli Göç Yasası'nın 204 sayılı maddesine göre "Oralman" terimi, Kazakistan'ın sınır dışında yaşayan,

³⁴ UNDP Kazakistan, *a.g.m.*, s.9

Kazakistan'ın bağımsızlığını kazanmasından sonra Kazakistan'a daimi ikamet etmeye gelen ve vatandaşlığı olmayan Kazakları ifade etmektedir.³⁵

2.1. Sovyetler Birliği Dönemi

Sovyet Birliği'nin gizlice yürüttüğü sömürge politikası, 1931 yılından itibaren başlayan açlık³⁶, mecburi şekilde kolektifleştirme,³⁷ halk düşmanı olarak sürgün³⁸ etme gibi faaliyetler ile Kazak halkının bir kısmını yurt dışına gitmesine sebep olmuştur. 1931-1933 yılları arasındaki zorla kolektifleştirme ve açlık uygulamasından dolayı Kazaklar yakın Orta Asya devletlerine göç ederek Kazakistan'ı terk etmeye başlamıştır. Bir milyondan fazla Kazak anavatanını terk etmek zorunda kaldılar.³⁹ Çoğunluğu Rusya, Özbekistan, İran, Afganistan, Türkmenistan, Çin ve Kırgızistan'a sığınmıştır.⁴⁰

Yapılan mülakat sonucunda Kazakistan'ın Aktau şehrinde yaşayan Rahima isimli Oralman, dedesinin on bir yaşında Kazakistan'dan İran'a göç ettiğini söylemektedir. Dedesinin o dönemde zengin olduğunu ve Rus askerlerinin zenginlerin mal ve mülklerini zorla ele geçirmelerinin dedesinin İran'a göç etmesinde etkili olduğunu ifade eden Rahima, kendisinin ve babasının İran'da doğduğunu ifade etmektedir.⁴¹ Taraz şehrinde yaşayan Anar isimli Oralman da dedesinin zengin olduğunu ve bu sebeple ülkeyi terk etmek zorunda kaldığını belirtmektedir.⁴²

³⁵ http://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z970000204_/history (Erişim tarihi: 19.09.2019)

³⁶ Açlık - açlık felaketi 1930-1933 yılları arasında yaşanmıştır. Bu yıllarda uygulanan Kolektifleştirme ve Kazakları yerleşik hayata geçirme uygulanması sonucunda 2.230.000 Kazak hayatını kaybetmiştir. Bkz. Artıkbayev J.O, Pirmanov A.B. *Kazakistan Tarihi*, Atamura 2008, s.467, ayrıca bkz. Ahmet Buran, *Kurşunlanan Türkoloji*, Ankara 2011, s.173-175.

³⁷ Kolektifleştirme - 1924 Çarlık Rusya tarafından uygulanmıştır. Kazak zenginlerinin mülklerini, hayvanların zorla alarak devlete teslim etmektir. Sovyet Birliği döneminde mülkiyet ortak olarak belirlenmişti. Özel mülkiyet olmaması gerekmektedir. Hatta kaç tane hayvanları olanları da kolektifleştirmeye dahil ettiler. bkz. Artıkbayev J.O., Pirmanov A.B. *Kazakistan Tarihi*, Atamura 2008, s.466.

³⁸ Sürgün - Kazak halkına yapılan zulümlere, uygulanan baskıcı politikalara 1930-1950 yılları arasında karşı çıkan Kazak aydınları "Halk düşmanı" olarak hapse atılmışlardır. Sovyet hükümetine karşı çıkan Kazak halkının bilim insanları, yazar ve şairleri sürgüne gönderilmiştir. bk. Artıkbayev J.O, Pirmanov A.B. *Kazakistan Tarihi*, Atamura 2008, s.468-470.

³⁹ Kozıbayev M, Nurpeyisov K, Jükeşov K., *Kazakistan Tarihi (1914-2004)*, 2005, s.63.

⁴⁰ Ayagan B, Kıdıralina J, Auanasova A, Kaşkimbayeva A, Anafinova M, İlyasova K., *1932-1933 Pravda o golode*, Almatı 2012, s.133.

⁴¹ Rahima Binazar, kişisel görüşme. 22.11.2019. Aktau/Kazakistan.

⁴² Anar Absalam, kişisel görüşme, 01.12.2019. Taraz/Kazakistan.

Kazakistan'ın Kentau şehrinde yaşayan Abdugappar isimli Oralman ise, dedelerinin açlık sebebiyle Kazakistan'ı terk etmek zorunda kaldığını ve dedesinin ilk önce Afganistan'a daha sonra Arabistan'a göç ettiğini ifade etmektedir.⁴³ Rabiya isimli Oralman da, dedesinin sekiz yaşında Kazakistan'dan zorunlu olarak göç etmesinde açlığın etkili olduğunu belirtmektedir. Sovyet döneminde Kazaklara yapılan baskı ve yaşatılan zorluklar nedeniyle ailelerinin toplu şekilde değil dağınık şekilde ayrı ayrı göç ettiklerini dile getirmektedir.⁴⁴

Josef Stalin'den Filip İsaeviç Goloşokin'e kadar hükümet yönetiminin Kazak halkına karşı uygulamış olduğu yanlış politikalar birçok olumsuz durumu ve kıtlığı beraberinde getirmiştir. Sovyet yönetim politikasına başkaldıran aydınlar sürgün edilmiştir. Sovyet yönetiminin bu zorlamacı politikalarına dayanamayan bazı bilim adamları yurtdışına sığınmaya mecbur kalmışlardır. Hatta Kazakistan'ın sınır kesiminde yaşayan Kazaklar toplu şekilde vatanlarını terk etmişlerdir. Sovyetler Birliği'nin uyguladığı Ruslaştırma politikası sonucu Kazakistan'a çok sayıda Rus göç etmiştir.⁴⁵

Birinci Dünya Savaşı öncesinde Kazakistan'a göç eden Rus göçmenlerin sayısı 3 milyona ulaşmıştır. Kazakistan'da 1897'de Rus nüfusu %15 iken, bu sayı 1916'da %41'e yükselmiştir. 1926 istatistik verilerde Kazak nüfusu 3.831.000 olarak verilmişti, ancak 1959'da bu sayı 3.581.000'e ulaşarak artış olması beklenirken bir düşüş gözlenmektedir.⁴⁶ 1954-1962 yılları arasında Kazakistan'a yaklaşık 2 milyon Slav halkı göç etmiştir. 1962 nüfus sayımına göre, Kazakların toplam nüfusa oranı %29'dur.⁴⁷

Başta Ruslar olmak üzere etnik grupların sayısı artmış Kazaklar ise kendi topraklarında azınlık hale gelmiştir. Bu durum Kazak halkının gelenek ve dil gibi konularda asimile olmalarına neden olmuştur. Sovyetler Birliği'nin planlı göç politikalarının sacayağını oluşturan kolektifleştirme uygulamasının ardından

⁴³ Abdugappar Salim, kişisel görüşme, 28.11.2019. Kentau/Kazakistan.

⁴⁴ Rabiya Aday, kişisel görüşme, 27.11.2019. Türkistan/Kazakistan.

⁴⁵ Emine Gürsoy ve Liaisan Şahin, *Stalin ve Türk Dünyası*, İstanbul 2007, s.183-187.

⁴⁶ Gömeç S, *a.g.e.*, s.72-73.

⁴⁷ Akışov A, Janayhan B, Bügingi Kazakstandağı Oralmandardın Aymaktık Aleumettik-Demografıyalık Maseleleri, *Sayasat Jurnalı*, Sayı: 9, Almatı 2006, s.44.

Kazakların ekonomik ve sosyal hayatına en fazla tahribat veren program “Bakir Topraklar Projesi”⁴⁸ olmuştur.⁴⁹

Son derece cazip bir görünüm kazandırılarak halka sunulan bu proje sebebiyle sosyal denge alt üst olmuştur. Sovyetler Birliği tarafından ürünlerin arttırılması gerekçesiyle otlak olarak kullanılan topraklar Rus ve Slavlar için yeni yerleşim alanı haline gelmiştir. Bununla birlikte aynı dönemde Sovyetler Birliği ve Kazakistan Tarım Bakanlıklarında Çarlık rejimini modelleyen göçmen yerleştirme politikası vasıtasıyla, propaganda aracılığı ile göçmen toplamak ve yerleşimlerini düzenlemek adına göçmen idareleri kurulmuştur. 640 bin Rus göçmen bu planlamaların ardından 1954-1956 yılları arasında Kazakistan’a yerleştirilmiştir. Haricen Sovyetler Birliği’nin Avrupa kısmından sayısız gönüllü büyük topluluklar tarafından Kazakistan’a göçler devam etmiştir. Bu minvalde Sovyetlerin yoğun desteğini arkasına alan Slav yerleşimciler için Kazak toprakları bir refah yurdu haline gelmiştir. İhtiyatla sürdürülen çalışmalar sonucunda 1953 yılında Kazakistan’da 9,7 milyon hektar olan ekili arazi, 1958’de 28,7 milyon hektara yükselmiştir. 1958 yılında tekrardan tarım arazisi olan topraklar 23 milyon hektara ulaşmıştır.⁵⁰

“Bakir Topraklar” iddiasıyla tarım faaliyetlerinin başlatılması planı Nikita Kruşçev döneminde gerçekleştirilmiştir. Bölgedeki halk için son derece rahatsız edici olan bu karar bir bakıma Kruşçev’in tahıl üretimini arttırmak için yatırım yaptığı en önemli projelerden biridir.⁵¹

Bu adımın yankıları yalnızca Kazaklara ait olan topraklara el koymakla son bulmamış aynı zamanda batıdan gelecek yeni bir göç dalgası ile Kazak steplerine Rus ve Ukraynalı çiftçilerin yerleşmesine sebep olmuştur. Kolektifleştirme programından dolayı nüfus yüzdesi ciddi bir darbe alan Kazaklar, tahıl üretimi planı sonucunda kendi topraklarında azınlık durumuna düşme tehlikesiyle karşılaşmışlardır.⁵²

⁴⁸ Bakir Topraklar projesi - 1954 yılında Kazakistan’daki bakir ve nadasa bırakılmış toprakları sürdürmek. Bkz. Ayşe Nur Timor, Çadır Bayramlı, Kaan Kapan, Geçmişten Günümüze Kazakistan’da Tarım Faaliyetleri, İğdir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:15, Temmuz 2018, s.239.

⁴⁹ Kayyum Kesici, *Dün Bugün ve Hedefteki Kazakistan*, İstanbul 2003, s.284

⁵⁰ Kayyum, *a.g.e.*, s.220-221.

⁵¹ Abduluahab Kara, “Türk Dünyasında Göç ve Sürgün”, *Türk Dünyasında Sürgün ve Göç, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı*, İstanbul 2015, s.265

⁵² Janpeisova J, *İstoriya Kazakstana, Kratki Kurs Leksii*, Türkistan 2010, s.83-84.

İstatistik verilere göre 1959 yılında Kazakların Kazakistan içindeki nüfus oranları düşmüştür. Bakir topraklar planıyla birlikte üretim grafiğinde hızlı bir yükseliş yaşanmış ancak sonrasında gelen topraktaki tuzlanma, aşırı sulama gibi sebepler neticesinde bu grafik hızlı bir düşüşe geçmiştir. Neticede bu plan Kazakistan'a yerleşen Rus nüfusunu arttırmaktan başka bir sonuç vermemiştir.⁵³

Her şeye rağmen Kazakistan topraklarında uygulanan “Bakir Topraklar Projesi” doğrultusunda milyonlarca hektarlık alan tarım arazisi haline getirilmiştir. Sovhoz adı verilen devlet çiftlikleri kurulmuştur. Bu süreçte Kazakistan'ın nüfusu dışarıdan getirilen göçmenlerle birlikte iki milyona ulaşmıştır. Kendi topraklarında azınlık durumuna düşen Kazaklar siyasi ve idari bakımdan da etkinliklerini kaybetmişlerdir.⁵⁴

Tarihte Kazakistan'daki en büyük kayıp süreci olarak geçen kolektifleştirme süreci, Stalin yönetiminin 1937-1938 yıllarını kapsayan cezalandırma dönemi ile peş peşe bir seyir izlemiştir. Sistemli politikalar ve yaptırımlara karşı vatanlarını müdafaa gayretine giren Kazakların bu yıllarda mevcut direnci kırılmış ve Sovyetler Birliği ülkede tamamen hâkim aktör konumuna gelmiştir.⁵⁵

1950'li yıllara gelindiğinde rejimin Kazakistan topraklarında başlatmış olduğu “Bakir Topraklar Projesi” ise Kazak halkının her türlü aidiyetine indirilen son ve en vurucu darbe olma özelliğini taşımaktadır. Genel çerçevede Kazakistan, Sovyet politikaları ile çok uluslu bir sömürge ülkesi konumuna getirilmeye çalışılmıştır. Bu minvalde, ilk yıllarında eşitlik, adalet, hürriyet söylemlerini gündemde tutmasına rağmen Sovyetler Birliği kısa bir süre içerisinde Çarlık Rusya'sının iki yüz yıllık emellerini hayata geçirmiştir.⁵⁶

Bazı verilere göre, Kazakistan'dan yurtdışına göç eden Kazak mültecilerinin çoğu Orta Asya ülkelerine sığınmıştır. 5 Ağustos 1931 yılına kadar Kazakistan'ın 27 ilçesinden komşu ülkelere göçler devam etmiştir. Özbekistan'a 3436 kişi,

⁵³ Emre Gürbüz, “Kazakistan'da Bir Ulus Devlet Kurmak”, *Praksis 11*, 2004, s.208-209.

⁵⁴ Ayagan B, Şaymerdenova M, Kazakistan Tarihi (XX Gasırdın Basınan Bügünge Deyin), Almatı 2013, s.258.

⁵⁵ Ayagan B, Kıdıralina J, Auanasova A, Kaşkimbayeva A, Anafinova M, İlyasova K, *a.g.e.*, s.88.

⁵⁶ Kayyum, *a.g.e.*, s.284.

Türkmenistan'a 7371 kişi, Tacikistan'a 1767 kişi, Kırgızista'na 1031 kişi, Karakalpakistan'a 2355 kişi ve Çin'e 563 kişi göç ederek ülkesini terk etmiştir.⁵⁷

Kazak nüfusu belli sebeplerden dolayı farklı ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır. Özellikle Doğu Türkistan ve Moğolistan'da çok sayıda Kazak yaşamaktadır. Çin ve Moğolistan dışında Türkiye'de 5 bin, Özbekistan'da 808 bin, Kırgızistan'da 37 bin ve Rusya'nın özellikle bazı bölgelerinde 700 bin Kazak bulunmaktadır. Çarlık döneminde Slav nüfusu, Kazak topraklarına yerleştirilmiştir. Kazakların geleneksel otlakları giderek küçülmüştür. 1916'da Kazakların Rus Çarlığına karşı ayaklanması sonucu birçok Kazak öldürülmüştür. 1930'larda 1,75 milyon kişi hayatını kaybetmiştir. 1 milyondan fazla Kazak başka yere zorunlu göç ettirilmiştir. 1949'da Doğu Türkistan Çin tarafından işgal edilince bu hâkimiyeti kabul etmeyen Kazaklar Keşmir'e gitmiştir. 1960'lı yıllardan sonra Doğu Türkistan'dan 100 bin Kazak SSCB'ye göç etmiştir, çünkü Doğu Türkistan Çin'in hâkimiyeti altına girmiştir.⁵⁸

Tarihi nedenlerden dolayı Kazakistan dışında yaşayan Kazakların aslında vatanlarına dönüşü Sovyet döneminde başlamıştır. 1916 Milli Kurtuluş Mücadelesi sırasında Kazakistan şehri Cetisu'dan yaklaşık 300 bin Kazak ve Kırgız Çin'e sığınmıştır. Daha sonra imparatorluk hükümeti yıkılınca, Şubat ve Ekim Devriminden sonra yurtdışında yaşayan Kazaklar geri dönmeye başlamıştır. Bu Sovyet döneminde Kazakistan'a geri dönen Kazak diasporasının ilk kısmıdır.

1934 yılında Kazakların vatanlarına geri dönmeleri için bir politika uygulanmaya başlanmıştır. Kazakistan Cumhuriyeti Merkezi Devlet Arşivi'ndeki bilgilere göre, 1934 yılında Uluslararası Göçmenler Meclisi kararı ile Karakalpakistan'a göç eden 7000 kişinin Kazakistan'a geri dönmesi kararlaştırılmıştır. Önceden hazırlanmış plana göre, Karakalpakistan'dan dönen Kazakların çoğunluğu Güney Kazakistan bölgesine yerleştirilmiştir. Örneğin, 200 kişi Auliye-Ata'ya, 300 kişi Janakorgan'a, 150 kişi Arıs'a, 800 kişi Keles'e, 200 kişi Sayram'a, toplam 1650 kişiyi kapsamaktadır. Ayrıca Almatı vilayetinin, Taldıkorgan, Karatal, Enbekşikazak ilçelerine 200 kişi yerleştirilmiştir. Ayrıca Aktöbe vilayetinin Aral, Şalkar, Akbulak,

⁵⁷ Kianatulu Z, *Jılgan Jıldar Şejiresi(Tarihi Korkem Publistika)*, Almatı 1995, s.106-107.

⁵⁸ Keisuke Wakizaka, "Orta Asya'da Devlet İnşası ve Devlet-Diaspora İlişkileri: Kazaklar ve Özbekler Örneği", *III. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi, Bildiri Kitabı*, İstanbul 2014, s.111-112.

Stepnoy, Klyuçevoy, Temir bölgelerine toplam 1200 kişi yerleştirmiştir.⁵⁹ Bu ise Sovyet döneminde yurtdışından vatanlarına geri dönen Kazak diasporasının ikinci kısmını oluşturmuştur.

Sovyet döneminde yurtdışındaki Kazakların Kazakistan'a yaptığı en büyük göç 1955-1962 yılları arasında gerçekleşmiştir. Bu dönemlerde Çin'den Kazakistan'a göç edenlerin sayısı 200 bini geçmiştir. Çin Halk Cumhuriyetinin kurulmasından sonra Çin'de yaşayan Kazakların anavatanına dönmeleri 1950 yıllarında başlamıştır. Üstelik 1958-1962 yılları arasında Çin'den Kazakistan'a dönen Kazakların sayısı artmıştır.⁶⁰

Sovyet döneminde siyasi, sosyal ve ekonomik şartlardan dolayı Kazakların çoğu Çin'e göç etmişlerdir. Bunlara ek olarak zorla kolektifleşme, açlık ve kıtlık gibi durumlara paralel olarak göç süreci yoğunlaşmaya başlamıştır. Çin'de yaşayan Kazakların birçoğu Sovyet Birliği pasaportunu saklamıştır.⁶¹ Aslında, Çin'e sığınan Kazakların bir kısmı 1955-1962 yılları arasında Çin'de bulunan Sovyet Birliği Büyükelçiliğinden "Sovyet vatandaşı" kimliğini alarak geri dönmüşlerdir.⁶² Bu ise Sovyet dönemindeki Kazak diasporasının vatanlarına geri dönüşünün üçüncü dalgasını oluşturmaktadır.

Çin'deki Kazaklara yaşatılan zulüm ve baskılardan dolayı 1969 - 1980 yıllar arasında Çin'den 300'den fazla kişi Kazakistan'a geri dönmüştür. Arşiv belgelerine göre 1955'te Çin'den Kazakistan'a göç edenlerin sayısı 240 binden fazladır.⁶³

Kazakların anavatanlarına dönüşleri çeşitli zorluklar ve engeller sonrasında gerçekleşmiştir. Bu kişiler tüm resmi belgelerde "Sovyet vatandaşı" olarak adlandırılmıştır. Çünkü 1933 yılının Ocak ayında Doğu Türkistan İslam

⁵⁹ Hakişulu G, *Şığıs Türkistanda Daul*, Almatı 1998, s.35.

⁶⁰ Ensenov Kanat, *Kazakstandağı Köşi-Kon Jane Demografıyalık Ahual (XX g.-20-50 jj)*, Astana 2018, s.179-180.

⁶¹ Abikenova G.E. "Kıtay Halık Respublikasındadı Kazaktardın Otanga Oralıu Tarihi men Maseleleri", *Abay Atındadı azPU-ni Habarşıtı, Tarih jane Sayasi-Aleumettik Gılımdar Seryası. 4(51)*, 2016, s.17

⁶² Sırojkin K.L. "Kazaki v KHR: Oçerki Sosiyalno-Ekonomiçeskogo İ Kulturnogo Razvitiya". Almatı 1994, s.64.

⁶³ Abikenova a.g.m., s.16.

Cumhuriyeti⁶⁴ kurulduktan sonra Şauşek, Altay ve Kaşkar'da bulunan Sovyet Danışma Konsolosluğu'nun yanında kurulan "Sovyet Göçmenler Toplumu" Kazakistan'a göçmek isteyenlere Sovyet Birliğinin vatandaşlık kimliğini vermiştir.⁶⁵

Bu, yurtdışındaki Kazak diasporasının kendi ülkelerine geri dönmelerinin dördüncü dalgasını oluşturmaktadır. 1955-1962 yılları arasında "Sovyet vatandaşı" kimliğiyle Çin'den Kazakistan'a başlatılan göç dalgası Sovyet Döneminde Kazak diasporasının vatanlarına geri dönüşleri için gerçekleştirdikleri göçün en büyük ayağını oluşturmaktadır.

1916 yılında olan Ulusal Kurtuluş Mücadelesi, Sovyet döneminde 1918-1920'deki iç savaş ve mücadeleler, 1921'de ve 1931-1933 yılları arasında yaşanan açlık felaketi, II. Dünya Savaşındaki olaylar neticesinde Kazakların büyük kısmı ülkelerini terk etmek zorunda kaldılar.⁶⁶ Böylece çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalan yaklaşık 15 milyon Kazak halkının yüzde %60'dan fazlası Kazakistan'da yaşamaktadır, geriye kalan kesim ise dünyanın farklı ülkelerinde yaşamaktadırlar.

Sovyet döneminde Kazak nüfusunun az olmasının başlıca iki nedeni bulunmaktadır. İlki yukarıda değindiğimiz gibi Sovyet yönetimi tarafından uygulanan politikalar ve neticesinde Kazakların karşılaştıkları çeşitli zorluklar nedeniyle Kazakların yurtdışına göç etmesi iken, diğeri Sovyetler Birliği ülkelerinden Kazakistan'a gerçekleşen göçlerdir. Kazakistan'da Ruslaştırma politikasını hayata geçirmek ve yeraltı kaynaklarına sahip olmak amacıyla farklı cumhuriyetlerden yaklaşık 1 milyon insan Kazakistan'a yerleştirilmiştir. Kazakistan'a gerçekleştirilen bu göçler Kazakistan'ın demografik, ekonomik ve çevresel gelişiminde zarara neden olmuştur.

Böylece, 1960'lı yılların ortasında Kazakistan'da iş gücü artmaya başlamıştır. 1960'lı yılların ortasında ve 1970'lerin sonunda Kazakistan'a başka ülkeden göç durdurulmuştur. İstatistik verilerine göre, 1957-1961 yıllarında Kazakistan'a bilinçli olarak göç ettirilen on bin aile tekrar geri dönmüşlerdir. Bu yıllardan itibaren

⁶⁴ <https://www.timeturk.com/dogu-turkistan-islam-cumhuriyeti-84-yil-once-bugun-kuruldu/haber-775946> (09.07.2019).

⁶⁵ Beibitgül Şürşitbay, "Kazak Baspasözünde Oralmanlar Maselesi: Tarihi Taldu (1991-2009 y.)" Yayımlanmamış Doktora Tezi, Astana 2010, s.20.

⁶⁶ Ayagan B, Şaymerdenova M, a.g.e., s.32.

Kazakistan'a göç edenlere göre geri dönenler daha fazlaydı.⁶⁷ Böylece Sovyet döneminde yapılan politika neticesinde yurtdışına göç eden Kazakların sayısına göre geri dönen Kazakların sayısı az olduğu bilinmektedir.

2.2. Kazakistan Cumhuriyeti Dönemi

Kazakistan'ın bağımsızlığını kazanması ve dünyada tanınması büyük bir başarı olarak nitelendirilmektedir. 1990'lı yıllarının başında dil, din, manevi değerler ve Kazak aydınlarının düşüncelerinin yeniden canlandırılması gibi alanlarda birçok başarıya imza atmıştır. Kazakistan, birçok alanda farklı uygulamaları devreye sokarak kuruluş ve inşa sürecinde karşılaşılabilecek olası problemlere karşı pro-aktif bir tavır izleme sürecine girmiştir.⁶⁸

Bunlardan en önemlisi demografi alanında gerçekleştirilmiştir. Kazakistan Cumhuriyeti'nde dört temel göç hareketi gerçekleşmiştir. İlki SSCB'nin dağılmasıyla bu coğrafyalarda yaşayan Batı kökenli etnik grupların Polonya, Almanya, İsrail ve Rusya'ya göç etmesidir. İkinci olarak post-Sovyet ülkelerde ekonomik bakımdan dezavantajlı duruma düşen yerel halkın iş imkânı geniş olduğu için Rusya'ya göç etmesidir. Bu göçler genel olarak Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan topraklarından gerçekleşmiştir. Üçüncü göç hareketi ülke içinde yaşanmıştır. Ekonomi nedenli olan bu göçler kırsal kesimlerden kentlere doğru gerçekleşmiştir. Son ve nicelik bakımından en geniş çaplı göç olayı, dünyanın dört bir yanına dağılmış olan ve farklı ülkelerde Kazak Diasporasını oluşturanların anavatanları olan Kazakistan'a geri dönmeleridir. Bu olaydan sonra Kazakistan'ın etnik yapısı hızla değişmeye başlamış ve uzun bir aranın ardından yeniden kendi topraklarında nüfus hâkimiyetini elde etmiştir.⁶⁹

Kazakistan tarafından uygulanan politikalar göç çalışmalarında köklü bir değişim yaratmıştır. Yurtdışından Kazakların dönmelerine yol açan iki temel durum söz konusudur. Bunlardan ilki Kazakistan'ın nüfus sorununu çözerek güçlü bir devlet olma yolunda ilerleme isteğidir. İkincisi ise, Kazakistan kurucu devlet başkanı

⁶⁷ Ensenov Kanat, *a.g.e.*, s.192.

⁶⁸ Çetin S, Kazak Ulus İnşa Sürecinde Türk Dilli Toplulukların Karşılaştırma Olarak Diaspora İlişkileri, Yayınlanmamış Uzmanlık tezi, Ankara 2014, s.24.

⁶⁹ Marlene Laruelle, "Introduction, in Migration and Social Upheaval as the Face of Globalization in Central Asia", (Editör: Marlene Laruelle), *Leiden, The Netherlands: Brill*, 2013, s.8.

Nursultan Nazarbayev'in yurtdışında yaşayan Kazakların geri dönmelerine yönelik fikridir.⁷⁰

Etnik Kazakların Kazakistan'a göçü Sovyet dönemine kıyasla özellikle Kazakistan'ın bağımsızlığını kazanmasıyla beraber daha fazla olmuştur. Bağımsızlık döneminde Kazakistan'a gerçekleşen göç sayısındaki artışın itici gücü Nursultan Nazarbayev'in çok yönlü göç politikalarıdır. Yurtdışında yaşayan Kazakların Kazakistan'a göç etmelerini teşvik etmek için birçok fırsat sağlanmış ve girişimde bulunulmuştur. Bunlardan biri 1992 yılı kurulan Dünya Kazakları Birliği'dir. Bu birliğin kurulması farklı devletlerde yaşayan Kazakların bilincini uyandırmış ve Kazakistan'a geri dönmeleri konusunda Kazakları harekete geçirmiştir.⁷¹ Bir diğer girişim ise Dünya Kazakları Kurultayı'dır.⁷²

Oralmanların özellikle bağımsızlık döneminde artan anavatanlarına dönme eğilimi günümüze kadar devam etmekte olan bir olgudur. Oralmanların 1991 yılından 2018'a kadar devam eden geri dönüş süreci dört aşamadan oluşmaktadır. Bu süreç Dünya Kazakları Kurultayı'nın faaliyet ve kararları ile bağlantılıdır. İlk dönem 1992-2002 yıllarını kapsamaktadır. 1992 yılında Almatı'da gerçekleştirilen Kazak Dünya Kurultayı'nın Kazak diasporası için önemi büyüktür. Çünkü dünyaya dağılmış olan Kazakların bir araya gelmesinde itici güçlerden birisidir. I. Dünya Kazakları Kurultayı'na Türkiye, Almanya, Fransa, İsveç, Norveç, Moğolistan, Kırgızistan, Rusya, Türkmenistan, Özbekistan ve diğer ülkelerden toplam 800'den fazla kişi katılmıştır. Aynı zamanda 40 ülkeden gelen Kazak diasporası temsilcileri fikirlerini beyan etmişlerdir.⁷³

Çin Kazakları, Dünya Kazak Kurultayı'na temsilci göndermemiş olsa bile, göç sürecine aktif olarak dâhil olmuşlardır. 9 Nisan 1993 yılında Korgas sınırından Almatı'ya ilk göç gerçekleştirilmiştir. Bu göç, 1962 yılında Çin Kazakları tarafından yapılan göçten sonra ilk defa gerçekleştirilmiştir.⁷⁴

⁷⁰ Şürşitbay, *a.g.t.*, s.20.

⁷¹ Mamaşev T, *Kazak Köşi - Kazaktın Kauımdasıtı*, Almatı 2012. s.101.

⁷² Dünya Kazak Kurultayı Kazakistan'ın bağımsızlık sonrası dünyanın farklı ülkelerinde bulunan Kazakları bir araya getirme amacındaki toplantı.

⁷³ Saparalı T, *Dünyejuzi Kazaktarının Kurultayı*, Almatı 1993, s.189.

⁷⁴ Zahankızı S, Darbethankızı B, *Urpaktar Togısı*, Astana 2001, s.80.

Hükümet tarafından desteklenen kurultayda Kazak diasporası ve Kazak vatandaşları bağı olan kardeşler olarak nitelendirilmiştir. Bu kurultayda aynı zamanda Dünya Kazaklar Birliğinin Başkanı da olan Nursultan Nazarbayev Kazak halkının gelişimi, Kazak devletinin güçlendirilmesi ve tüm dünya Kazaklarının birleştirilmesi konusundaki ana hedefleri dile getirmiştir. Kazakistan hükümeti bu Kurultaydan sonra yurtdışındaki Kazakları entegre etmek amacıyla hukuksal ve kurumsal çerçeveyi hazırlamaya başlamıştır.⁷⁵

Bağımsızlığın ilk yıllarında Kazakistan hükümetinin gerçekleştirmesi gereken üç önemli hedef bulunmaktadır. Birincisi, yurtdışında yaşayan Kazakların anavatanlarına dönmelerinin sağlanması, ikincisi; gelen kişilerin yerleştirilmesi, adaptasyon sürecinin sağlanması ve istihdam edilmesi, üçüncüsü; Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşlığının verilmesidir.⁷⁶

Kazakların geri dönüş süreci 27 Aralık 1990 yılında imzalanan İşçi Sözleşmesi ile başlamıştır. Kazakistan'a ilk göçler Moğolistan'dan gerçekleştirilmiştir.⁷⁷ Moğol Kazakları anavatana geri dönmek için büyük gayret göstermişlerdir. Kazakistan bağımsızlığını kazanmadan önce dahi Moğol Kazakları Moğolistan'daki sosyal ve ekonomik nedenlerden dolayı anavatana dönme isteğini dile getirmişlerdir.⁷⁸ İşçi sözleşmesinde hayvancılık ve sebzeçilik sektöründe 80, inşaat ve mühendislik sektöründe 110 kişinin istihdam edilmesine karar verilmiştir.⁷⁹

1991'de 30.000 Kazak Kazakistan'a göç etmiştir.⁸⁰ Mayıs 1992'de etnik Kazaklara tarihi vatanlarına göç etme hakkı veren Göç Kanunu kabul edilmiştir.⁸¹ Göç kanunu neticesinde bu sayı 1992 yılında 61.609'a yükselmiştir. 1993 yılında göç eden etnik Kazak sayısı 45.000'dir.⁸² 1993 yılında geri dönen Kazaklar belirlenen sayı kotasına göre Kazakistan'ın farklı bölgelerine yerleştirilmiştir. Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı arşivi verilerine göre bu bilgiler aşağıda tabloda gösterilmektedir.

⁷⁵ Saparalı *a.g.e.*, s.189.

⁷⁶ <https://www.all.qazbrand.info/861/aza-tardy-d-niezh-zilik-ryltajy/> (Erişim tarihi: 23.12.2019)

⁷⁷ Şürşütbay, *a.g.e.*, s.30.

⁷⁸ Zahankızı S, Darbethankızı B, *a.g. e.*, s.65.

⁷⁹ <https://abai.kz/post/15171> (Erişim tarihi: 24.01.2020)

⁸⁰ Kayyum K, *a.g.e.*, s.260-261.

⁸¹ *Oralmandardı Konstandıru Şaraları Turalı.* (Yay. Haz: Kazakistan Respublikası Ukimeti Kaulısı), Astana 1998, s.2.

⁸² Kayyum, *a.g.e.*, s.260-261.

Tablo 2. 1993 Yılında Verilen İlk Göçmen Kotasının Bölgelere Göre Dağılımı

İller	Moğolistan	İran	Rusya	Tacikistan	Özbekistan	Türkmenistan	Toplam
Akmola	200		200				400
Aktobe	250	250	100		50		650
Almatı	100	250	50	50	50		500
Atrau		100	50		100		250
Batı Kazakistan		200	300				500
Jambıl		250		200	100		550
Jezkazgan	200		100	50	50		400
Kokşetau	350		350				700
Karagandı	400		200				600
Kostanay	200		300				500
Kızılorda		150			50	50	250
Mangıstau		300				750	1050
Güney Kazakistan		250		200	300		750
Pavlodar	200		400				600
Semey	200		150				350
Kuzey Kazakistan	200		250				450
Taldıkorgan	2000	250	50		50		550
Torgay	150		200				350
Doğu Kazakistan	350		250				600
Toplam	3000	2000	2950	500	750	800	10000

Kaynak: Kazak Köşi-Kazaktın Kauımdasu (Yay. Haz: Mamaşev T.), Kazakistan Respublikasının Madeniyet Jane Akparat Ministrliğı, Astana 2012 s.59.

Bu kotaya göre, Moğolistan'dan 17801 kişi (3254 aile), İran'dan 3661 kişi (732 aile), Türkiye'den 1618 kişi (336 aile), Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkelerinden 19552 kişi (4849 aile) gelmiştir. Toplamda 42.632 kişi Kazakistan'a yerleşmiştir. Belirlenen kota sayısı yıldan yıla değişim göstermiştir. 1993 yılı on bin, 1994 yılı yedi bin, 1995 yılı beş bin, 1997-1998 yılları üç bin, 1999 yılı 500, 2000 yılı 5000, 2001 yılı 600 kişi olarak belirlenmiştir. 2008'de 15.000, 2009'dan bu yana yıllık kota 20.000 olarak belirlenmiştir.⁸³

1991-1992 yıllarında Moğolistan'dan 1100 aile yerleşirken, 1995-1996 yıllarında devlet kotayı yüksek tutmasına rağmen sadece 200 aileye yerleşmiştir. Aynı şekilde diğer ülkelerden gelen Oralmanların sayısında düşüş gözlenmiştir. Hatta ilk yıllarda gelen Oralmanların geri göç çerçevesinde tekrar geri döndükleri görülmektedir. Örneğin, Moğolistan'dan geri gelen yaklaşık 1000 Oralman ailesi geri dönmüştür. Aynı zamanda bu durum Karakalpakistan, Rusya ve özellikle Dağlık Altay Cumhuriyeti'nin Koşagaş bölgesinden gelen Oralmanlar içinde geçerlidir. Bu geri göçün nedeni Göç Yasası kararnameleleri değildir. Geri dönüşün asıl nedeni, Oralmanlara yönelik politikaların tam anlamıyla hayata geçirilememesi, uygulamadaki aksaklık ve eksiklikler, ülkedeki ekonomik zorluklar, sosyal alandaki sıkıntılar ve tarımsal kriz gibi durumlardır. Kazakistan'daki Oralmanların çoğu kırsal kesimde yerleştirilmiştir.⁸⁴

İkinci dönem 2002-2005 yıllarını kapsamaktadır. 2002 yılında Türkistan'da İkinci Dünya Kurultayı gerçekleştirilmiştir. Bu Kurultayı ilk kurultaydan ayıran nokta, ilk Kurultaya katılmayan Doğu Türkistan Özerk Cumhuriyeti'nde yaşayan Kazak Diasporasının temsilcilerinin bu kurultaya katılmasıdır. Bu Kurultayda Nursultan Nazarbayev: "Bugünkü Kurultayın asıl amacı tüm Kazak topluluğunun geleceğini düşünmek, Kazak halkı tarihi boyunca elde ettiği başarıların devamını getirmektir" diyerek geri dönüşün ülkeleri için ne kadar önemli olduğunu vurgulamıştır.⁸⁵ Yurtdışından gelmek isteyen Kazaklara 2002 yılında 2665, 2003 yılında 5000, 2004 yılında 10.000, 2005 yılında 15.000 kota ayrılmıştır.⁸⁶

⁸³ Köşi Konın Jay-Küi Kalay, (Yay. Dosan Baymolda), *Kostanay Tanba*, Kostanay 2012, s.10.

⁸⁴ Seysenbayeva, A., (2014) Jetisu Aumagındaki Repatriyanttar: Etnomadani jame Migrasiyalık Üderister, Yayınlanmamış Doktora Tezi, *Al-Farabi Atındağı Kazak Ullık Universiteti*, Almatı, s.20.

⁸⁵ Dauletov T, *Dünyejuzi Kazaktarının Kurultayı*, Almatı 2002, s.114.

⁸⁶ Baymolda, a.g.m., s.10.

Oralmanların göç sürecinin üçüncü aşaması 2005-2010 yılları arasını kapsamaktadır. Bu süreç 2005 yılında Astana’da gerçekleşen III. Dünya Kazak Kurultayı ile başlamıştır. Kurultayda Oralmanların Kazakistan’daki üniversitelerde eğitim alması, ülkeye yatırımların çekilmesi gibi konular ele alınmıştır. Kurultaya 32 ülkeden 312 Kazak temsilci katılmıştır. 2005 yılında 450 bin Oralman göç etmiş ve 320 bini vatandaşlık almıştır.⁸⁷

Tablo 3. Kazakistan Cumhuriyeti Bağımsızlık Sonrası Nüfus Dağılımı (1990-1999)

	1990	1992	1994	1996	1997	1998	1999
Kazaklar	40.3	41.9	44.3	47.7	50.6	52.0	52.5
Ruslar	37.6	37.0	35.8	33.8	32.2	31.0	30.5
Beyaz Rusyalılar, Ukraynalılar, Almanlar,	12.0	11.0	9.8	8.2	7.2	7.0	7.0
Özbekler, Azerbaycanlılar, Ahıska Türkler	6.0	6.0	6.0	6.0	6.0	6.0	6.0
Diğerleri	4.1	4.1	4.1	4.2	4.0	4.0	4.0

Kaynak: Gülnür Smagulıkızı Boranbayeva, “SSCB Dönemi ve Bağımsızlık Sonrası Kazakistan Cumhuriyetinde Kazak Dilinin Genel Durumu”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1, s. 32.

1989 ve 2009 yıllarında yapılan nüfus sayımları kıyaslandığında Rus ve Slav nüfusunda ciddi bir düşüş gözlemlenmektedir. 1989 yılının sayımlarında 6,2 milyon ile ülke nüfusunun %38’ini Ruslar oluşturuyorken, Beyaz Rusyalı ve Ukraynalıların da dâhil olduğu Slav gruplarının 7,3 milyonla ülkenin %44’lük dilimini oluşturdukları görülür. 2009 yılına gelindiğinde Rusların 3,8 milyonluk bir oranla ülkenin %24’lük nüfusunu oluşturdukları toplam Slav nüfusunun ise 4,3 milyon ile Kazakistan demografi tablosunun %26’lık kısmını oluşturdukları görülür. Bağımsızlıktan sonra gerçekleştirilen politikalar ile Kazakistan’daki Rus nüfusunda azalma yaşanmıştır.⁸⁸

⁸⁷ Abdiev J, *III. Dünya Kurultayı Ayasında L.N.Gumelyov Atındaki EUÜ Ötken Dialog Alanı*, s.3.

⁸⁸ Sarsembayev A, “Imagined Community: Kazak Nationalism and Kazakification in the 1990s”, *Central Asian Survey*, Sayı: (18) 3, s.319-346.

Rus ve Slav topluluklarının göçleri hem Kazak halkının nüfusu yönünde pozitif bir yaratmış hem de bağımsızlık sonrası süreçte ulus devlet inşa politikaları doğrultusunda Kazaklaşmaya da zemin hazırlamıştır.

Oralmanların göç sürecinin dördüncü aşaması 2010'dan günümüze kadar olan dönemi kapsamaktadır. IV. Kurultay 2011 yılında Astana'da düzenlenmiş ve kurultaya 35 ülkeden 365 temsilci katılmıştır.⁸⁹ Kurultayda Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev son yıllarda belirlenen göç kotasının dolmadığını dile getirmiştir. Nazarbayev, göç kotasının sadece %33'lük kısmının dolduğunu, geri kalan kısmın dolması için ortaya çıkan engellerin ortadan kaldırılmasını ve önlemler alınmasını ifade etmiştir.

Nazarbayev bu kurultayda Oralmanlar için Nurlu Göç programının ikinci aşamasının başlaması gerektiğini vurgulamıştır. Kazakistan Devlet Başkanı 2015 yılına kadar Stratejik gelişim mesajında ülke nüfusunu 20 milyona ulaştırmanın ve bu demografik yapıyı Kazaklar adına iyileştirmenin yolunun ilk önce yurtdışında yaşayan Kazakları ülkeye göç ettirmekten geçtiğini söylemiştir.⁹⁰

Ülkeye dönen Oralmanlar bilim, kültür, edebiyat ve sanatın gelişimine katkıda bulunmaktadır. Oralmanların arasında 45 doçent, 242 doçent adayı, 24847 uzman bulunmakta, 1530 kişi sanat, 11753 kişi eğitim, 6053 kişi tıp ve 773 kişi ise diğer kamu alanlarında görev yapmaktadırlar.⁹¹

Kazakistan'a göç eden Oralmanların %56,3'ü çalışma durumu olanlar, %39,8'lik dilim ise 18 yaşının altında olanlardır. Bu rakamlara bakıldığında gelen Oralmanlar ülkeye ekonomik ve demografik açıdan katkıda bulunmaktadır. Ama son yıllarda Oralmanların ülkeye göçü azalmaktadır. Örneğin; 2016 yılında 33.754 Oralman, 2017 yılında 18.605 Oralman, 2018 yılında 14.541 Oralman Kazakistan'a göç etmiştir. 1 Nisan 2019 istatistiklerine göre ise 2.970 Oralman göç etmiştir. Kazakistan'a göç edenlerin çoğunluğu Özbekistan'dan, (%57,6) Çin'den, (%21,5) Moğolistan'dan, (%5,8) Türkmenistan'dan, (%8,3) Rusya'dan, (%1,9) ve diğer

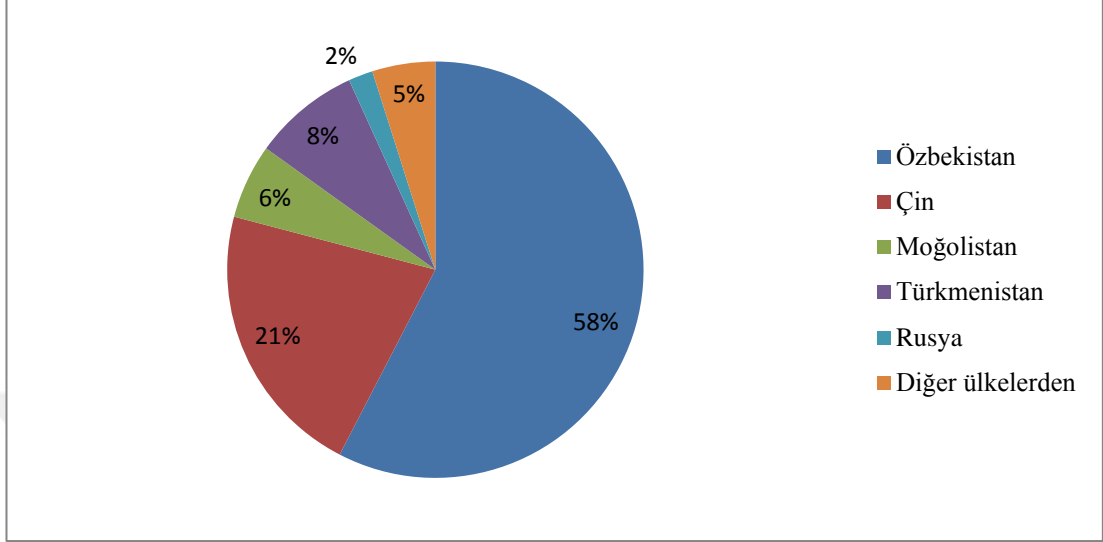
⁸⁹https://www.inform.kz/kz/duniezhuzi-kazaktar-kuryltayy-astanada-besinshi-ret-bas-kosuda-sholu_a3038867 (Erişim tarihi: 22.10.2019).

⁹⁰ Kasımova R, *Jogarı Oku Ornında Oralman Studentteri Aleumettik Beyimdeu*, Almatı 2005, s.30.

⁹¹ Kozganbayeva G, "Kazak Diyasırasına Baylanıstı Dünıyejüzi Kazaktarı Kurıltaylarında Şeşimin Tapkan Maseleler", *Abay Atındağı Kazak Ultık Pedagogikalık Universiteti Habarşı "Tarih jane Sayasi-Aleumettik Gılımdar" seryası*, Sayı: 4(51), Almatı 2016 s.43.

ülkelerden (%4,9) gelmektedir.⁹² Böylece ülkedeki toplam Oralman sayısı bir milyon kişiye ulaşmıştır.⁹³

Tablo 4. Oralmanların Geldiği Ülkeler

Kaynak: Ospanova R, “Tauelsiz Kazakstandağı Köşi- Kon Urdisi Jane “Nurlu Köş” Bagdarlamasının Tarihi Manızı”, adlı makalesinden hareketle yazarın kendisi tarafından oluşturmuştur.

Tablo 5. 2000-2009 Yılları Arasında Kazakistan’a Göç Eden Oralmanların Sayısı

⁹²<https://alashainasy.kz/aleumet/halyiktyin-koshp-konuyi-memleketn-damu-dengeyn-korseted-126417/> (Erişim tarihi: 25.10.2019)

⁹³ Ospanova R, “Tauelsiz Kazakstandağı Köşi- Kon Urdisi Jane “Nurlu Köş” Bagdarlamasının Tarihi Manızı”, *Vestnik KazNPU im.Abaya, serya “İstoriçeskiye i Sotsiyalno-Politiçeskiye Nauki”*, Sayı: 2 (29), Almatı 2011, s.46.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Özbekistan	12.810	18.783	24.628	31.191	35.795	44.648	32.620	24.940	16.738	18.793
Moğolistan	658	407	476	1.177	1.607	3.104	3.648	3.706	7.438	3.502
Çin	189	655	1.059	2.080	3.463	4.562	5.003	5.829	6.328	4.663
Türkmenistan	2.058	2.947	3.174	3.336	3.266	2.397	4.565	4.090	2.555	2.089
Rusya	23.941	23.497	21.758	21.565	18.565	15.022	15.001	10.966	9.769	8.942
Tacikistan	617	464	381	316	261	197	684	154	128	163
İran	875	193	63	12	41	22	40	26	15	18
Türkiye	919	385	170	239	129	287	343	304	164	217
Diğerleri	604	1.178	1.299	308	293	173	265	187	363	397

Kaynak: stat.gov.kz internet sayfasından hareketle yazarın kendisi tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 6. 2010-2018 Yılları Arasında Kazakistan'a Göç Edenlerin Sayısı

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Özbekistan	21.160	20.143	15.321	12.725	8.725	7.592	5.028	4.972	4.385
Moğolistan	2.607	1.939	329	337	271	223	273	293	255
Çin	4.020	3.296	2.656	2.092	630	1.249	2.114	3.015	1.364
Türkmenistan	1.371	1.039	1.352	932	565	765	387	382	366
Rusya	8.239	6.629	4.935	4.278	3.711	3.905	3.723	4.346	3.901
Tacikistan	297	331	323	264	197	210	185	245	233
İran	49	59	53	52	104	88	30	39	38
Türkiye	286	376	334	368	200	233	98	102	143
Diğerleri	330	516	352	416	384	354	222	378	471

Kaynak: stat.gov.kz hareketle yazarın kendisi tarafından oluşturulmuştur.

Oralmanların 1991-1996 yıllarında %10'u, 1997-2001 yıllar arası %8'i, 2002-2006 yıllarında %38'i, 2007-2011 yılları arasında %34'ü, 2012-2017 yılları arasında

%10'u Kazakistan'a göç etmiştir.⁹⁴ Neticede Kazaklar, bağımsızlık sonrası güçlü bir nüfus tablosu elde edebilmişlerdir. Dış ülkelerde yaşayan diasporayı yeniden anavatanına kazandırmak için devreye sokulan politikalar olumlu sonuç vermiştir.

⁹⁴<https://alashainasy.kz/aleumet/halyiktyin-koshp-konuyi-memleketn-damu-dengeyn-korseted-126417/> (Erişim tarihi: 14.10.2019)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. NURLU GÖÇ PROGRAMI VE GÖÇ POLİTİKASI

3.1. Oralman statüsü

Oralmanlar, 1997 yılında onaylanan Göç Yasasının 1. Maddesinde ilk olarak Repatriant olarak adlandırılmıştır. Repatriant: Gerçekleştirilen eylemlerin yaptırımı olarak başka ülkelere gönderilen veya bir takım siyasi baskılar ve zorunlu kolektifleştirme nedeniyle kendi istekleriyle Kazakistan dışındaki ülkelere gitmeyi tercih eden ancak Kazakistan'ın bağımsızlığını kazanmasıyla beraber ülke dışında olan Kazaklara hükümetin sağladığı imkânlar neticesinde Kazakistan'a kalıcı olarak göç eden, Kazak soyundan gelen Kazaklardır” olarak tanımlanmıştır. Söz konusu 1. maddede Almanya ve İsrail gibi ülkelerin göç politikalarının etkisi olmuştur Repatriant ifadesi de bu ülkelerin göç terimlerinden esinlenerek kullanılmıştır.⁹⁵

Latincesi Repatriate yani vatana geri dönüş olan ve uluslararası bir terim olarak kullanılan Repatriation ikinci bir ülkede yaşayan bir kişinin kendi ülkesine dönüş sürecini ifade etmektedir.⁹⁶ Repatriant ise bu süreci gerçekleştiren ve kalıcı olarak vatanına gelen kişidir.⁹⁷

2003 yılına kadar resmi kurum, medya ve gazetelerde ise Oralmanlar için “kardeşler”, “yurttaşlar”, “vatandaşlar” gibi ifadeler kullanılmıştır. 2003 yılı Mart ayında “Nüfus Göçmenliği” yasasında yapılan bir takım değişiklikler sonucunda “Repatriant” terimi yerine “Oralmanlar” ifadesi terimi kullanılmaya başlanmıştır. Yasada bu terimin yürürlüğe girmesiyle “Oralman” adını taşıyan etnik Kazaklar Devlet tarafından verilecek maddi yardımlar alma imkânına sahip olmuşlardır. Bu tarihten itibaren basın başta olmak üzere resmi belgelerde “Oralman” ifadesi kullanılmıştır.⁹⁸

⁹⁵ *Halkın Köşi-Kon Turalı*, Zandar Jinagı, Almatı 1997, s.46-48.

⁹⁶ Mendikulova, G, Atantaeva B, *Istoriya Migrassii Mejdu Kazakistanom i Kitaem v 1860-1960-e gg*, Almatı 2008, s.16.

⁹⁷ Kasımova R, *a.g.e.*, s.7.

⁹⁸ Oralman Emes, Oralgan Otandastar, *Jas Kazak Gazetesi*, Sayı: 32, 2006, s.2.

Günümüzde Oralmanların statüsüne sahip olmak ve Kazakistan'a geri dönmek isteyen etnik Kazakların geri dönüşü kotalı ve kotasız olarak iki farklı şekilde gerçekleşmektedir. Kota, Kazakistan Cumhuriyeti tarafından göç etmesine izin verilen Oralman aileye verilecek tek seferlik sosyal yardımdır. Oralmanlar için her yıl ayrılan göç kotası devletin ekonomik ve mali koşullarına göre değişiklik göstermektedir.⁹⁹

Oralmanlar Kazakistan'a geri dönmelerinin ilk aşaması olan Kota dilekçesini yaşadıkları ülkede bulunan Kazakistan Konsolosluğu'na verebilir veya kotasız kendi imkânlarıyla gelen Oralmanlar ise bu dilekçeyi Kazakistan'a döndükten sonra ilgili makama sunmaktadır. Kota, Kazakistan Cumhurbaşkanı tarafından onaylanmaktadır. Kazakistan Cumhuriyetinin Göç yasasına bağlı olarak, kotaya kabul edilen Kazaklara Oralman statüsü verilmektedir.¹⁰⁰

Sonuç olarak Kazakistan'a gelen Oralmanların bir kısmı devlet kotası ile diğer kısmı ise kendi imkânlarıyla dönmüşlerdir. Afganistan'dan Kazakistan'a gelen ve şu anda Kazakistan'ın Türkistan şehrinde yaşayan Zeynep isimli Oralman "*Kendi imkânlarımızla geldik. Afganistan'da arazimizi ve evimizi satıp geceleyin kaçarak geldik*" ifadesinde bulunmuştur.¹⁰¹ Müslim isimli Oralman da kendi imkânlarıyla geldiğini söylemektedir.¹⁰² Diğer yapılan mülakatlarda Türkistan'da yaşayan Karim¹⁰³ ve Taraz şehrine yerleşen Amina¹⁰⁴ 1993 yılında devlet kotası ile geldiklerini belirtmektedir.

Oralman Kimdir?

Yasaya göre, Oralman; Kazakistan'ın bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte, Kazakistan'a daimi ikamet etmek için gelmek isteyen ve sonradan Kazak vatandaşlığını alan kişilerdir.¹⁰⁵

Nüfus Göçü ile ilgili yasada göçmen hak ve sorumluluklarından bahsedilmektedir. Bu yasada, Oralmanların ülkeye döndükten sonra onlara sağlanacak hizmetlerin neler

⁹⁹ Mukaşeva J, Oralmandardın Barine Kvota Jetispeidi, *Zan Gazetesi*, Sayı: 196 (1002), 9 Kasım 2006, s.3.

¹⁰⁰ *Kazakistan Respublikasının Ata Zanı*, Almatı 1995, 30 Tamız, s.8

¹⁰¹ Zeynep Abdikarim, kişisel görüşme, 02.12.2019. Türkistan vilayeti, Dostuk köyü. Kazakistan.

¹⁰² Müslim Balıkşı, kişisel görüşme, 05.12.2019. Taraz/Kazakistan.

¹⁰³ Karim Şerkeş, kişisel görüşme, 03.12.2019. Türkistan vilayeti, Otız jıldık köyü. Kazakistan.

¹⁰⁴ Amina Dayrabaykızı, kişisel görüşme, 05.12.2019. Taraz/Kazakistan.

¹⁰⁵ https://egov.kz/cms/kk/articles/for_foreigners/oralmans_rights_conditions (Erişim tarihi:16.10.2019)

olduğuna açıklık getirilmiştir. Yine bu yasada yurt dışından göç eden Kazakların ikamet yerini ve istediği mesleği serbestçe seçme hakkına sahip oldukları belirtilmiştir.¹⁰⁶

Oralman statüsüne sahip kişilere devlet tarafından aşağıdaki hizmetler sağlanmaktadır:

- Mesleki gelişimlerine katkı sağlanması ve yeni meslek edinmelerinde fırsat yaratılması;
- Kazakça ve Rusça dil öğreniminde yardım (Kazakça ve Rusça);
- Kazakistan Cumhuriyeti mevzuatı ile teyit edildiği üzere askerlikten muafiyet;
- Mesleki orta öğretim ve yüksekokullarda eğitim görmesi için kontenjan;
- Eğitim alanında birçok imkân ve destek sağlanması;
- Emekli maaşı ve sosyal yardımların ödenmesi;
- Kazakistan vatandaşlığına sahip olup, siyasi baskıya uğrayan mağdurlara tazminat hakkı oluşturma;
- Kotasız, kendi imkânlarıyla gelen kişilerin vize başvurusu ödemelerinden muaf tutulması;
- Sağlık hizmetlerinden ücretsiz yararlanmak;
- Kazakistan vatandaşlığını verilinceye kadar oturma izni konusunda yardım sağlanması;
- Gümrük vergisinden muaf tutulması;
- Daha önce yaşadıkları yerlerden mal ve mülklerinin geri getirilmesi
- Ev satın almalarında yardım ve bir seferlik olmak üzere maddi yardım.¹⁰⁷

Bu söz konusu yardımların, Oralman kimliğinin kazanılmasından itibaren üç yıl

¹⁰⁶ Ospanova Akmaral, “Yurt Dışındaki Kazakların Kazakistan’a Geri Dönme Süreci” 3. *Uluslararası Öğrenciler Sosyal Bilimler Kongresi Bildiriler Kitabı – II Siyaset Bilimi, Sosyoloji, Tarih, Uluslararası İlişkiler*, İstanbul 2017, s. 373.

¹⁰⁷ https://egov.kz/cms/kk/articles/for_foreigners/oralmans_rights_conditions (Erişim tarihi: 10.10.2019)

geçerli olması öngörülmektedir. Ancak bu yardımlar gerçekte vatandaşlığa geçinceye kadar geçerli olmaktadır. Oralmanlar vatandaşlık aldıktan sonra Kazakistan vatandaşlarıyla aynı statüde olmaktadır. Yani Oralmanlar, Kazakistan vatandaşı olmalarıyla birlikte yukarıdaki yardımlardan tam anlamıyla yararlanamamaktadır. Bu durum ise somut yardımlar alamayacağını düşünen Oralmanların, vatandaşlık alma sürecini uzatmalarına neden olmaktadır.¹⁰⁸

Oralman statüsü için şartlar:

Kazakistan'a göç eden etnik Kazaklar Oralman statüsünü alabilmek için gerekli belgeler;

- Dilekçe
- Özgeçmiş
- Aile üyelerinin 3*4 fotoğraf
- Pasaport, noter onaylı aile üyelerinin kimlik belgelerinin Kazakça tercümesi,
- 16 Aralık 1991 tarihinden önce Kazakistan dışında yaşadığına dair belgenin fotokopisi.¹⁰⁹

Nüfus Göçü ile ilgili kanuna göre, kişinin Oralman statüsünü alabilmesi için Göç Polis Kurumu'na başvurması ve bu belgeleri teslim etmesi gerekmektedir. Yasal gerekliliklere uygunluğu incelenen belgelerin onaylanması sonucunda vatandaşa Oralman belgesi verilmektedir. Kazak vatandaşlığı için ilk adım olan bu belge sayesinde Oralman devlet tarafından sağlanan yardımlardan yararlanmaya hak kazanmaktadır.¹¹⁰

Oralmanların sorumlulukları:

- Kota başvurusunda doğru bilgiler vermek;
- Tıbbi muayene olmak, aşı yaptırmak,

¹⁰⁸ https://egov.kz/cms/kk/articles/for_foreigners/oralmans_rights_conditions (Erişim tarihi: 12.10.2019)

¹⁰⁹ https://egov.kz/cms/kk/articles/for_foreigners/oralmans_rights_conditions (Erişim tarihi: 12.10.2019)

¹¹⁰ Ospanova, *a.g.m.*, s.373.

- Adaptasyon merkezine (İkamet yeri bulununcaya kadar kalınan merkez) 3 iş günü içerisinde yerleşmek, merkezin kurallarına uymak ve adaptasyon merkezinden belirtilen tarihte ayrılmak gerekmektedir.¹¹¹

Oralman statüsü aşağıdaki durumlarda sonlanmaktadır:

- Kazakistan vatandaşlığı aldıktan sonra;
- Kişinin Kazakistan Cumhuriyeti'nde oturma iznini iptal etmesi durumunda;
- Oralman statüsünü aldıktan 1 yıl sonra sonlanacaktır.¹¹²

Oralman belgesinin geçerlilik süresi bir yıldır. Kişinin Kazak vatandaşlığını almasıyla birlikte Oralman statüye de son bulmaktadır.¹¹³

3.2. Oralmanlarla İlgili Yasal Hükümler

Sovyetler Birliği'nin uzun vadeli sistematik politikalarının sonucunda kendi topraklarında azınlık durumuna düşen Kazak halkı, yıllar içerisinde tecrübe etmiş olduğu demografik dengedeki kaybı azaltmak ve yeniden nüfus hâkimiyetini kazanmak için köklü çalışmalar başlamıştır.

Bağımsızlık sonrası ulus devlet inşa sürecindeki kazanımların zeminini oluşturan nüfus politikalarına devlet tarafından büyük oranda bütçe ayrılmıştır. Ülkede doğum ve çocuk sayısındaki artış için ailenin teşviki ve devlet destek programları faaliyete geçirilmektedir. Ancak Kazakistan dışındaki ülkelerde yaşayan Kazakların ülkelerine döndürülmesi sürecinin nüfus artışına etkisi doğum politikalarına kıyasla daha büyük ve daha açıktır. Bu yüzden, bağımsızlığın ilk yıllarından itibaren Kazakistan yurt dışında yaşayan Kazakların Kazakistan'a geri dönmelerini teşvik edici politikalar yürütmüştür. Bu yürütülen politikalar, 2015 yılının başlarında ülke dışından gelen Oralmanların toplam Kazak nüfusunun %5,5'lik dilimini oluşturmasıyla sonuçlanmıştır.¹¹⁴

Yurt dışında yaşayan Kazak diasporasının Kazakistan'a geri dönebilmesi için yoğun müzakereler eşliğinde hukuki çalışmalar yapılmıştır. 18 Kasım 1991 tarihinde Kazak

¹¹¹ *Oralmandar Katarındağı Jastardı Aleumettik – Madeni Beyimdeu Boyunşa Adistemelik Kural*, Almatı 2017, s.62.

¹¹² https://egov.kz/cms/kk/articles/for_foreigners/oralmans_rights_conditions (Erişim tarihi: 12.08.2019)

¹¹³ Ospanova, *a.g.m.*, s.373.

¹¹⁴ Çetin, *a.g.m.*, s.307.

Sovyet Cumhuriyet Bakanlar Kurulu “Başka cumhuriyetlerden gelen ve çalışmak için istekte bulunmuş olan kişilerin Kazakistan’a yerleşme düzeni ve koşullarıyla ilgili” karar kabul edilmiştir. Aralık 1991’de kabul edilen “Ülkenin Bağımsızlığıyla İlgili” anayasa kanununda, Sovyetler Birliği döneminde gerçekleştirilen sürgün, baskı, işkenceler sonucu topraklarından göç etmek zorunda kalmış olan kişilerin ve ailelerin Kazakistan Cumhuriyeti’ne dönmelerinin uygun olacağı belirtilmiştir. “Kazakistan Cumhuriyeti’ne Geri Dönme” kanunu kapsamında zorunlu olarak göç etmiş Kazak kökenli vatandaşlara geri dönüş konusunda kolaylık sağlayacak politikalar hazırlanmıştır.¹¹⁵

Hazırlıkları bağımsızlık öncesi dönemde başlayan bu politikaların seneler içerisinde gösterdiği pozitif etki sonucunda yurt dışında yaşayan bir milyon Kazak anavatanına göç etmiştir.¹¹⁶

“Köşi Kon Turalı Zan” olarak ifade edilen Göç Yasası hükümet tarafından 26 Haziran 1992 yılında kabul edilmiştir.¹¹⁷ Bu sayede Oralmanların geri dönüşü adına meşru bir zemin oluşturulmuştur.¹¹⁸

Oralmanların hak ve sorumluluklarının belirtildiği Nüfus Göçü kanununda 7 bölüm ve 41 madde bulunmaktadır. Bu göç kanununun 3. Maddesi’nde vatandaşlık, barınma, yükseköğrenim, adaptasyon merkezlerinde eğitim alma, çalışma imkânları, geçici konutlara yerleşme gibi Oralmanlara sağlanacak temel imkânlar yer almaktadır.¹¹⁹

Eylül 1992’de Bakanlar Kurulunun 791 sayılı kanunu kapsamında kabul edilen Ekonomik Destek kanununda yurtdışındaki Kazak diasporasına Kazakistan Cumhuriyeti’ne geri döndüklerinde sosyo-ekonomik destek sağlanacağı ifade edilmiştir. Bu doğrultuda 1996 yılının Haziran ayında kabul edilen “Kazakistan Cumhuriyeti’ne Göç Etme Yasası’nın birinci maddesinde yurt dışında yaşayan vatandaşların köken ve tarihsel unsurlarla bağlı olduğu Kazakistan topraklarına herhangi bir engel, yaptırım ve zorunluluk yaşamadan geri dönme hakkını elde

¹¹⁵ Mehmet Akif Kireççi, *Türk Cumhuriyetlerinde Bağımsızlık ve Devlet İnşa Süreci*, Ankara 2018, s.302-303.

¹¹⁶ Kireççi, *a.g.e.*, s.302-303

¹¹⁷ Ayapbergenova *a.g.m.*, s.26.

¹¹⁸ UNDP Kazakistan, *a.g.e.*, s.11-12.

¹¹⁹ *Kazakistan Cumhuriyeti’nin Nüfus Göçüne İlişkin Kanunu*, Almatı 1998, s.20.

edebilecekleri belirtilmektedir. Bunların yanında 1997'den 2000 yılına kadar sürecek olan Yurtdışındaki Kardeşlere Destek Programı ilan edilmiştir. Bu bağlamda Kazak diasporasını oluşturan kişilerin göç etme sebebine bakılmaksızın bunların Kazak milletinin bir parçası olduğu dile getirilmiştir. Ayrıca bu kişilere birçok alanda ekonomik destek sağlanacağı belirtilmiştir. 22 Haziran 2001'de kabul edilen Göç Yasası'nda yurtdışındaki Kazak diasporasının da Kazak milletine ait olduğu yinelenmiştir.¹²⁰

Oralman statüsüyle geri dönecek olan Kazaklara yerleşimleri, barınmaları, vatandaşlık almaları gibi hukuki alan başta olmak üzere birçok alanda çeşitli kolaylıklar sağlanacağı birçok düzenlemeyle yasal düzleme alınmıştır. Bu konuda 30 Aralık 2009 tarihinde ilan edilen kanuna ek olarak gerekli düzenlemeler sonucunda 22 Temmuz 2011'de yeni bir kanun onaylanmıştır.¹²¹

Bu dönemde halkın ihtiyaçlarına ve ülkenin politik durumuna göre bu kanunlar üzerinde birçok düzenleme yapılmıştır. 2011'de kabul edilen kanunun üçüncü maddesinde Kazakistan'a geri dönmek isteyenlerin hangi amaçlar doğrultusunda geri döneceği dört maddede açıklanırken 5. maddede geri dönenlerin görev ve sorumluluklarına yer verilmiştir. Buna göre:

- 1- Anavatanına kesin geri dönüş yapmak,
- 2-Aileyi bir araya getirmek,
- 3-Öğrenim görmek,
- 4- Çalışmak¹²²

Oralmanlar Kazakistan Cumhuriyeti'nin vatandaşlarıyla aynı haklara sahiptirler ve vatandaşlık statüsünün sağladığı haklardan eşit bir şekilde faydalanabilmektedirler.¹²³ Bu vesileyle geri dönenlerle birlikte Kazakistan'da milli bilincin oluşum süreci başlamıştır.¹²⁴

Ülke dışında yaşayan Kazakların topraklarına geri dönmeleri sürecinde topluma adapte olmak ve insanlarla ilişkilerini sağlıklı bir biçimde yürütmek adına hukuki

¹²⁰ Bekmurzayeva, *a.g.t.*, s.49.

¹²¹ Kireççi, *a.g.e.*, s.302-303

¹²² Kireççi, *a.g.e.*, s.302-303

¹²³ *Kazakistan Cumhuriyeti Göç Yasası, Madde 9, Almatı 1997, s. 4-5.*

¹²⁴ Kireççi, *a.g.e.*, s.302-303.

düzenlemeler hayata geçirilmiştir.¹²⁵ Bunun yanında 1992 yılında Çalışma Bakanlığı'na bağlı olarak Göç İdaresi kurulmuştur. Bu kurum 1997 yılında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na bağlı olarak Göç Şubesi olarak yeniden yapılandırılmıştır. Oralmanların uyum süreci ve sosyal güvenliğin sağlanması ve göçün sağlıklı bir şekilde yönlendirilmesi adına çalışmalar düzenlemiştir. Diğer bir kuruluş ise 2004 yılında kurulan Göç ve Demografi Ajansı'dır. Adaptasyon sürecinin temel taşı olan bu kurumlar Oralmanların temel hukuki gereksinimlerinin karşılanmasında önemli bir rol oynamıştır.¹²⁶

1997 yılında kabul edilen ve 2000 yılında yeniden düzenlenen göç kanununda göç sürecini sağlıklı bir şekilde yönetmek, istikrar kazanmak ve göçmenlerin yerleşim alanlarındaki temel ihtiyaçlarını karşılamak nihai hedefler olarak belirlenmiştir. Bu kanunun 3. ve 7. maddesiyle Oralmanların hem kota sisteminden hem de vatandaşlık hakkından yararlanmaları garanti altına alınmıştır.¹²⁷

2010 yılına kadar Oralmanlara vatandaşlık almalarında, Oralman kimliğinin verilmesinde ve göç kotalarına dâhil olmalarında kolaylıklar sağlanmıştır. Ancak 2010 yılından itibaren sunulan birçok imkâna sınırlama getirilmiştir. 2013 yılında Ağustos 2010'da kabul edilen yasada belirlenen Oralman statüsünde bazı değişiklikler yapılmıştır. Yasaya göre yurtdışından gelen Kazakların hepsi Oralman sayılmayacaktır. Sadece Oralman kimliğini alanlar Oralman sayılacaktır. Çünkü yeni yasaya göre Oralmanların vatandaşlık almaları için verilen süre bir yıl ile sınırlıdır. Bu bir yıl içerisinde vatandaşlık için gerekli evrakları sunmayan Oralmanlar etnik Kazak olarak kalmaya devam edeceklerdir. Eski yasada ise süre sınırlaması yoktur.¹²⁸

2011 yılında gündemde olan ve Parlamentoda istişareye açık tutulan Oralmanlarla ilgili hususlara yeni bir düzenleme getirilmiş ve değişiklikler ele alınmıştır. Bu düzenlemeye göre Kazakistan vatandaşlığını elde eden Oralmanlar üç yıl içerisinde Oralman statüsünün getirdiği haklardan da yararlanabilecektir.¹²⁹

¹²⁵ Pravitelstva Respubliki Kazakistan. "Konseptsiya Migrosionnoi Politiki Postonovleniy 5 Sentyabrya 2000", *Pravovoi spravochnik Zakonodateltvo*, Almatı 2005, s.32.

¹²⁶ UNDP Kazakistan, *a.g.e.*, s.11-12.

¹²⁷ *Kazakistan Cumhuriyeti Göç Yasası Madde 9*, Almatı 1997, s.4-5.

¹²⁸ Oralmandar: Nege Kıyın? *Türkistan Gazetesi*, Sayı:13 (1028), 3 Nisan 2014, s.6-7.

¹²⁹ *Kazakistan Cumhuriyeti Göç Yasası Madde 9*, Almatı 1997, s.4-5.

Dönemin Devlet Başkanı N. Nazarbayev'in "Oralmanlara Kota" kararnameini onaylamasıyla birlikte Kazakistan vilayetlerinde Oralmanların sosyo-ekonomik gelişimlerini sağlamak ve bu süreç içerisinde halkın yaşayabileceği sorunların üstesinden gelebilmeleri adına radyo ve televizyon programlarında bilinçlendirme çalışmalarına yer verilmiştir. Tüm maddelerin herhangi bir deformasyon yaşamadan sağlıklı bir biçimde hayata geçirilmesi amacıyla devlet tarafından yıllık kotalı sistem uygulanmıştır.¹³⁰

Gerçekleşmesi muhtemel olan birçok unsuru göz önüne alarak gerçekçi ve pro-aktif bir tutum izlemek isteyen Kazakistan hükümeti 2004 yılında 2005-2007 yılları arasında Oralmanlara Devlet Yardımı sağlayacak programını kabul etmiştir. Genel olarak, bu politikaların temelinde Oralmanların sosyo-ekonomik ve hukuki bakımdan korunması, adaptasyon sürecinde kendilerini Kazakistan Cumhuriyeti'nin bir parçası olarak hissedebilmeleri ve eğitim konusunda var olan temel haklarının sağlanması amaçları bulunmaktadır.¹³¹

1997 yılında Kazakistan Cumhuriyeti "Nüfus Göçü" Kanunu onaylanmıştır. Bakanlıklar ve yerel yönetimler bünyesinde uygulanan görev yapmaktadır. 1997-2011 yılları arasında kabul edilen kanunlar üzerinde dokuzdan fazla değişiklik yapılmıştır. 22 Temmuz 2011'de kabul edilen kanun üzerinde de 2016 yılına kadar birden fazla değişiklik yapılmıştır. 2012 yılında yapılan kanun değişikliklerine göre, göç sürecinin uygulanması yerel yönetimlerin sorumluluğuna devredilmiştir. Yasalarda sık sık yapılan değişiklikler Oralmanlara zorluklar yaratmıştır. Örneğin, önceden belirtilen kotada aile üyeleriyle toplu ve aynı anda gelme imkânına sahip olan Oralmanlar kanunlarda yapılan değişiklikler nedeniyle bu olanağı kaybetmişlerdir. Çünkü aile üyelerinden bir kısmı diğerlerinden ayrı olarak ve farklı bir zamanda gelmişlerdir. Yapılan değişikliklerden dolayı her bir aile üyesine birbirinden farklı hizmetler verilmiştir. Bu durum Oralmanların bir kısmının oturma izni ve vatandaşlık alabilirken bir kısmının alamamasına neden olmuştur. Ayrıca

¹³⁰ Pravitelstva Respubliki Kazakistan, "Konsepsiya Migrosionnoi Politiki Postonovleniy 5 Sentyabrya 2000", *Pravovoi spravochnik Zakonodateltvo*, Almatı 2005, s.32.

¹³¹ Pravitelstva Respubliki Kazakistan, "O Kvote İmmigratsya Oralmanov Na 2005 -2007: Postanovleniy 27 Dekabrya 2004", *Pravovoi spravochnik -Zakonodateltvo*, Almatı 2005, s.21.

1997 yılında Nurlu Göç programıyla göç eden Oralmanlar bir takım aksaklıklar ile karşılaşmışlardır.¹³²

Yasa değişikliklerinin bir diğer sonucu ise Oralmanların vatandaşlık elde edebilmeleri konusunda yaşadığı problemlerdir. Hükümet dışı organizasyonlardan biri olan “Nur Konı” isimli kuruluşun sözcüsü Zabira Allabergenova’nın yapmış olduğu açıklamaya göre, güncel vatandaşlık yasasının Oralmanların vatandaşlık hakkını elde etmelerine engel olduğunu söylemekte ve bu değişiklikten sonra hiçbir Oralmanın vatandaşlık statüsü elde edemediğini belirtmiştir. Ayrıca değişiklikler sonucunda Özbekistan, Moğolistan ve Çin’den gelen Oralmanlardan önceden vatandaşlık alma şartlarında olmayan ama daha sonra şartlar arasında belirtilen adli sicil kaydı belgesi talep edilmiştir. Özbekistan hükümeti söz konusu belgenin teminini talep eden Oralmanlara kolaylıkla sağlarken Çin Halk Cumhuriyeti mahkûm olan vatandaşların yurt dışına çıkış yasağı bulunduğunu belirtmiş ve istenilen belgeyi vermemiştir. Bu durum ise adli sicil belgesi olmayan Çin’den gelen Oralmanların vatandaşlık elde etmesinde bir engel teşkil etmiştir. Vatandaşlık alma sürecini yavaşlatan veya imkânsız kılan ikinci engel ise Oralmanların geldikleri ülkelerin vatandaşlığından çıktığına dair bir belge sunmak zorunda olmalarıdır.¹³³

Dünya Kazaklar Derneği Başkan Yardımcısı Talgat Mamaşev, Kazakistan devletinin Oralmanlara vatandaşlık verme konusunda Rusya’yı örnek alması gerektiğini ve Rusya vatandaşlık yasasının sağlam olduğunu dile getirmiştir. Rusya’da göçmenlerin vatandaşlık almaları bir gün sürerken Oralmanların Kazakistan vatandaşlığı alma sürelerinin daha uzun olduğunu dile getirmiştir. Oralmanların Kazak vatandaşlığını alma süresinin en fazla bir ay olması ve bu sürecin kolaylaştırılması için yasanın değiştirilmesi tavsiyesinde bulunmuştur. Aynı zamanda Oralmanların İl Göç İdaresi’nde karşılaştıkları problemleri de vurgulamıştır. Mamaşev, Oralmanların çok fazla problemlerle karşılaşmasına rağmen Kazakistan’a göç etmek isteyen Kazakların sayısının çok fazla olduğunu ifade etmiş ve karşılaştıkları engel ve problemlerin ortadan kaldırılmasını istemiştir. Örneğin, Çin’den gelecek olan

¹³² Bulgakov Aitakin, Köşi Kon Zan Tek Oralmandarga Katıstı Emes, *Zan Gazetesi*, Almatı 2019, s.5.

¹³³ Lahanulu Nurtay, Oralman Jolun Kesken Jana Zan, *Azattyk Gazetesi*, 14 Haziran 2012, s.2.

Kazaklardan adli sicil belgesinin istenmesi yasa çerçevesinde çözülmesi gerektiği söylemiştir.¹³⁴

Oralmanların Kazakistan'da yerleştirileceği bölgeler Kazakistan Cumhuriyeti Hükümeti'nin 20 Mart 2014 tarihli ve 248 sayılı kararıyla belirlenmiştir. Bunlar: Akmola, Atırau, Doğu Kazakistan, Batı Kazakistan, Kostanay, Pavlodar ve Kuzey Kazakistan.¹³⁵

Bu bölgeler Atırau ve Doğu Kazakistan hariç Kazakistan-Rusya sınırında yer almaktadır. Yerleşim bölgeleri olarak bu eyaletlerin belirlenmesinin arkasında yatan sebep, Kazak-Rus sınırındaki eyaletlerde genel olarak Kazak nüfusunun az olmasıdır. Kazakistan Cumhuriyeti Hükümeti'nin 08 Temmuz 2014 tarihli ve 783 sayılı kararıyla, Oralmanların yerleşim bölgeleri Almatı ve Astana hariç Kazakistan'ın 14 eyaleti olarak belirlenmiştir.¹³⁶

Son yıllarda ülkeye gelen Oralmanların sayısında kota uygulaması ve maddi destek anlamında yetersizliklerin var olması nedeniyle ciddi düşüş gözlemlenmiştir. (2013 yılında 33.952, 2014 yılında 8.247, 2015 yılında 3.012 Oralman Kazakistan'a yerleşmiştir.) Bu düşüşün önlenmesi ve yurtdışında yaşayan Kazakların vatanlarına geri dönmelerinin teşviki için, Kasım 2015'te Göç ve İstihdam Kanunu kabul edilmiştir. Bu kanun Oralmanlara yönelik yeni bir sosyal paketi kapsamaktadır. Bu sosyal paket sayesinde Oralman statüsünün verilmesi ve sosyal desteğin sağlanması kolaylaştırılmış, vatandaşlık elde etme süresi üç yıla düşürülmüş, üniversitelerde ek kontenjanlar açılmış ve konut ve iş bulma olanakları arttırılmıştır.¹³⁷

Ülkedeki tüm göç süreçlerini yönetmeyi ve kontrol etmeyi amaçlayan 2017-2021 yılları için "Kazakistan Cumhuriyeti Göç Politikası Konsepti" Kazakistan Hükümeti'nin 602 sayılı ve 29.09.2017 nolu kararıyla kabul edilmiştir.¹³⁸

Anavatanlarında vatandaşlık hakkı elde edemedikleri için mevcut haklardan yararlanamamış, sosyal hayatta dışlanmalara maruz kalmış olan Kazaklar, süreci sancılı bir şekilde geçirmektedir. Süreci sancılı hale getiren durumlardan bir tanesi

¹³⁴ <https://qazaqstan.tv/news/86592/> (Erişim tarihi, 15.04.2020)

¹³⁵ Oralmandar: Nege Kıyın? *Türkistan Gazetesi*, Sayı: 13 (1028), 3 Mayıs 2014, s.6-7.

¹³⁶ Çetin, a.g.m., s.310.

¹³⁷ *Kazakistan'da Oralmandar İçin Yeni Sosyal Paket*, Eurasyan Research İnstitute, Ahmet Yesevi Üniversitesi, Sayı:6, Almatı 2015, s.1.

¹³⁸ Çetin, a.g.m., s.311.

nüfus dengesini sağlamak amacıyla Kazakistan'ın kuzey bölgelerine gerçekleştirilen yerleşimlerdir. Kazakistan'a dönen Oralmanlar genel olarak Kazakistan'ın güney bölgesinde yerleşmeyi tercih etmektedirler. Ancak kotayla gelen Oralmanlar devlet tarafından Kazakistan'ın kuzey bölgesine yerleştirilmektedir. Sıcak iklimde yaşayan Oralmanlar güneye göre soğuk olan kuzeyde yaşamakta zorluk çekmektedir. Bölgedeki Rus dili ve kültürünün tesiri, iklim koşullarının farklılığı beraberinde birçok açmazı da getirmiştir. Arzu ettikleri yaşam koşullarının aksine birçok problemle karşılaşan Oralmanlardan bazıları geldikleri ülkelere geri dönmek zorunda kalmışlardır.¹³⁹

Kotaya giren Oralmanlara Kazakistan'a geldiklerinde ne tür şartlarla karşılaşacakları ve statüleri hakkında gerekli açıklama yapılmadığı için bu durum sağlıklı bir veri kaydının oluşmasına engel olmakta ve sistemin sekteye uğramasına, yolsuzluk ve kayırmanın baş göstermesine sebep olmaktadır.¹⁴⁰

Kazakistan nüfus dengesini kendi lehine dönüştürmek ve bu dengeyi korumak için göç politikaları uygulamaktadır ancak bu politikalar uygulansa da yıllar içerisinde birtakım sorunlar ortaya çıkmış, belirlenen kota miktarı giderek sınırlandırılmış ve yapılan yasa değişiklikleri doğrultusunda şartlar artmış ve bazıları zorlaşmıştır.

3.3. Kazakistan'ın Göç Politikası

Doğum oranının yükseltilmesi, hayat süresinin arttırılması, ülke dışından göçmenlerin ülkeye dönmesinin teşvik edilmesi nüfusu arttırmanın temel çözüm yolları olarak görülmektedir. Bağımsızlığın ilk yıllarından itibaren ise Kazakistan stratejik öneme sahip olan bu konularda devlet politikasını yürütmeye çalışmaktadır.¹⁴¹

Bağımsızlık sonrası Kazakistan Cumhuriyeti'nin ulus devlet inşa sürecinde öncelik verdiği ve önemli miktarda fon ayırarak destek verdiği uygulamalardan birisi nüfus politikasıdır. Kurucu Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev "Kazakistan-2030" uzun vadeli programında Kazakistan'ın ulusal güvenliğinin en önemli önceliklerinden birinin demografik ve göç politikası olduğunu ve bunun Kazakistan'a yakın ve uzak

¹³⁹ Oralmandarga Koldan Kedergi Jasamayık, *Egemen Kazakistan Gazetesi*, Sayı: 199 (28422), 11 Kasım 2014, s.3.

¹⁴⁰ Oralmandarga Koldan Kedergi Jasamayık, *a.g.m.*, s.4

¹⁴¹ Çetin Nursulu, "Etnik Göç Siyasetini Yürüten Ülkeler ve Kazakistan'ın Etnik Göçmen Politikası", *Uluslararası Avrasya Göç Sempozyumu*, Türkistan/Kazakistan 2018, s.306.

lkelerdeki Kazak diasporasıyla doğrudan ilgili olduğunun altını çizmektedir.¹⁴² Nitekim Kazak hükümetinin bağımsızlık sonrası en önemli amaçlarından birinin yurtdışında yaşayan yaklaşık beş milyon Kazak kökenli insanın Kazakistan'a getirmesi olmuştur.¹⁴³

Sovyetler döneminde kontrollü çalışmalar ve ekonomi politikaları doğrultusunda kendi topraklarında azınlık durumuna getirilen Kazaklar bağımsızlık sonrası süreçte diğer eski Sovyet ardılı ülkelerle kıyaslandığında ülke sınırları içerisinde demografik hâkimiyeti elinde bulundurmayan tek post-Sovyet lke olmuştur. Bağımsızlık nceki süreci tek tip Sovyet insanı meydana getirmek üzere programlanmış bir sistem mevcut iken bağımsızlık sonrası süreçte milli değerlerin nüfuz ettiği bir ekseninde çok uluslu sistemi beraberinde getiren Kazakistan'ın istikrar süreci başlamıştır. Kazakistan sosyo-ekonomik potansiyelinin büyümesini yurtdışında yaşayan Kazakların Kazakistan'a dönüşüne bağlamaktadır. Bağımsızlığın ilk yıllarından beri, Kazakistan diğer ülkelerde yaşayan Kazakları geri döndürme politikasını izlemiştir. Bu politika sadece ekonomik, politik ve sosyal değerini bağlamında değil, aynı zamanda ortak ulusal özlük kurallarını koruma ve tarihi adaleti yeniden kurması yönünden de önemlidir.¹⁴⁴

Devlet, Kazakların ana vatanına dönüşünde, Kazak kültürünü yaşatmayı ve Kazak dilinin gelişmesinde ulusal temelleri korumayı amaçlamaktadır. Bağımsızlık sonrası süreçte her alanda Kazak egemenliğini sağlamak için milliyetçi duygularla hayata geçirilen Kazaklaştırma politikaları, nüfus politikaları; Oralman politikası, Kazak Türkçesinin ana dil hline getirilmesi ve bu doğrultuda Kazakça eğitim veren okulların arttırılması, Kazakçanın seçmeli değil zorunlu ders olarak belirlenmesi gibi çabalar bu amaçla paralellik göstermektedir.¹⁴⁵

Devlet Kazakistan'da nüfusun artış göstermesi için girişimlerde bulunmuştur. Bu süreçte ülkelerine dönüş yapan Kazaklar ise devletin ivedilikle üzerinde durduğu nüfus artışına katkı sağlamışlardır. Nüfus oranını korumak için gelen Oralmanlar başta olmak üzere Kazaklar Rusların yoğun olarak yaşadığı yerlere yerleştirilmiştir.

¹⁴² Abikenova, *a.g.m.*, s.17.

¹⁴³ Ayapbergenova K, "Oralmandardın Kukıgın Kamtamassız Etudin Bugingi Jai-Kui", *Vestnik Kaznpu Abaya, Serya İstoriçeskiye İ Sosialno-Politiceski Nauyki*, Sayı:1 (16), Almatı 2008, s.26.

¹⁴⁴ Kasımova R, s.4-5.

¹⁴⁵ Kalatayev D, *Ulusal Lider Etkini, Kazak Geleceğe Yol Alan lke, Kazakistan Büyükelçiliği*, Ankara 2009, s.28.

Başkent'in Almatı'dan Astana'ya taşınması da aynı amacı gütmektedir. Astana ve çevresinde yoğun olan Rus nüfusunu azaltmak, Kazak nüfusunu ülkenin merkezine ve kuzeyine doğru hareketlendirmek amaçlanan sürece ivme kazandırmıştır. Verilere göre, Kazakistan içinde başlayan iç göç sonucunda 1998 yılının ilk üç ayında %73,5 oranında Kazak, Kazakistan'ın farklı vilayetlerine göç etmiştir. Neticede Doğu Kazakistan, Kuzey Kazakistan, Karaganda ve başkent Nur-Sultan'da Kazakların nüfusu Rus nüfusuna göre az bir paya sahipken, günümüzde ülkenin kuzey kesimlerinde Rus ve Kazak nüfus oranları birbirine yaklaşmıştır.¹⁴⁶

Kazakistan'ın 1992 - 2018 seneleri arasındaki göç politikasına bakıldığında 1992 yılında 5 yıl çalışma şartıyla gelen göçmene vatandaşlık hakkının verileceği kararı verilmiştir. 1992-1997 yılları arasında 30.000 aile Kazakistan'a göç etmiştir. 1997-2002 yılları arasında daha sınırlı bir kota sistemi üzerinde karar kılınmış ve yıllık olarak belirlenmiştir. Ayrıca Oralmanlara vatandaşlık hakkı tanınmıştır. 1997-2002 yılları arasında 4.000 aile Kazakistan'a kabul edilirken. 2001- 2005 yılları arasında 33.000 aile kabul edilmiş ve yasal düzenlemeler sonucunda Oralmanların Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşlığını almaları için bazı kolaylıklar devreye sokulmuştur. 2005-2009 yıllarında küçük şehirlerde ve köylerde yaşayan Oralmanlara ekonomiye ve üretim kapasitesini arttırmaya katkıda bulunmaları için bazı fırsatlar sunulmuştur. 2006-2008 seneleri arasında yerleştirilen aile sayısı 35.000 iken 2009-2011 senelerinde 75.000 Oralman ailenin Kazakistan topraklarına kabul edilmesi öngörülmüştür.¹⁴⁷ Sonuç olarak, bağımsızlıktan günümüze kadar yaklaşık 800.000 Oralman'ın Kazakistan'a geri döndüğü bilinmektedir.¹⁴⁸

Kazakistan'ın şu andaki göç politikasının en önemli amacı ülkenin nüfusunu yirmi milyona ulaştırarak gelişmiş ülkeler sınıfına dâhil etmektir. Bunun için en az 3,5 milyon Kazakların Kazakistan'a dönmesi gerekmektedir.¹⁴⁹ Bu bağlamda Kazakistan Kazakların anavatana dönmeleri için çeşitli politikalar yürütmektedir. Ayrıca

¹⁴⁶ Gürbüz E, "Kazakistan'da Bir Ulus Devlet Kurmak", *Praksis 11*, Sayı:191-220, Ankara 2004, s.211-212.

¹⁴⁷ Bekmurzayeva Zhansaya, *Yurtdışı Kazaklarının Kazakistan'a Yeniden Yerleştirmeleri (Nurlı Köş) Politikası ve Kazak Milliyetçiliğindeki Rolü*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2012. s.81-83

¹⁴⁸ Dauletov T, *a.g.e.*, s.65.

¹⁴⁹ Tatimov M, *Elbası Jane El Sanı*, Almatı 2009, s.28.

kurumlar aracılığıyla da bu konuya ne kadar önem verdiği gözükmektedir. Örneğin; Göç Bakanlığı, Kazaklar Dünya Birliği, Nurlu Köş vb. bunlar arasında sayılabilir.¹⁵⁰

3.4. Nurlu Göç Programının Önemi ve Uygulanması

Kazakistan Cumhuriyetinin göç programı olan Nurlu Göç programı 2 Aralık 2008 tarihinde № 1126 Kararnamesiyle kabul edilmiştir. Oralmanlar için konut, iş ve maddi yardımlar bu programda belirtilmiştir.¹⁵¹ Almanya ve İsrail devletlerindeki göç politika ve uygulamalarından esinlenerek tasarlanan Nurlu Göç programının asıl amacı, yurtdışından gelen Oralmanları ve Kazakistan'ın elverişsiz bölgelerinde yaşayan vatandaşları uygun yerlere yerleştirmek ve onlara destek vermektir.¹⁵²

Bununla birlikte göç edenlerin yaşam kalitesinin artırılması, yerleştikleri bölgeye adaptasyonlarının sağlanması, bu kişilerin mesleklerine göre istihdam edilmesi gibi imkânlar sunmak, nitelikli uzmanların ülkeye gelmelerini teşvik etmek, Kazak Nüfus yoğunluğunu arttırmak ve demografik, ekonomik ve sosyal konularda meydana gelebilecek sorunları azaltmak ve bu sorunların tekrar ortaya çıkmasını önlemek amacını taşımaktadır.¹⁵³

2009 yılının Ocak ayında yürürlüğe giren Nurlu Göç programı (Nurlu Köş) 2009-2011 seneleri içerisinde uygulanması planlanmıştır. Yalnızca etnik Kazak göçmenleri değil yurtiçindeki Kazak vatandaşları kapsadığı için önceki senelerde uygulanmış olan politikalardan ayrılmaktadır. Bu program kapsamındaki kişilerin Rus kökenli yerleşimcilerin yoğun olarak bulunduğu Kazakistan'ın kuzey kesimlerindeki bölgelerde istihdam edilmesi, barınma ve uygun fiyatlarla toprak sahibi olması gibi imkânlar sunulmuş ve ilgili bölgeye yerleşimleri sağlanmıştır.¹⁵⁴ Hükümet, 2009-

¹⁵⁰ Dauletov T, *a.g.e.*, s.65.

¹⁵¹ Ospanova R, "Tauelsiz Kazakstandağı Köşi- Koon Urdisi Jane Nurlu Köş Bagdarlamasının Tarihi Manızı", *Vestnik Kaznpu Abaya, Serya İstoriçeskiye İ Sosialno- Politiçeskiye Nauki*, Sayı: 2 (29), Almatı 2011, s.46.

¹⁵² Baymolda Dosan, "Nurlu Köş bagdarlaması jane Moğol Kazakları", *Kazakistan Kogamının Damuına Kandastarımızdın Koksan Ulesi, Dünya Juzi Kazaktarı Kaumdaştığıнын Kulurganına 20 Jil Toluna Oray Ötkizilgen Gılmıy-Praktikalık Konferensiya Materiyaldarı*, Almatı 2012, s.54.

¹⁵³ Zarikkankızı Karlığaş, "Bolmaitın Jayıttı Dabdıra Kılıp, Küresker Retinde Köringisi Keletinder Köbeyip Baradı", *Aykın Gazetesi*, 4 Kasım 2004, s.10.

¹⁵⁴ Isik Kuscu, "Constructing The Homeland: Kazakhstan's Discourse And Policies Surrounding İts Ethnic Return-Migration Policy", *Central Asian Survey* Vol. 31, Sayı: 1, Ankara 2012, s.38.

2011 yılları arasında bu programın uygulanması için 197.795.6 milyon tenge,¹⁵⁵ ayrıca ek olarak 118.073.7 milyon Tenge ayırmıştır.¹⁵⁶

Nurlu Göç programında göç sürecinin üç şekilde gerçekleştiği belirtilmektedir. Birincisi, Oralmanları kota sistemine göre ülkeye yerleştirmek, ikincisi yurtdışından çalışmak amacıyla Kazakistan'a gelen işçilerin istihdamını sağlamak, üçüncüsü ise az gelişmiş bölgelerde yaşayan halkı iç göç için ayrılmış kota sistemine göre yeniden yerleştirmektir. Nurlu Göç programına dâhil olmak veya olmamak gönüllük esasına bağlıdır. Göç programına kabul edilenler sosyal yardım alma hakkına sahiptir ve bu yardım miktarı yerleştirildikleri yere ve mesleklerine göre değişmektedir. Bu göç programı göçün kontrol edilmesini ve iş gücünün eşit ve ihtiyaca göre dağıtılmasını mümkün kılmaktadır. Bunların doğrultusunda göç programının işsizlik oranında azalma meydana getirdiği belirtilmektedir.¹⁵⁷

Bu programla birlikte Oralmanları Kazakistan'ın kuzey bölgelerine yerleştirerek etnik dengeyi sağlamak hedeflenmektedir. Bu bölgeye yerleşen Oralmanların konut ve işsizlik meseleleri çözülmek istenmektedir. Nurlu Göç programı ilk başlarda Çimkent ve Akmola vilayetinin Kırasnyar köyünde ve Doğu Kazakistan vilayetinin Kurçahatov şehrinde uygulanmıştır. Ayrıca Çimkent şehrinin "Asar" mahallesinde 239 ev inşa edilmiş ve bunun 139'u kullanıma açılırken, Akmola vilayetinin Krasnyar köyünde ise 138 ev inşa edilmiş ve bunlardan 113 tanesi kullanıma verilmiştir. Ancak devlet tarafından yapılan bu evlere sahip olmak için söz konusu kişiler belli miktarda para ödemek zorundadır. Yıllık 4,5% oranında faizle on yıllık ev kredisi verilmektedir.¹⁵⁸

Ayrıca ev sahibi olmak isteyenlerin meslek sahibi olmak ve çalışıyor olmak gibi şartları taşımaları gerekmektedir. Ancak kuzey ve doğu bölgelerine yerleştirilen vatandaşlara devlet tarafından verilen destek yetersiz kalmaktadır. Örnek olarak,

¹⁵⁵ Tenge - Kazakistan Cumhuriyeti para birimidir.

¹⁵⁶ Baymolda, *a.g.m.* s.54.

¹⁵⁷ Zarıkkankızı Karlığaş, "Bolmaitın Jayıttı Dabdıra Kılıp, Küresker Retinde Köringisi Keletinder Köbeüp Baradı", *Aykın Gazetesi*, 4 Kasım 2004, s.8.

¹⁵⁸ Galımjan Elşibay, Oralmandar Ontükke Konistanuga Kumar, *Jas Alaş Gazetesi*, No:47, 15 Nisan 2010, s.14.

Kökşetau şehrinin Krasnyar köyündeki 113 aileye verilen evlerin kalitesiz olduğu ve burada yaşayan sakinlerin şikâyet ettikleri belirtilmektedir.¹⁵⁹

Nurlu Göç programına dâhil olan ve Çimkent şehrine bağlı Asar mahallesinde yaşayan Oralmanlarla mülakat yapılmıştır. Kadir isimli Oralman Nurlu Göç programı kapsamında 20 senelik kredi karşılığında ev aldığını belirtmektedir. Ev kredisini ödemelerini kolaylaştırmaları amacıyla devletin evlerinin bahçesine sera yapmaları tavsiyesinde bulunduğunu belirten Kadir, yaşanan su sıkıntısından dolayı sera yapamadıklarını ve ev kredisini ödeyemediklerini ifade etmektedir. Ayrıca aldığı evin kalitesinden memnun olmadığını dile getirmektedir.¹⁶⁰

Yine Feruza isimli Oralman: *“Evi Nurlu Göç programıyla kredi karşılığında almıştık. Devlet Oralmanlara iş imkânı sunacağını belirtmişti. Ancak devlet iş imkânı sağlayamadığı için ev kredisini ödemede zorluk çekmekteyiz. Devlet kredi karşılığında ev yerine ücretsiz olarak boş arazi vermeliydi ve biz bu arazilere kendi evimizi inşa etmeliydik”* ifadesinde bulunmaktadır.¹⁶¹

Aktau şehrinde yaşayan sekiz Oralman aile ile yapılan mülakatta aileler 2011 yılında bu programa dâhil olduklarını ve bu program kapsamında devletin ev ve iş konusunda destek vereceği sözünü tutmadığını ve ev sahibi olamadıkları için geçici konutlarda yaşamaya devam ettiklerini belirtmektedir. Ayrıca ev almak için maddi durumlarının yetersiz olması ve sabit işlerinin olmaması bu kişilerin mülakatta bir diğer şikâyet ettiği konudur.¹⁶²

Aktau şehrinde yaşayan Nurlu Göç programına dâhil olan Mariyam: *“Biz buraya Nurlu Göç programıyla geldik. Devlet bizi buraya getirirken iş ve ev konusunda yardım yapacağını belirtmişti. Ancak bize bu yardımlar hala sağlanmadı. Biz bu durumdan memnun değiliz. Devlet kotasına da dâhil edilemedik, şimdi evimiz yok”* diyerek şikâyetini dile getirmiştir.¹⁶³ Daut isimli Oralman da Mariyam’ın bahsettiği

¹⁵⁹ Esengül Kapkızı, “Köşi Kon Sayabır Taptı, Al Nurlu Koş Tüytküldi Şeşer Emes”, *Türkistan Gazetesi*, 4 Şubat 2010, s.4.

¹⁶⁰ Kadir Kencegali, kişisel görüşme, 07.12.2019. Çimkent/Kazakistan.

¹⁶¹ Feruza Mamirova, kişisel görüşme, 07.12.2019. Çimkent/Kazakistan.

¹⁶² Mehrnaz Aşim, kişisel görüşme, 24.11.2019. Aktau / Kazakistan

¹⁶³ Mariyam Abduraimova, kişisel görüşme, 23.11.2019. Aktau/Kazakistan.

gibi programa dâhil olsa bile ev alamadığını ve devlet tarafından hiçbir destek almadıklarını söylemektedir.¹⁶⁴

Nurlu Göç programının uygulanmasıyla ilgili görüşlerini Kazakistan'daki Azattık radyosuna bildiren Şahsanam isimli Oralman, Nurlu Göç programıyla aldıkları evin kalitesiz olduğunu ve tadilatın gerekli olduğunu söylemektedir. Ancak tadilat yapmaları için paralarının olmadığını hatta çocuklarının okul ihtiyaçlarını karşılayamadıklarını dile getirmektedir.¹⁶⁵ Aynı radyoda Jolaman adlı Oralman, evini beş milyon Tenge karşılığında krediyle aldığını ve evlerinin bulunduğu mahallenin yaşam standartlarına uygun olmadığını belirtmektedir. 1,5 yıl içerisinde kredi borcunun ödenmesi şartının koşulduğunu ve verilen süre zarfında ödenmemesi halinde evini geri alacaklarını belirterek endişeli olduğunu vurgulamaktadır.¹⁶⁶

Ayrıca, Oralmanlar için Kurçatov şehrinde inşa edilen evlerin bitiş süresi 2009 yılının sonu olarak belirlenmiş fakat bu evlerin inşaatı 2010 yılının Nisan ayına kadar sürmüştür. Bu nedenle Öskemen şehrindeki yer alan uyum merkezinin dört odasında beş Oralman ailesi birlikte yaşamak zorunda kalmıştır. Yine, Akmola ilçesindeki Kokşetau'da Nurlu Göç programı boyunca "Sarıarka" şirketi Oralmanlar için evler inşa etmiştir. Ancak bu evler çok kalitesiz ve kış mevsimine dayanıksız şekilde yapılmıştır. Belirtilen eksikliklerden dolayı Oralmanlar hayal kırıklığına uğramış ve Nurlu Göç programına karşı duydukları güven sarsılmıştır.¹⁶⁷

Nurlu Göç programı kapsamında Kazakistan'a gelen Kazakların çoğunluğunu Moğolistan'dan gelenler oluşturmaktadır. 2010 yılında Nurlu Göç programıyla Moğolistan'dan 150 aile, yaklaşık 750 kişi Pavlodar, Karaganda, Akmola vilayetlerine göç etmiştir. Nurlu Göç programında sağlanacak para yardımı belirtilen tarihten bir sene sonra verilmiştir. Söz verilen para yardımı sağlanıncaya kadar bu

¹⁶⁴ Dauit Konirat, kişisel görüşme, 23.11.2019. Aktau/Kazakistan.

¹⁶⁵ Şahsanam Eşimbetova,

https://www.azattyq.org/a/kazakhstan_oralmans_mangistau/28005823.html(Erişim tarihi: 21.12.2019)

¹⁶⁶ Jolaman Bolmanov,

https://www.azattyq.org/a/kazakhstan_oralmans_mangistau/28005823.html(Erişim tarihi: 21.12.2019)

¹⁶⁷ Şürşütbay Beibitkül, Kazak Baspasözindeki Oralmandar Maselesi: Tarihi Taldau (1991-2009), *Pavlodar Memlekettik Pedagogikalık İnstitiuti*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, *Pavlodar Memlekettik Pedagogikalık İnstitiuti*, Astana 2010, s.119.

kişiler akraba ve tanıdıklarından yardım alarak ve onların yanında kalarak geçimlerini sağlamaya çalışmıştır.¹⁶⁸

Ayrıca bu kişiler, sağlık ve eğitim hizmetleri için gerekli olan kreş, okul, hastane vb. gibi kurumların olmaması nedeniyle gerekli ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla farklı yerlere gitmek zorunda kalmışlardır. Ayrıca verilen evlerin kredisi her ay ödenmek zorundadır. Sürekli işi olmayan Oralmanlar ise ev kredilerini ödeme konusunda bir takım zorluklarla karşılaşmışlardır. Bu eksikliklerden dolayı Moğolistan'dan gelmek isteyen Kazaklar, Kazakistan'a göç etmekten vazgeçmiştir.¹⁶⁹

Oralmanların şehre yakın bölgelerde arazi satın almaları veya şehre yerleştirilmeleri sadece Oralmanları ev sahibi yapmak anlamına gelmemekte aynı zamanda şehirde yaşayan Kazakların sayısını arttırmaktadır.

Oralmanlara ev almaları sağlanan kredi Konut Tasarruf Bankası tarafından verilmektedir. Oralmanlar kendi yaşayacağı bölgeyi tercih etme hakkına sahip değildir. Hangi şehirde veya köyde yaşayacaklarını devlet belirlemektedir. Kazakistan vatandaşları ve Oralmanlar yaşına, iş tecrübesine, eğitimine, mesleğine göre uygun bölgelere gönderilmektedir. Bu program kapsamında Oralmanlara sanayi, inşaat, tarım, eğitim, sağlık hizmetleri, sosyal hizmetler ve çeşitli alanlarda iş sağlanması amaçlanmıştır. Meslek sahibi olmayanlara yeniden eğitim almaları konusunda yardım edilecektir. Eğer bu programa dâhil olanlar kendi iş yerini açmak isterse, eğitim düzeyleri, iş deneyimleri ve belirli bir miktarda parası olup olmadığı göz önünde bulundurulmaktadır.¹⁷⁰

Günümüzde Nurlu Göç programı Kazakistan'ın tüm bölgelerini kapsamaktadır. 1 Ekim 2008'den itibaren Astana Göç Komitesine 5661 Oralman (1199 aile) başvurmuştur. Bunun neticesinde Moğolistan'dan 245 aile, Çin'den 157, Rusya'dan 276, Özbekistan'dan 423, Türkmenistan'dan 46, Tacikistan'dan üç, Kırgızistan'dan 75, Beyaz Rusya'dan iki, Ukrayna'dan bir, Moldova'dan bir aile göç etmiştir. Nurlu Göç programı kapsamında Kazakistan'a gelen Oralmanların 15 sene boyunca aynı yerde yaşamaları gerekmektedir.¹⁷¹

¹⁶⁸ Baymolda, *a.g.m.*, s.55.

¹⁶⁹ Baymolda, *a.g.m.*, s.56.

¹⁷⁰ Kapkızı E, "Nurlu Köş' Bagdarlamasın Kabıldadı" *Türkistan Gazetesi*, 23 Kasım 2008, s.2.

¹⁷¹ Beibitkül, *a.g.t.*, s.177-118.

Genel olarak Nurlu Göç programı ülkenin geleceği için sağlıklı bir program olarak görülmektedir. Ancak Kazakistan hükümeti çok miktarda bütçe ayırsa da sistematik olarak uygulamada eksiklikler bulunmaktadır. Günümüze kadar çözülmeyen sorunlardan biri de kendi imkânlarıyla gelen Oralmanlara yasa çerçevesinde destek verilmemektedir. Günümüzde Nurlu Göç programıyla göç eden Oralmanların mesleği (diplomasi) olsa bile, kendi mesleğinde çalışamamaktadır. Bu yüzden Nurlu Göç programına dâhil olan Oralmanlara iş bulma konusunda yardım edilmesi gerekmektedir. Bu sorunun çözmesinin bir yolu Oralmanları şehirlere yerleştirerek iş bulmalarının önü açılmalıdır. Eğer Oralmanlar şehirlere yerleştirilirse, iş bulma fırsatları artacak, kendi mesleklerinde çalışabilecek ve çocuklarının iyi eğitim almaları için çeşitli yollar açılmış olacaktır.¹⁷²

Oralmanların büyük şehirlere yakın bölgelerde arazi satın almasında ve kredi, konut, para yardımında vs. gerekli olan evrakların hazırlamalarında kolaylık sağlanmalıdır.¹⁷³ Oralmanların yeni ortama hızlı şekilde ayak uydurmaları için ayrıca konut sorunlarının çözülmesi gerekmektedir. Konut konusunda Oralmanlar için ayrılan kota miktarı arttırılmalıdır.¹⁷⁴ Programdaki eksiklikler tamamlanmadığı sürece programın etkili olmayacağı dikkate alınmalıdır.

¹⁷² Boduhan Kairat, “Respublikadagi Koşi Kon Urdisi Turalı”, *Kazakistan Kogamının Damuına Kandastarımdın Koskan Ulesi, Dünyeye Juzi Kazaktarı Kaumdastığıнын Kulurganına 20 Jil Tohuına Oray Otkizilgen Gıluimi-Praktikalık Konferensiya Materiyaldarı*, Almatı 2012, s.19-20.

¹⁷³ Beibitkül, *a.g.t.*, s.177-118.

¹⁷⁴ Beibitkül, *a.g.t.*, s.119.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. KAZAKİSTANA GÖÇ EDEN ORALMANLARIN DURUMU

4.1. Oralmanların Yerleşim Yerleri ve Durumu

1991-2018 yılları arasında yaklaşık bir milyon Oralman buldukları ülkelerden anavatanlarına dönmüştür.¹⁷⁵ Oralmanlar Kazakistan'ın birçok bölgesine yerleşmişlerdir. 1991-1993 yıllarında, Kazakistan'a göç eden Oralmanlar gelişmişlik düzeyinin düşük olduğu, az nüfuslu yerleşim bölgelerine yerleştirilmişlerdir. Genel olarak kışlak, yayla, oba vb. yerlere yerleştirilmiştir. Ancak devletin yerleştirme süreci başarısız olmuştur. Çünkü bağımsızlık sonrasında sovhoz ve kolhozların yanlış özelleştirilmesi işsizliğin yükselmesine, köydeki yaşam standartlarının düşmesine, sosyal dengenin bozulmasına (alkolizmin çoğalması vb.) neden olmuştur. Tüm bu sebepler Oralmanların kentlere göç etmesinde rol oynamıştır.

2007 yılında Çalışma ve Sosyal Koruma Bakanlığı'na bağlı Göç Komitesi Başkanı Aslan Karjaubayev, Kazakistan'ın kırsal bölgelerinde konut fiyatları düşük olduğu için Oralmanların bu bölgeye yerleştirilmesi gerektiğini söylemiştir. Devletin Oralmanlara ev almaları için ayırdığı para miktarı ile bu bölgelerde ev alabileceklerini ifade etmiştir.¹⁷⁶

Güney Kazakistan Oralmanlar yoğun olarak yaşadığı bölgelerin başında gelmektedir. Sırasıyla bunu Mangıstau ve Jetisü bölgeleri takip etmektedir.

Genel olarak Oralmanlar Özbekistan, Moğolistan, Çin, Türkmenistan ve Rusya'dan gelmişlerdir. Özbekistan'dan gelenler güney bölgelerine (Jambıl, Almatı, Çimkent), Moğolistan'dan gelen Oralmanlar ise kuzey bölgelerine (Akmola, Pavladar, Kokşetau) Çin Kazakları Kazakistan'ın doğu bölgelerine, Türkmenistan'dan gelen Oralmanlar ise Batı bölgelerine (Aktau, Atırâu) ve Rusya'dan gelen Oralmanlar ise Kazakistan'ın kuzey

¹⁷⁵ Oralmandar Katarındaki Jastardı Aleumettik- Medeni Beyimdeu Boyunşa Adistemelik Kural, Almatı 2017, s.3.

¹⁷⁶ <https://www.azattyq.org/a/1176736.html> (Erişim tarihi, 15.05.2020)

bölgesi ve Pavlodar şehrine yerleşmişlerdir. Ancak Oralmanların çoğunluğu iklim şartlarını gözeterek güney bölgelerini tercih etmektedirler.¹⁷⁷

¹⁷⁷ Baltabayeva Gülgazira Nurlankızı, Köşi-Kon Urdisi: Kazakıstanga Konıs Audaruşıldarın Sandık Ösiminen Sapalık Keleçegine Dein, *Dünye Juzi Kazaktarı Kauımdastığıının Kulurganına 20 Jil Toluna Oray Otkizilgen Gılimi- Praktikalık Konferensiya Materiyaldarı*, Almatı 2012, s.46.

Tablo 8. 1991-2007 Yılları Arasında Güney Kazakistan'a Yerleştirilen Oralmanlar

Gelen Ülke	Aile Sayısı	Kişi Sayısı
Özbekistan	39407	128257
Tacikistan	2344	10106
Türkmenistan	874	3956
İran	609	3227
Afganistan	348	1517
Pakistan	99	453
Türkiye	258	1078
Ukrayna	5	10
Suudi Arabistan	16	75
Rusya	365	777
Kırgızistan	117	253
Moğolistan	13	28
Çin	81	144
Gürcistan	1	4
Beyaz Rusya	3	3
İsrail	1	1

Kaynak: Ontüstik Kazakistan Oblastık Memleket Muragatı, hareketle yazarın kendisi tarafından oluşturmuştur.

Güney Kazakistan'a göç eden toplam 13.605 kişinin 3.841'i şehir merkezine, 9.764'ü köylere yerleştirilmiştir. Maktaral bölgesine 2782 aile, Saragaş bölgesine 2506 aile, Şimkent şehrine 677 aile, Tülkibas bölgesine 495 aile, Türkistan şehrine 412 aile, Şardara bölgesine 308 aile, Kazıgurt bölgesine 336 aile ve diğer bölgelere 372 aile yerleşmiştir.¹⁷⁸ Cambıl vilayetine göç eden 11.149 kişinin 2.648'i şehir merkezine, 8.501'i köylere yerleştirilmiştir.¹⁷⁹

Oralmanlar Türkistan şehrine 1993 yılından itibaren yerleşmeye başlamıştır. Şu anda 2066 Oralman Türkistan, Dostık, Intımak yerleşim birimlerinde yaşamaktadırlar. Bu yerleşin birimlerinde yaşayan Oralmanların çoğunluğu İran, Türkiye, Afganistan, Moğolistan ve

¹⁷⁸ Seysenbayeva A, "Oralmandardın Köşi-Kondagı keybir meseleler", *KazUÜ Habarşısı Tarih Seryası, Alfarabi atındagı Ultık Üniversitet*, Sayı:4 (63), Almatı 2011, s.118-120.

¹⁷⁹ *İtogi, İtogi Perepisi Naseleniya 1999*, Agenstvo RK Po İstatistiki, s.21.

Çin'den gelmiştir. 1991-2008 yılları arasında buradaki Oralmanların sayısı 44545 aile olmuştur.¹⁸⁰

Oralmanların ikinci olarak yerleştiği yer Mangıstau eyaletidir. Mangıstau'da Türkmenistan, Özbekistan ve özellikle Karakalpakistan'dan gelen Oralmanlar yaşamaktadır. Kazak geleneklerinin korunması ve yüksek maaşın olması Oralmanların bu bölgeyi tercih etmesinde rol oynamaktadır. Bunun sonucunda 2002 yılında Mangıstau'da Kazak nüfusu % 91,1 yükselmiştir.¹⁸¹

Mangıstau bölgesine 6.341 kişi Mangıstau eyaletine yerleşmiştir. Bunların 5.731'i şehir merkezine, 610 kişisini köylere yerleştirmiştir. Oralmanlar çoğunlukla Özbekistan, Rusya ve Türkmenistan'dan gelmiştir. Gelenlerden 29786 kişi Oral şehrine yerleşirken 4056 kişi Zelenov bölgesine ve Terekti, Taskala, Börli, Akjayık gibi yerleşim birimlerine yerleşmiştir.¹⁸²

Oralmanların yoğun olarak yerleştikleri bir diğer yerleşim yeri Jetisu (Almatı vilayeti) bölgesidir. İklim koşullarının uygunluğu, sosyo-ekonomik yönden gelişmiş olması, diğer yerlere göre Oralmanların buradaki yerel ortama adaptasyonlarının daha kolay olması bölgenin tercih edilmesinde etkidir. Üstelik 2002 yılında Almatı bölgesine Özbekistan'dan 338, Türkmenistan'dan 54, Tacikistan'dan 62, Kırgızistan'dan ise 14 kişi göç ederek bu bölgelere yerleştirilmiştir.¹⁸³

¹⁸⁰ Seysenbayeva A, "Oralmandardın Köşi-Kondagı keybir meseleler", *KazUÜ Habarşısı Tarih Seryası, Alfarabi atındağı Ultık Ünıversitet*, Sayı:4 (63), Almatı 2011, s.118-120.

¹⁸¹ UNDP Kazakistan, *a.g.e.*, s.15

¹⁸² Seysenbayeva A, *a.g.m.*, s.118-120

¹⁸³ *İtogi, İtogi Perepisi Naseleniya 1999*, Agenstvo RK Po İstatistiki, s.21.

Tablo 9. 1991-2007 Yılları Arasında Jetisu Bölgesine Yerleştirilen Oralmanlar

Gelen Ülke	Aile Sayısı	Kişi Sayısı
Moğolistan	3 581	14625
Türkiye	393	1430
Çin	7475	26103
İran	65	345
Afganistan	59	226
Danimarka	1	4
Arap Ülkelerinden	4	18
Rusya	365	882
Özbekistan'dan	11722	40621
Tacikistan	52	186
Türkmenistan	488	1746
Kırgızistan	367	1047
Azerbaycan	1	1
Beyaz Rusya	1	1
Moldova	1	1
Letonya	1	1
Yugoslavya	1	1

Kaynak: Kalşabayeva B, Sadırova M, Nekotoriye Problemy Bozbraşeniye Kazakskoy Diyasporı i Adaptatsiy Oralmanov, hareketle yazarın kendisi tarafından oluşturmuştur.

Genel olarak 1991-2014 yılları arasında Jetisu (Almatı vilayeti) bölgesine 176141 Oralman yerleştirildiği bilinmektedir.¹⁸⁴ Oralman nüfusunun %26'sı Güney Kazakistan'a yerleşirken %13'lük kesim Mangıstau bölgesinde yaşamaktadır. Almatı ve Jambıl şehirlerinde 60.770 göçmen yaşamaktadır. En az göç Atrau şehrine ve Kuzey Kazakistan bölgelerine gerçekleştirilmiştir. Rus yerleşimcilerin ağırlıklı olarak buldukları kuzey bölgelerinde nüfus dengesinin korunabilmesi adına göç politikalarına farklı maddeler eklenmiş ve Oralmanların kuzey bölgelerini tercih etmelerini sağlamak amacıyla fırsatlar sunulmuştur.¹⁸⁵

¹⁸⁴ Kalşabayeva B, Sadırova M, Nekotoriye Problemy Bozbraşeniye Kazakskoy Diyasporı i Adaptatsiy Oralmanov, *Abay Atındaki Kazak Ulttık Pedagogikalık Universiteti Habarşı "Tarşh jane Sayasi-Aleumettik Gıımdar"*, Sayı: №4(51), Almatı 2016, s.85.

¹⁸⁵ UNDP Kazakistan, *a.g.e.*, s.14.

Oralmanların böyle yerleşmelerin çeşitli faktörlerle açıklamak mümkündür. İlk olarak, Oralmanlara ayıran kota bölgesel olarak ayırma hedeflenmektedir, bu demek ki belirlenen kotadaki şartlar yerleşim bölgelerini seçmelerine sınırlama getirmektedir. 1990'lı yıllarda ki kotalarda yer alan şartlarda yerleşim yeri Kuzey Kazakistan olarak belirlenmiştir. Bunun nedeni kuzey bölgesinde Kazak nüfusun artmasını sağlamaktadır. Kuzey bölgelerinde yaşamak Oralmanlar için zorluklar yaratmıştır. Daha önce sıcak iklimde yaşayan Oralmanlar güneye göre daha soğuk olan kuzey bölgesinde yaşamakta zorluk çekmektedir. Aynı zamanda Rus diline hâkim olamamaları yaşanan zorluğu arttırmaktadır. Bu nedenle bir süre sonra Kazakistan'ın güney bölgelerine göç etmişlerdir. Bunun üzerine devlet Kazakistan'ın güney bölgelerine ayrılan kotayı attırmaya başlamıştır. Oralmanlar kalmak istedikleri bölgede yaşamak için dilekçe verme hakkına sahiptir. Eğer dilekçe olumlu cevaplanmaz ise devletin belirlediği bölgelerde yaşamak zorundadırlar. Buna rağmen hâlâ başka yerde yaşamak isterse istediği bölgeye gitme hakkı vardır. Ancak bu hakkı kullanırlarsa devletten aldıkları tüm sosyal yardımlardan mahrum olacaklardır.¹⁸⁶

İşsizlik büyük bir sorun olarak belirginleştikçe kentlere göç artmıştır. Ancak bulunduğu bölgeyi değiştirip farklı bir yere yerleşen Oralmanlar Oralman statüsünden çıkarılmakta ve sahip olduğu yardımlardan muaf olmaktadır. Böylelikle bir sonraki yıl açıklanacak olan kota miktarı beklenmekte ve sisteme tekrar dâhil olmak için çalışılmaktadır. Kota sisteminden faydalanmadan yurt dışından Kazakistan Cumhuriyeti'ne göç eden Oralmanlar Güney Kazakistan bölgesine yerleşmişlerdir. Burada alışılmış iklimsel şartlar mevcuttur. Aynı zamanda kuzey bölgelerine göre Ruslaşma daha azdır ve Kazak dilini kullananların sayısı fazladır.

Oralmanların kuzey bölgelerine göre daha fazla adapte olabildikleri güney bölgelerinde iş imkânlarının fazla olması Özbekistan haricinde Türkiye, Afganistan, Tacikistan, Pakistan, Türkmenistan ve İran'dan kendi inisiyatifi ile göç eden Oralmanların güney bölgesindeki yerleri tercih etmesinde etkili olmuştur. Oralmanların Güney Kazakistan, Kızılorda ve Mangıstau bölgelerinde uyum sağlamaları belirtilen nedenlerden dolayı daha kolay olmuştur.

¹⁸⁶ Seysenbayeva A, *a.g.m.*, s.120

1990-1999 yılları arasında Oralmanların %80'i kırsal bölgelere yerleşmişlerdir. 2000-2007 yılları arasında Oralmanların %70'i kentsel alanlara taşınmıştır. Oralmanların yerleştirilmesi hususunda devlet net bir programı ortaya koyamamıştır. Bundan dolayı birçok Oralman hem maddi hem manevi açıdan zarar görmektedir. Oralmanların yerleşim yerlerinde değişiklik yapması sık rastlanılan bir durumdur. Araştırmalara göre Oralmanların %24'ü ikamet yerlerini en az 3 defa en çok 10 defa değiştirmiştir. 1990'lardan itibaren kuzeyden güneye doğru başlayan yer değiştirme ve köyden kente taşınma günümüzde de yaygın olarak devam eden bir durumdur.¹⁸⁷

Genel olarak göçün ilk yıllarında Çin ve Özbekistan'dan gelen Oralmanlar Almatı, Güney Kazakistan bölgelerine yerleşmişlerdir. Ülkenin kuzey bölgelerinin ikliminin daha sert olması ve yaşamaya daha az elverişli olması Oralmanların kuzey bölgelerinde yaşamak istememelerinin nedenidir.

¹⁸⁷ Huatay E, Kazakıstandağı Oralmandardın Aleumettik Jagdayı, Yayınlanmamış Lisans Tezi, *KUÜ, Filasofiya jane Sayasattanu Kafedrası*, Almatı 2007, s.37.

Tablo 10. 2000-2009 Yıllar Arasında Oralmanların Bölgesel Yerleşimi

Yıllar	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Toplam	324.141	325.276	327.303	357.342	386.247	373.434	361.788	365.137	390.777	406.166
Akmola	17.039	15.282	18.321	20.067	19.955	20.364	20.401	18.075	15.337	15.305
Aktöbe	9.354	12.110	14.779	14.116	16.032	15.064	15.048	15.375	12.807	10.437
Almatı	21.002	25.420	33.246	37.387	47.003	40.728	37.657	40.008	37.119	42.627
Atrau	3.838	4.470	4.162	4.693	5.053	7.905	6.979	9.671	10.314	9.885
Batı Kaz.	10.788	15.963	19.516	15.129	13.650	15.422	13.708	15.489	13.778	15.567
Jambıl	10.626	14.430	17.161	19.046	19.323	16.932	12.557	14.388	15.043	17.580
Karadandı	17.109	21.092	26.858	29.706	36.461	31.957	30.889	28.745	33.629	31.597
Kostanay	17.478	20.519	20.430	25.321	26.147	25.682	23.583	20.808	23.197	21.857
Kızılorda	4.733	4.319	6.690	6.310	4.828	6.919	6.925	7.646	9.141	11.467
Mangıstau	9.946	13.322	12.982	13.201	11.791	12.845	14.266	14.642	18.603	20.485
Güney Kaz.	59.096	34.038	25.180	31.440	30.337	23.797	28.462	29.008	26.020	30.670
Pavlodar	15.360	16.530	20.703	20.081	19.470	16.576	15.595	16.915	16.431	15.855
Küzey Kaz.	9.661	9.580	10.782	10.935	13.288	18.117	18.303	14.490	15.916	13.415
Türkistan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Doğu Kaz.	25.836	27.798	32.487	29.737	30.826	26.566	24.158	24.532	34.586	33.820
Astana	68.824	62.380	15.217	15.243	24.542	26.754	29.450	31.533	43.900	49.863
Almatı	23.451	28.023	48.789	64.930	67.541	67.806	63.807	63.812	64.956	65.736
Çimkent	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Kaynak: stat.gov.kz hareketle yazarın kendisi tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 11. 2010-2018 Yıllar Arasında Oralmanların Bölgesel Yerleşimi

Yıllar	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Toplam	408.094	402.654	366.137	361.372	422.400	472.032	630.649	946.415	900.931
Akmola	15.048	14.322	13.355	13.492	14.645	21.381	20.596	38.622	30.727
Aktöbe	17.369	9.540	8.365	14.627	19.304	15.578	21.998	36.813	30.615
Almatı	42.911	46.894	43.480	40.840	39.599	47.951	72.380	115.934	84.052
Atırâu	9.733	8.147	8.456	8.321	11.456	12.090	15.427	26.837	20.326
Batı Kazakistan	13.967	14.303	13.147	14.862	15.527	15.960	21.490	39.289	33.002
Jambıl	12.760	8.159	13.936	14.904	16.034	18.053	17.448	30.245	35.565
Karadandı	27.602	27.601	24.625	26.031	33.176	32.436	32.587	44.340	37.581
Kostanay	19.463	20.115	19.811	17.939	25.582	28.121	26.170	38.373	36.456
Kızılorda	11.943	11.800	11.837	10.609	13.083	15.311	21.650	30.282	31.728
Mangıstau	21.656	21.188	18.664	14.605	14.623	15.242	13.703	44.917	34.623
Güney Kazakistan	36.306	31.796	35.304	30.579	42.928	48.658	56.660	126.824	-
Pavlodar	13.538	12.983	13.302	16.298	16.729	19.476	22.666	28.970	28.870
Küzey Kazakistan	12.992	10.744	10.991	10.274	13.216	20.426	16.640	23.053	20.703
Türkistan	-	-	-	-	-	-	-	-	101.917
Doğu Kazakistan	31.965	33.456	28.481	27.430	30.854	36.551	37.053	63.005	53.022
Astana	59.391	59.228	50.834	47.839	48.107	31.008	135.489	135.618	114.417
Almatı	61.450	72.378	51.549	52.722	67.537	93.790	98.692	123.293	110.647
Çimkent	-	-	-	-	-	-	-	-	96.680

Kaynak: stat.gov.kz hareketle yazarın kendisi tarafından oluşturmuştur.

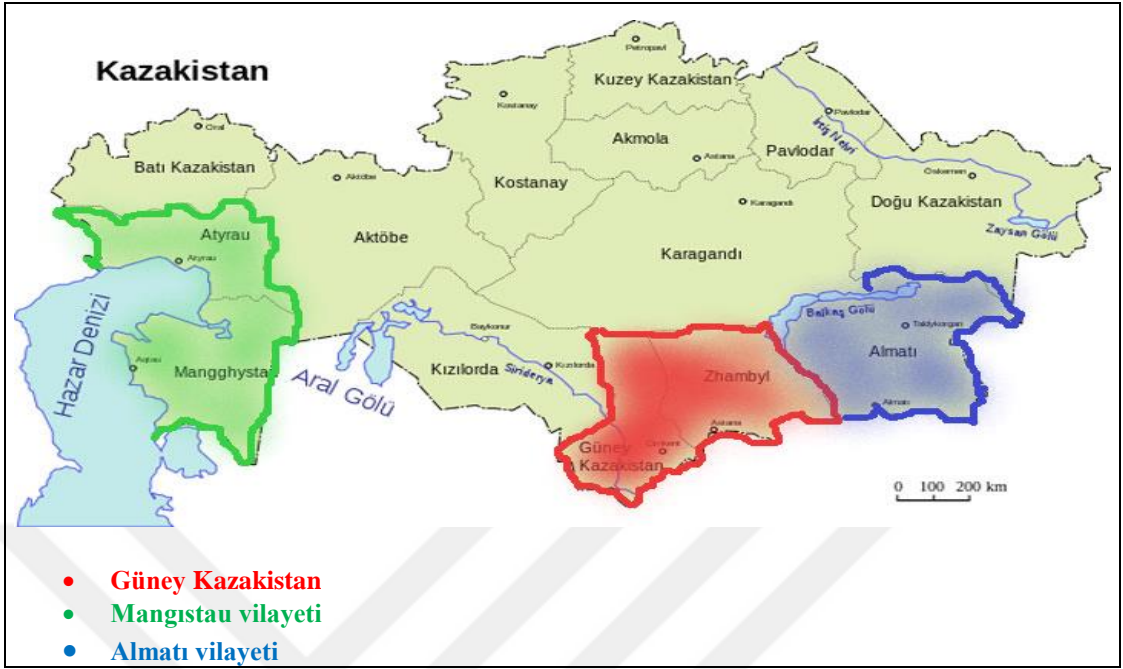
Önceki uygulamada hükümet Oralmanların yerleşimlerini kuzey, doğu ve batı bölgelerinde yer alan 7 bölgeyle sınırlandırmıştır. 2015 yılında hayata geçirilen uygulama ile Oralmanlara Kazakistan'ın 14 bölgesine yerleşebilme izni verilmiştir. Önceden Oralmanlar bir sene içerisinde vatandaşlık alabiliyorken yeni uygulamaya göre Oralmanların vatandaşlık alabilmesi için bulunduğu yerleşim bölgesinde en az 5 sene ikamet etmesi gerekmektedir. Eğer Oralmanlar belirtilen 5 seneyi doldurmadan buldukları yerleşim bölgelerinden ayrılırlarsa hem hükümetten aldıkları sosyal yardımlardan mahrum olmakta hem de Kazakistan vatandaşlığından çıkarılma ihtimaliyle karşı karşıya kalmaktadır. Hükümet sosyal yardımları iş gücünün ve nüfusun az olduğu yerleşim bölgelerine yerleşen Oralmanlara sağlamaktadır. Yani iş imkânının fazla olduğu bölgelere yerleşen Oralmanlar bu yardımlardan yararlanamayacaktır. Bununla amaçlanan Oralmanların belirlenen bölgeye ilgisini arttırmaktır. Bu sayede bölgedeki nüfusun azalmasını önlenecek ve iş gücü arttırılacaktır. Bu uygulamanın bir diğer amacı Güney Kazakistan, Mangıstau ve Jambıl eyaletleri gibi Kazakistan'ın güney bölgelerinde yaşamayı tercih eden Oralmanların yerleşim tercihlerini güney bölgeleri yerine kuzey bölgeleri olarak değiştirmektir.¹⁸⁸

22 Temmuz 2011 Nüfus Göçmenliği Yasası kabul edilene kadar Kazakistan'a gelen Oralmanlar yaşayacakları bölgeleri kendileri tercih etmiştir. Bu yasa kapsamında Oralmanların %60'ı nüfusu fazla olan vilayetlere (Jambıl, Mangıstau, Çimkent, Almatı) yerleşmişlerdir. 2011 yılında yeni yasanın kabul edilmesiyle birlikte yeni yerleşim yerleri kuzey bölgesinde yer alan Pavlodar, Akmola, Kostanay olarak belirlenmiştir.¹⁸⁹

¹⁸⁸ *Kazakistan'da Oralmandar İçin Yeni Sosyal Paket, a.g.m., s.1.*

¹⁸⁹ *Baltabayeva, a.g.m., s.47*

Harita: Kazakistan'da Oralmanların Yoğun Yaşadığı Bölgeler

Kaynak: stat.gov.kz hareketle yazarın kendisi tarafından oluşturmuştur.

Genel olarak bakıldığında, Oralmanların %24'ü özellikle köylerde yaşayan Oralmanlar yaşadıkları bölgeleri değiştirmişlerdir. 1990'lı yıllarda Oralmanlar Kuzey Kazakistan'dan Güney Kazakistan'a yoğun olarak göç etmeye başlamıştır. Bununla birlikte köyden kentlere yapılan göçte artış gözlemlenmektedir. Bunun nedenleri ise köylerde iş fırsatının olmaması, okulların ve hastanelerin azlığı, köy-şehir ulaşımında otobüs ücretinin yüksekliği, köylerde altyapının yetersizliğidir.

4.2. Oralmanların Sosyal - Ekonomik Durumu

1992 yılının Eylül ayında onaylanan 791 sayılı kanun çerçevesindeki "Yurt dışındaki Kazak diasporasına Kazakistan Cumhuriyeti'nde kaldıkları süre zarfında sosyo-ekonomik ayrıcalık sağlanması hakkında" kararname çok sayıda Oralman'ın anavatanlarına dönmesine imkan sağlamıştır.¹⁹⁰

Karara bağlı olarak Oralmanlara sosyal ve ekonomik yardım yapılmıştır.¹⁹¹ Göç yasasına göre Oralmanların tüm sosyal ve ekonomik yardımlardan faydalanma hakları bulunmaktadır. Bu haklar ise; sosyal yardım, emekli maaşı, konut alma hakkı

¹⁹⁰ Kazakistan Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanlık Arşivi. Kazakistan Cumhuriyeti'nin Kararları ve hükümleri. F. 7. Op.1. D. s.289.

¹⁹¹ Kazakistan Cumhuriyeti'ne Kazak Diasporası Özara İş-Areketinin Problemesi Men Bolaşığı, Almaty 1997. s.74.

ve çocuklarını Kazakistan'ın eğitim kurumlarına göndermektedir.¹⁹² Kazakistan Hükümeti'nin aldığı kararlar kapsamında yurtdışından gelecek olan Oralmanların havayolları ve demiryolları taşımacılığında düşük ücretten yararlanmaları sağlanmış ve konut sahibi olmalarının önü açılmıştır. Tüm bunlara ek olarak Oralmanların eğitim kurumlarından ve adaptasyon merkezlerinden hizmet almaları için birçok fırsat sunulmuştur.¹⁹³

Oralmanlara yapılan sosyal yardımların çoğunluğunda kota sistemi geçerli olmaktadır. Göç Komitesi'nin verilerine göre, 2009 yılında hükümet tarafından Oralmanlara para yardımı, taşımacılık ve konut için bütçeden 12,3 milyar Tenge ayrılmıştır. Genel olarak her yıl Oralmanlara devlet bütçesinden 16 milyar Tenge ayrılmaktadır. Örneğin 2004 yılında kişi başına ortalama 650 Tenge düşerken, ancak 2010 yılında bu miktar 1800 Tengeye yükselmiştir.¹⁹⁴

1992 yılında Kazakistan Cumhuriyeti Oralmanlara sosyal ve ekonomik yardımlar sağlamaya ilişkin kararname kabul etmiştir. Bu kararname Oralmanlara verilecek yardım ve desteklerin başlangıcı olmuştur. Oralmanların yeni yerleştikleri bölgeye adaptasyonlarının sağlanması için devlet tarafından bir kereye mahsus verilen sosyal yardımların devamlı verilmesi gerekmektedir. Oralmanların sosyal ve maddi durumlarının düzeltilmesi için kota yardımları yeterli olmamakta bu yardımlara ek olarak çeşitli yardımlarında verilmesi gerekmektedir. Bu yapılacak ek yardımlar ayrıca Oralmanların yerleştikleri bölgeye adaptasyon sağlamalarına katkı sağlayacaktır.¹⁹⁵

Oralmanlara yapılan sosyal yardımlarının bir diğeri ise Kazakistan'a gelecek Oralman ailelere ulaşım araçlarının gönderilmesidir. Örneğin, 1991 yılından 2001 yılına kadar Moğolistan'dan gelecek olan Oralmanların taşınması hususunda Kazakistan Cumhuriyeti Çalışma ve Sosyal Koruma Bakanlığı (daha sonra komite), Adalet Bakanlığı ve Ulaşım ve Haberleşme Bakanlığı birlikte hareket etmiş ve çalışmalar yürütmüştür. Oralmanların kendileri uçakla, mal ve eşyaları ise tır ile taşınmıştır. Bu yapılan yardımlar durumu iyi olmayan ailelere kolaylık sağlamıştır.

¹⁹² *Kazakistan'da Oralmandar İçin Yeni Sosyal Paket, a.g.m., s.1.*

¹⁹³ Kazakistan Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanlık Arşivi. *Kazakistan Cumhuriyeti'nin Kararları ve hükümleri*. F. 7. Op.1. D. s.289.

¹⁹⁴ *Kazakistan-Tsifirlarda 2003*, Statistikalık Jıynak, Kazakistan Respublikasının Statidikalık Jönindegi Agenttiği. Almatı 2003, s.398.

¹⁹⁵ Balgabayev S, Kolga Alınbay Kele Jatkan Bir Masele, *Egemen Kazakistan*, 3 Mart 2005, s.26.

Devlet, Oralmanlar ülkeye geldikten sonra bu kişilerin gıda, konut, vs. ihtiyaçlarını karşılamıştır. Meslek sahibi olan Oralmanların istihdam edilmeleri için kolaylıklar yaratılmıştır. Oralmanlara yapılan bu yardımlar Kazakistan hükümetinin 9 Şubat 2008 yılında № 124 sayılı kararnamesi ile değiştirilen 791 sayılı karar ile iptal edilmiştir.¹⁹⁶

Yardımların iptal edilmesi sonucunda Kazakistan'a gelecek olan Oralmanların ulaşımında ve eşyalarının taşınmasında sıkıntılar yaşanmıştır. 1990'lı yıllarda bağımsızlığını yeni kazanan Kazakistan'a gelen Oralmanların bazıları ülkenin içinde bulunduğu ekonomik ve sosyal sıkıntılardan dolayı göç ettikleri ülkeye geri gitmek istemişlerdir. Çünkü bu yıllarda yerli halk ekonomik sorunlardan dolayı maaşlarını alamamış, bazıları hayvanlarını ucuza satmak zorunda kalmış, köyde yaşayanların çoğunluğu şehirlere göç etmeyi tercih etmiştir.¹⁹⁷

Yeni Yaşam Kamu Derneği Başkanı Laşın Bohankızı, Kazakistandaki ev fiyatlarının artmasından dolayı Oralmanlara verilecek olan maddi yardımlarının altı kat artırılması gerektiğini söylemiştir. Ayrıca Oralmanların ev, iş, uyum sağlama, eğitim vs. gibi konularda zorluklarla karşılaştığını ifade etmiştir. Oralmanların devlet tarafından sağlanacak yardımlardan yararlanmaları için birden fazla kuruma ayrı ayrı gitmeleri gerektiğini belirten Bohankızı bu durumun Oralmanlar için güçlük oluşturduğunu ifade etmiştir. Oralmanlarla ilgili kurumların tek bir yerde birleştirilmesi ve sağlanacak yardımların da tek bir yerden alınması tavsiyesinde bulunmuştur.¹⁹⁸

Kazakistan'ın kuzey bölgelerine yerleşen Oralmanlar kültür farklılığından dolayı bu bölgede yaşamada sıkıntı çekmiştir. Çünkü bu bölge Sovyet kültürünün etkisi altında kalmıştır. Özellikle dil ve kültürde Rusların etkinliği Oralmanların adaptasyon sürecini olumsuz etkilemiştir. Oralmanlar ve Kazaklar aynı tarihin mirasçıları olmalarına rağmen, kültürlerinde ve yaşam tarzlarında büyük farklılıklar bulunmaktadır. Kazak vatandaşlarıyla kıyaslandığında, Oralmanlar farklı bir ülkeden gelmelerine rağmen yaşadıkları ülkede asimile olmamışlar, kendi kültür ve geleneklerini muhafaza etmişlerdir. Ancak Kazakistan halkı Oralmanlar kadar

¹⁹⁶ Mamaşov T, *Alistagı Agayın*, Almatı 2008, s.250.

¹⁹⁷ Kapkızı E, Keri Köşiwün Sırı Nede? *Kazak Eli Gazetesi*, 22 Mart 1996, s.4.

¹⁹⁸ <https://www.azattyq.org/a/1176736.html> (Erişim tarihi, 20.05.2020)

muhafazakâr olmayı başaramamışlar, Rus politika ve uygulamaları sonucu kültür ve geleneklerini tam anlamıyla yaşamalarına izin verilmemiştir. Türkiye, İran, Pakistan ve Afganistan'dan gelen Oralmanlar hariç diğer ülkelerden gelen Oralmanların dini açıdan eksik olduğu gözlemlenmiştir. Oralman bayanların çoğu kapalı ve örtülüdürler. Türkmenistan, İran ve Afganistan'dan gelen Oralmanlar yerli Kazak kadınlarının kıyafetlerinin çok açık olduğunu ifade etmektedir. Oralmanlar ile yerli Kazak halkının düğünlerinde de farklılıklar bulunmaktadır.¹⁹⁹

Gelen Oralmanların %56,3'lük oranı çalışabilecek durumda, %39,8'lik kesimi 18 yaş altındadır. %16,3'lük kesim üniversite mezunu, %25,2'lik kesim mesleki orta öğretim mezunu, %53,3'lük lise mezunu, %5,2'si eğitim almamış kesimdir. Bu rakamlar özellikle çalışabilecek durumda olanların oluşturduğu oran Oralmanların Kazakistan ekonomisine ve demografisine önemli katkıda bulunduğunu göstermektedir. Ancak son yıllarda Kazakistan'a göç eden Oralmanların sayılarında düşüş gözlemlenmiştir. Örneğin, 2016 yılında 33.754 kişi, 2017 yılında 18.605 kişi, 2018 yılında ise 14.541 Oralman Kazakistan'a yerleşmiştir.²⁰⁰

¹⁹⁹ Kasımova R, *Jogarı Oku Ornunda Oralman Stüdentterdi Aleumettik Beyimdeu*, Almatı 2005, s.11-12.

²⁰⁰ <https://alashainasy.kz/aleumet/halyiktyin-koshp-konuyi-memleketn-damu-dengeyn-korseted-126417/> (Erişim tarihi: 17.06.2019)

Tablo 7. Oralmanların 1993-2019 Yılları Arasındaki Sosyal Durumu

	1993-2011 arası	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Çalışabilecek durumda olanlar	%60,6	%61,9	%63,7	%69,3	%55,6	%58,9	%,66,1	%65	%61
18 yaş altında olanlar	%34,7	%31,3	%32,3	%24,9	%39,9	%38,1	%28,1	%26	%28,5
Emekli olanlar	%4,6	%6,1	%4,9	%5,8	%4,5	%7,3	%5,8	%9	%10,5
Yüksek öğretim mezunları	%6,8	%9,7	%7,9	%8,4	8,7%,	%10,5	%12	%15	%16,3
Mesleki orta öğretim	%19,2	%20,1	%22,6	%19,3	20,5%	%27,3	%24,2	%26	%25,2
Lise mezunları	%50,3	%51,4	%58,6	%55,8	%61,0	%54,7	%55,3	%53	%53,3
Eğitim olmayanlar	%23,7	%18,8	%10,9	%16,5	%9,8	7,5	%8,5	%6	%5,2

Kaynak: <https://www.enbek.gov.kz> hareketle yazarın kendisi tarafından oluşturulmuştur.

Her ne kadar Göç yasasında Oralmanların statüsü tanımlansa da, İş ve Vergi kanunları dâhil bu yasada Oralmanların sosyal hak ve sorumlulukları net bir şekilde belirtilmemiştir.²⁰¹ Oralmanlar kendi ekonomik durumlarını düzeltmek için çalışmak niyetlerini ortaya koysalar bile iş bulmada engellerle karşılaşmaktadırlar.

Benzer yasadaki diğer eksiklikler vatandaşlık almakla ilgilidir. Oralmanların Kazakistan'da resmi olarak çalışabilmeleri için vatandaşlık almaları gerekmektedir. Vatandaşlık almadan geçici belge ile çalışmalarını onların çalıştıkları yerde uzun süre çalışmalarına engel olmaktadır.²⁰²

Oralmanların diğer ekonomik entegrasyonun önündeki engel dil sorunudur. Rusça bilmeyen Oralmanlar iş bulmalarında özellikle Kazakistan'ın kuzey bölgelerinde engellerle karşılaşmaktadır.²⁰³ Eğitim seviyesindeki farklılıklar da engellerin bir tanesidir. Örneğin Kazakistan'a gelen Oralmanların diploması ülkese tanımlanmıyorsa ülkede iş bulma durumlarında sıkıntılar yaşamaktadır.²⁰⁴

Yürürlükteki kanuna göre Oralmanlar sosyal, maddi yardımlar alabilmekte ve ayrıca uyum ve entegrasyon hizmetlerinden faydalanabilme imkânına sahiptirler. Kazakistan'a gelen tüm Oralmanlara sağlık, eğitim, istihdam ve konut konusunda hükümet tarafından yardım yapılacağı belirtilmiştir. Kazakistan Çalışma ve Sosyal Bakanlığı'nın verilerine göre söz konusu kişilerin %70'inden fazlası çeşitli sektörlerde çalışmakta ve geriye kalanları ise tarım sektöründe çalışmaktadır. Oralmanlara adaptasyon ve uyum merkezlerinde Kazakça ve isterlerse Rusça eğitimi sunulmaktadır. Ayrıca 2001 Temmuz ayında Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşlık hakkındaki kanunda değişiklikler yapmıştır. Bu değişikliklere göre Oralmanların vatandaşlığa kayıt olma süresi on iki aydan üç aya düşürülerek kolaylaştırılmıştır.²⁰⁵

Yardımların yapılması veya Oralmanların vatandaşlık alma işlemlerinde kolaylık sağlanması için yasa değişiklikleri yapılırsa dahi bu değişiklikler Oralmanların

²⁰¹ *Kazakistan Respublikası Halkın Köşi-Kon Turalı Zanı*, Sayı: 204, 13 Aralık 1997.

²⁰² Kazakistan Respublikası Prezidentinin Janındağı Adam Kukıktarı Jönindegi Komissiya, *Kazakistan Respublikasındağı Oralmandardın, Azamattığı Jok Adamdardın Jane Boskindardın Kukıktarının Ahualı Turalı Arnayı Bayandama*, 03 Temmuz 2012, s.24.

²⁰³ Henrih Alff, *Oralmanı- Etniçeski Kazagi V İdentiçnosti*, Almatı 2009, s.9.

²⁰⁴ Kazakistan Respublikası Prezidentinin Janındağı Adam Kukıktarı Jönindegi Komissiya, *a.g.m.*, s.24.

²⁰⁵ Kazakistan Respublikası Prezidentinin Janındağı Adam Kukıktarı Jönindegi Komissiya, *a.g.m.*, s.9.

konumlarının iyileştirilmesine katkı sağlamakta yetersiz kalmaktadır. Yasalarda Oralmanlar için belirtilen yardımlar ve programlar uygulamaya geçirilirken etkisiz kalmakta ve çoğu Oralman mağdur olmaktadır.

Oralmanlarla mülakat sonucunda Nurlan isimli Oralman durumuyla ilgili: *“Ev ve istihdam konusunda devlet tarafından verilen söz yerine getirilmedi. Çocuklar için maddi yardım veriliyordu. Ancak bu yardımın İran’dan gelen Oralmanlara verilmemesi hususunda ifadede bulunmaktadır. Şu anda devletin verdiği geçici konutta ikametgâh etmekteyiz. Ancak bu konuttan çıkmamız isteniyor. Kendim ise hiçbir yerde çalışmıyorum. Kiraya çıkarsam nasıl ödeyeceğimi düşünüyorum. altı çocuğum var”* diye ifadede bulunmuştur.²⁰⁶

Aynı konuyla ilgili Raziye isimli Oralman dört çocuğunun olduğunu, küçük çocuğunun epilepsi hastası olduğunu, aynı zamanda devlet tarafından maddi destek sağlanmadığını söylemiştir. Eşinin sabit işi olmadığını ve oturdukları evi kendilerinin yaptıklarını dile getiren Raziye eşinin kötü şartlarda, az maaşlı bir işte çalıştığını ve alınan maaşın ev ihtiyaçlarına yetmediğini belirtmiş ve ekonomik durumlarının kötü olduğunu vurgulamıştır.²⁰⁷

Daut isimli Oralman ise Kazakistan’a ilk geldiğinde devletin iki inek, beş koyun ve 100 bin Tenge verdiğini dile getirmiştir. Verilen yardımların yetmediğini, devletten ev alamadığını ve akrabalarından borç alarak oturdukları evi yaptığını ve daha tadilatının bitmediğini söylemiştir. Yedi çocuğunun olduğunu söyleyen Daut, evde sadece kendisinin çalıştığını ve kazandığı paranın yetersiz olduğunu belirtmiştir.²⁰⁸

Aynı durumda olan Aman isimli Oralman kendisinin beş çocuk babası olduğunu ve daimi işinin olmadığını söylemiştir. Kazakistan’da ev ve iş konusunda zorluk çektiğini belirten Aman şu anda pazarda ayakkabıcılık yaptığını ve maaşının az olduğunu dile getirmiştir.²⁰⁹

²⁰⁶ Nurlan Ajıbaki, kişisel görüşme, 25.11.2019. Aktau/ Kazakistan.

²⁰⁷ Raziya Baycan, kişisel görüşme, 02.12.2019. Türkistan vilayeti, Dostuk köyü/Kazakistan.

²⁰⁸ Daut Janabay, kişisel görüşme, 05.12.2019. Kentau/Kazakistan.

²⁰⁹ Aman Tillabay, kişisel görüşme, 11.12.2019. Taraz/Kazakistan

Taraz şehrinin bir köyünde yaşayan Amin isimli Oralman hayvancılıkla uğraştığını, durumunun çok kötü olmadığını ve ayrıca devletten yardım aldığını belirtmiştir.²¹⁰

4.3. Oralmanların Barınma ve İstihdam Durumu

Oralmanların yurtdışından göç sürecinde ve geldikten sonra bir takım problemlerle karşılaşmaktadırlar. Bu problemlerin en önemlisi barınma ve istihdamdır. Kazakistan Cumhuriyeti, Kazakistan’da çalışmak isteyen Oralmanların, Oralman statüsüne sahip olduktan sonra aldıkları geçici belge veya vatandaşlık belgesinin olması koşuluyla çalışabileceklerini belirtmiştir. Geçici kayıt ile çalışmak isteyen bir Oralman önce Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’ndan izin almak zorundadır. Oralmanlar bu süreçten iki şekilde muaf olabilmektedir. Birincisi vatandaşlık hakkı elde etmek, ikincisi ise “Propiska” diye ifade edilen oturma izni belgesi almaktır.²¹¹

Türkiye’den göçen Kazaklar Latin alfabesini kullanırken Afganistan, İran, Çin ve Pakistan gibi ülkelerden göç eden Oralmanlar Arapça harflerden oluşan eski Kazak alfabesini kullanmaktaydılar. Göç ettikleri ülkelerin eğitim sistemiyle Kazakistan’daki eğitim sisteminde farklılıkların olması Oralmanların Kazakistan’daki yeni yaşamlarına olumsuz bir unsur olarak yansımıştır. Örneğin, göç ettiği ülkede yükseköğrenim görmüş olan bir Oralmanın o ülkeden almış olduğu diplomasının denklik hususunda kabul görmeme olasılığı bulunmakta ve bu durum ise o kişinin kendi mesleğinde veya herhangi bir meslekte iş bulmasını zorlaştırmaktadır.²¹²

Oralmanlar eğitim, konut ve iş sahibi olma konusunda çok fazla zorlukla karşılaşmaktadır. Oralmanlarla yapılan mülakat sonucunda Aktau şehrinde yaşayan Daulet isimli Oralman eğitimi olmadığı için kendi hakkını savunamadığını söylemiştir. Devlet memurlarının evine gelip evraklara imza attırdığını, imzayı okuma-yazması olmadığı için anlamadan ve Kazakistan’dan kovuluruz korkusuyla attığını ifade etmiştir. Asıl mesleğinin kaynak işi olduğunu söyleyen Daulet şu anda

²¹⁰ Amin Balıkşı, kişisel görüşme, 11.12.2019. Taraz/Kazakistan

²¹¹ Jenisbek Pazil, Oralmandar Enbek Migrantтары Emes, *Ana Tili Gazetesi*, No:25 (1231), 2 Temmuz 2014, s.5.

²¹² Bekmurzayeva, *a.g.t.*, s.96.

inşaatta çalıştığını ve eşinin bilgisayar programcısı olmasına rağmen Kiril alfabesini bilmediğinden dolayı mesleğini yapamadığını ifade etmiştir.²¹³

Salima isimli Oralman: “*Kültür ve gelenek konusunda birçok farklılık hissettik. Farklı ülkeden geldiğimiz için devletin kanun ve yasalarını anlamada zorluk çektik. Buraya gelmemizde Kazakistan’ın vatanımız olması, ülke nüfusuna ve tüm Kazakların toplu halde yaşamalarına katkı sağlamak etkili olmuştur. Yoksa İran’da bizim durumumuz daha iyiydi. Biz Kazakça da çok zorluk çekmiyoruz sadece Rusça konuşmak ve yazmak bize büyük bir engel yaratmaktadır. Burada muhasebeci veya mühendis olsan da Rusça bilmiyorsan işe almazlar*” ifadesini kullanmıştır.²¹⁴

Meyrambek isimli Oralman, ev satın alabilmeleri konusunda devletin yardım sağlamadığını ve bu sebeple geçici konutta oturmak zorunda kaldıklarını belirtmektedir. Kendi mesleğinin olmasına rağmen iş bulamadığını ve kendisiyle eşinin sabit işlerinin olmadığını söylemektedir. Kiril alfabesini öğrenmek için ne kadar gayret etse de başarılı olamadığını ve sonuç olarak bu durumun iş bulmasında engel olduğunu ifade etmektedir. Hatta bazı yerli halkın kendilerine cahil diye hitap ettiklerini söylemektedir.²¹⁵

Aktau şehrinde yaşayan Tasbolat isimli Oralman, Kazakistan’a kendi imkânıyla geldiğini, burada yüksek eğitim görüp diploma aldığını ve işinin olduğunu söylemektedir. Devlet tarafından hiçbir yardım alamadığını belirten Tasbolat devletin belirlediği ev kotasına dâhil olup adına ev çıkmasına ve sistemde gözükmemesine rağmen evi alamadığını ifade etmektedir. İşten çıkarılma ihtimali kapsamında devletin ev sahibi olmaları için sunduğu 12 seneye belirlenen ev kredisini ödeyememe korkusuyla almadığını ifade etmektedir. Evi krediyle almanın tehlikeli olduğunu vurgulamaktadır.²¹⁶

Türkistan’da oturan Sabır isimli Oralman, konut ve istihdam konusunda devlet tarafından destek alamadığını belirtmektedir. Devlet tarafından ev almaları için verilen maddi yardımın kendilerinden tekrar korkutularak alındığını ifade etmektedir. Şu anda yaşadıkları evi kendisinin yaptığını ve daha tadilatın gerekli olduğunu

²¹³ Daulet Bökenbay, kişisel görüşme, 24.11.2019. Aktau/Kazakistan.

²¹⁴ Salima Baymırza, kişisel görüşme, 14.12.2019, Taraz/ Kazakistan.

²¹⁵ Meyrambek Marat, kişisel görüşme, 09.12.2019. Kentau/Kazakistan.

²¹⁶ Tasbolat Begey, kişisel görüşme, 23.11.2019. Aktau/Kazakistan.

söylemektedir. Sabit işi olmadığı için sadece yaz aylarında inşaatta çalıştığını belirten Sabır, dört çocuğunun olduğunu ve okula gidecek olanların okul ihtiyaçlarını karşılayamayacağını belirtmektedir.²¹⁷ Yukarıdaki bahsettiğimiz gibi konut konusunda Masut isimli Oralman da evinin olmadığını ve kirada oturduğunu söylemektedir. Devlet tarafından destek alamadığını ifade eden Masut, Kazakistan'a yani kendi anavatanına gelip bu kadar zorlanacağını tahmin etmediğini belirtmektedir.²¹⁸

Oralmanların işsizlik oranının yüksek olmasında çeşitli nedenler belirleyici olmaktadır. İlk olarak Oralmanların iş bulmalarında yaşadığı hukuki belirsizliktir. Çünkü Nüfus Göçmenliği yasası Oralmanların statüsünü tanımlamakta ama iş ve vergi kanunlarında olduğu gibi Oralmanların haklarını ve yükümlüklerini tanımlayan herhangi bir hüküm içermemektedir.²¹⁹

Örneğin: Kazakistan'ın iş yasasına göre işçiler yerli grup ve sonradan yerleşen grup olarak ikiye ayrılmaktadır. Sonradan yerleşen grupta yer alan Oralmanların kamu veya özel sektörde çalışabilmesi için bazı şartların yerine getirilmesi gerekmektedir. İlk olarak vatandaşlık belgesi veya geçici oturma iznine sahip olması gerekmektedir. Yine, Oralmanların çalışacağı yerden onaylı çalışabilir izni alması, diploma gerektiren işlerde ise diplomaya sahip olması ve ikametgâhın çalışılan yerde olması şartlar arasında yer almaktadır. İkametgâhı çalıştığı yerde olmayan insanlar ise çalıştıkları yerde yaşayan ev sahipleriyle konuşarak evlerinde ikametgâh yaptıklarını kabul etmeleri için ikna etmeye çalışmakta; bazı Oralmanlar ise bu ev sahiplerinin ikna olması için karşılığında para vermek durumunda kalmaktadır. Yürürlükte olan yasaya göre Oralmanların vatandaşlık alma şartlarına daimi oturma adresinin belirtilmesi ibaresi eklenmiştir.²²⁰

Dil konusu da Oralmanların iş bulmasında önemli bir sorundur. Göç ettikleri ülkenin dilini ve alfabesini (Latin, Arap, Çin Alfabeleri) kullanan Oralmanlar Kiril alfabesinin kullanıldığı Kazakistan'da iş bulma konusunda birçok zorlukla karşılaşmaktadır. Özellikle Rusçanın hâkim dil olduğu Kazakistan'ın kuzey bölgelerinde Rusça bilmeyen veya Rusçayı az bilen Oralmanların Kazakçanın hâkim

²¹⁷ Sabır Aman, kişisel görüşme, 12.12.2019. Türkistan vilayeti, Otızjıldık köyü. Kazakistan.

²¹⁸ Masul Moldabay: kişisel görüşme, 13.12.2019. Türkistan vilayeti, Intımak Köyü/ Kazakistan.

²¹⁹ Jenisbek Pazil, *a.g.m.*, s.5.

²²⁰ Oralmandar: Nege Kıyın? *Türkistan Gazetesi*, No:13 (1028), 3 Nisan 2014, s.6.

dil olduğu güney bölgelerine göre iş bulması zor olmaktadır. Kazakça konuşabilen Oralmanlar Kazakayı yazıya dkmede yetersiz oldukları için Kazakçanın hâkim dil olduğu Güney Kazakistan'da da bir takım zorluklarla karşılaştıkları gözlemlenmiştir.²²¹

Oralmanlar Kazakistan'da dil konusunda bir takım zorluklarla karşılaştığı için uyum sağlamaları zaman almaktadır. Farsça eğitim aldığını ve Kiril alfabesine hâkim olmadığı için Rusça konuşmakta zorlandığını söyleyen Dauit isimli Oralman, yerli halkın kendisiyle Rusça konuştuğunu ve dili bilmediği için iletişim kurmada sıkıntı yaşadığını belirtmektedir. Bununla birlikte yerli halkın "Kim sizi davet etti?, Niye geldiniz? gibi sorularına maruz kaldıklarını ifade etmektedir. Dauit, Kazakistan'a çocuklarının geleceği için geldiklerini ve akrabalarının çoğunun İnan'da olduğunu belirtmektedir.²²²

Sarsen isimli Oralman, ilk geldikleri senelerde dil konusunda zorluk çektiklerini dile getirmektedir. Devlet tarafından eğitim konusunda destek alamadıklarını ve ilkokula giden kızının derslerine bakarak Kiril harflerini öğrendiğini söylemektedir. Hala tam olarak alfabeyi bilmediğini ve okuma-yazmada zorluk yaşadığından bahsetmektedir.²²³

Aynı problemle karşılaşan Kasım isimli Oralman, dil bilmediği için istenilen gerekli evrakları hazırlamada zorluk çektiğini ve yetkililerin evrak istediklerinde yardımcı olmadıklarını ifade etmektedir. Evrak düzenlemede kendilerinden önce Kazakistan'a gelen akrabalarından yardım isteğini ancak onlarında yardım etmediğini belirtmektedir. Gittiği kamu kurumlarında ve İl Göç İdaresi'nde yetkililerin Rusça konuştuklarını ve anlamadığını belirtince "Yaşlı mısınız?" diye sorduklarını ifade etmektedir.²²⁴

Ayrıca niversite mezunu olan Oralmanların diploması denklik bakımından kabul edilmezse (rneğin, Çin) işe alınmamaktadırlar. Bu yüzden ihtiyaç olsa bile diploması tanınmayan mühendis, doktor ve ekonomistler işe alınmamaktadır.²²⁵

²²¹ Kazakistan Respublikası Madeniyet, Akparat jane Sport Ministirligi, *Kazak Tili Jane Oralman*, Almatı 2006, s.22.

²²² Dauit Konırat, kişisel görüşme, 23.11.2019. Aktau/Kazakistan.

²²³ Sarsen Amet, kişisel görüşme, 07.12.2019. Türkistan/Kazakistan.

²²⁴ Kasım Kenje, kişisel görüşme, 12.12.2019. Türkistan vilayeti, Dostık köyü. Kazakistan.

²²⁵ Huatay, *a.g.t.*, s.49.

Gerçek mesleğini icra edemeyen birçok Oralman tarım, ticaret vs. ile uğraşmaktadır. Oralmanların hangi sektörde ve şartlarda iş bulabileceği hususuna açıklık getirilmesi için Kazakistan Cumhuriyeti Göç Yasası'nın 223. Maddesi'nin yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

İş bulma kurumları yeni uzmanlık kursları düzenlemektedir. Rusça gerçekleşen kurslara Rusçayı tam anlamıyla bilmeyen Oralmanlar katılım gösterememektedir. Yanı sıra, eğitim programlarının konuları dar kapsamlıdır. Örneğin, Almatı'daki İş Bulma Merkezi'nde sadece muhasebe ve sürücü kursları vardır. Bu kurslar kendilerine katkı sağlasa da kurs sonrasında verilen belgeyle iş bulamayacaklarını düşündükleri için Oralmanlar tarafından bu kurslar istenmemektedir.²²⁶

Yapılan soru-cevap sonucunda Kazakistan'a yerleşen Oralmanların istihdam konusunda bazı zorluklarla karşılaştıkları sonucuna varılmaktadır. Örneğin, Oralmanların çoğunluğunun sabit işleri bulunmamaktadır. Bahar ve yaz mevsimlerinde talebe göre inşaat, demir ve hayvan deri işlerinde çalıştıkları Oralmanlar tarafından belirtilmektedir.

Oralmanlar konut meselesinde olduğu gibi istihdam konusunda da bir takım problemlerle karşılaşmaktadır. Kentau'da yaşayan Kasım isimli Oralman evinin ve işi olmadığını ve devlet tarafından destek almadığını belirtmektedir.²²⁷

Aynı şekilde Majit isimli Oralman devletin ev vermediğini ve yaşadıkları evi kendisinin inşa ettiğini söylemektedir. Özellikle sabit işinin olmadığını ve iş bulmakta zorluk çektiğini dile getirmektedir. Dipomaları olsa bile Okuma-yazma bilmemelerinin iş bulmada engel oluşturduğunu ifade etmektedir.²²⁸

Gülsüm isimli Oralman, “Devlet tarafından yardım almadık. Sabit işimiz yok. Eşim ayakkabı tamircisidir. Soğukta dışarıda oturup çalışıyor. Onun kazandığı para yetmiyor” ifadelerini kullanmaktadır.²²⁹

Yukarıda anlatılan benzer problemleri yaşayan Rukiya isimli Oralman, devletten çok denilmeyecek kadar yardım aldığını ama iş konusunda imkan sağlanmadığı için

²²⁶ KR. Enbek jane Halıktı Aleumettik Korgau Ministirliginin Koşı-Kon Komiteti, *Oralmanın Kükıktık Jadnaması*, Almatı 2005, s.23.

²²⁷ Kasım Tabın, kişisel görüşme, 3.12.2019. Kentau/Kazakistan.

²²⁸ Majit Kalmurat, kişisel görüşme, 9.12.2019. Türkistan vilayeti, Dostuk Köyü/Kazakistan.

²²⁹ Gülsüm Recepkızı, kişisel görüşme, 24.11.2019. Aktau/Kazakistan.

diplomaları olmasına rağmen işinin olmadığını ve şu anda ticaretle uğraştığını belirtmektedir.²³⁰

Rabiya isimli Oralman ise İran'da durumunun daha iyi olduğundan ve Kazakistan'da dil konusunda engeller olduğundan (Kazakça yazmada ve Rusça konuşmada) bahsetmektedir. Kazakistan'da muhasebeci olsan bile Rusça bilmediğin sürece bir işe sahip olamayacağını vurgulamaktadır.²³¹

Kazakistan Cumhuriyeti Göç Yasası'na (Madde 29-3) göre, devletin istihdam ve eğitim konusunda yardım sağlaması gerekmektedir. Yapılan mülakat doğrultusunda Oralmanların çoğunluğunun sabit işinin olmadığı ve eğitim konusunda yeterli yardım alamadıkları sonucuna varılmaktadır.

Barınma konusunda problem yaşayan Oralmanlar konut ve arsa gibi konularda devlet desteği almaktadır. Kota sistemine girmeyip kendi imkânlarıyla gelen Oralmanlar ise barınma problemine kendileri çözüm bulmaktadır. İlk başlarda Oralmanlar Kazakistan'a geldiklerinde konut eksikliğinden dolayı barınma onlar için büyük bir problem olmuş ve sadece 20 gün kalabilme süresi olan adaptasyon merkezlerinde yaşamak durumunda kalmışlardır.²³²

Oralmanlara konut verilinceye kadar kiralık evlerde yaşamlarını sürdürmektedirler. Yerleştirildikleri bölgeye göre Oralmanlara devlet tarafından sağlanan konutlarda farklılık göstermektedir. Ayrıca Oralmanlara verilen evler kalitesiz olduğu için bakım ve onarım yapmak gerekmektedir. Maddi yönden iyi duruma sahip olmayan Oralmanlar ise gereken bakım ve onarımı yaptıramamaktadır. Şubat 2004'ten sonra kotaya giren Oralmanlar için uygulanan konut sağlama sisteminde değişiklikler olmuştur. Yeni prosedüre göre, Oralmanlara konut sağlanması Göç Komitesi kurumu yerine artık her kişiye 100 aylık maaş hesabına göre yaklaşık 97.000 (730 ABD doları) tenge verilmesi şartıyla Oralmanların inisiyatifine bırakılmıştır.²³³

Kazakistan'da konut fiyatlarındaki değişikliklerden dolayı kişi başına verilen sabit 730 dolar değerinde köyde veya şehirde ev almak imkansız hale gelmektedir. Maddi durumları iyi olan Oralmanlar ise bu fiyat farkını kendileri ödeyerek konut sahibi

²³⁰ Rükiya Tillabay, kişisel görüşme, 25.11.2019. Aktau/Kazakistan.

²³¹ Rabiya Aday, kişisel görüşme, 27.11.2019. Türkistan/Kazakistan.

²³² <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1300008600> (Erişim tarihi: 12.12.2019)

²³³ 2004 Jıldarga Arnalğan Oralmandardın Köşi- Kon Kvotası Turalı Kazakstan Prezidentinin Jarlığı, 31 Kasım 2004.

olmaktadır. Ancak maddi imkanı olmayan Oralmanlar ev satın almaları için yeterli olmayan parayı tamamlamakta zorlanmakta, ev almak yerine verilen parayı başka ihtiyaçlarında kullanmakta ve bu nedenle evsiz kalmaktadır. Kotaya dâhil olmayan ve kendi imkânlarıyla Kazakistan'a gelen Oralmanlar'a ise maddi destek sağlanmamakta ve kendi maddi yeterliliklerine göre ev sahibi olabilmektedirler.²³⁴

Yapılan mülakat sonucunda Oralmanların barınma konusunda devletten tam destek alamadığı görülmektedir. Kendi imkânıyla ve devlet tarafından sağlanan krediyle ev sahibi olanların sayısının az olduğu sonucuna varılmıştır. Oralmanların çoğunluğu kendi evlerine sahip değildir. Ev sahibi olmayan Oralmanların bazıları kirada oturmakta, bir kısmı akrabaların evinde ya da devletin geçici konutlarında yaşamaktadır. Batı Kazakistan'da yaşayan Oralmanların çoğunluğu geçici konutlarda yaşamaktadır. Güney Kazakistan bölgesinde (Türkistan, Kentav, Taraz şehirlerinde) yaşayan Oralmanların evlerinin yaşam standartına uygun olmadığı görülmektedir. Bu durum ise Oralmanların en büyük sorunlarından birini oluşturmaktadır.

Sonuç olarak 2004'de kabul edilen prosedür Oralmanlar'a konut sağlanmasında etkili ve kesin çözümler sunmamıştır. Çünkü devlet tarafından Oralmanların ev alması için belirlenen fiyat ile Kazakistan'daki ev fiyatları (Kırsal kesimde konut fiyatı 8 ve 30 bin dolar civarındadır.) arasında büyük bir fark olmakta ve ev almakta zorlanmaktadır. Göç İşleri Dairesi'nin Oralmanların temel sorunlarından biri olan barınma ve iş konusuna çözüm sağlaması gerekmekte ve Oralmanların hayatlarını zorlaştırmaktan ziyade kolaylaştırması için ivedilikle üzerinde düşünülmüş yeni tasarımlar, prosedürler veya öneriler ortaya atılmalıdır.

Oralmanlara yapılan sosyal destek imkanlarının daha da geliştirilmesi gerekmektedir. Devlet kotasına dahil olan Oralmanlara birçok konuda sosyal yardım sağlanmakta ve ev sahibi olmalarında ve mallarının taşınması sırasında ortaya çıkan masrafları karşılamada yardımcı olunmaktadır. Oralmanlara sağlanan konutlar yaşam standartlarını karşılamamaktadır. Bunun sonucunda Oralmanların yarısından fazlasının evi bulunmamaktadır. Oralmanların yaşadığı bir diğer problem ise devlet tarafından az miktarda maddi yardım almalarıdır. Bunun sonucunda Oralmanlar ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır. Devlet sadece maddi yardımlar değil, aynı

²³⁴ Abdiyev J, Oralmandarın Maselesi, *Aykın Gazetesi*, Sayı:136 (137), 23 Mayıs 2007.

zamanda çalışma kapasitesine sahip ve işinin ehli kişilere istihdam sağlamalıdır. Oralmanların bölgeye uyum sağlamaları konusuna daha etkili programlar ve hizmetler ortaya koyulmalıdır.

4.4. Oralmanların Eğitim Durumu

Eğitim yurtdışında yaşayan Kazakların ülkeye gelmelerini teşvik etmenin ve daha sonra kalıcı olarak anavatanlarına yerleşmelerinin bir aracı olarak görülmektedir. Son yıllarda üniversite eğitimini Kazakistan'da almak isteyen yurtdışındaki Kazak gençlerin sayısı artmaktadır. Kazakça ve Kiril alfabesini bilmelerini sağlamak amacıyla bu öğrenciler üniversiteye geçmeden önce hazırlık sınıflarına kabul edilmektedir.

Kazakistan'da Oralman konusu devletin ulusal siyasetinin bir parçasıdır. Devlet Kazak diasporası politikasını desteklemek amacıyla yurt dışında yaşayan Kazak gençlerini Kazakistan'da eğitim almaya davet etme politikası sürdürmektedir. 1994 yılında Çin'den 30 Kazak öğrenci Karatau'daki Kazak Ulusal Teknik Üniversitesi'nde yapılan hazırlık kursuna davet edilmiştir. Hazırlık sınıfını tamamlayan bu öğrencilerin üniversiteye kaydolmalarına yardımcı olmuştur. Böylece vatanlarına kalıcı olarak dönmelerini sağlamak amacıyla yurtdışındaki Kazak gençlere yönelik politikaları uygulamaya koymuştur. Bu politika devam etmektedir. 1995 yılında yurtdışındaki Kazak dernekleri ile Millî Eğitim Bakanlığı'nın ortaklaşa başlattıkları hazırlık kurslarına Çin, Moğolistan, Karakalpakistan'dan toplam 100 öğrenci gelirken, 1996-1997 yıllarında gelen öğrenci sayısı 200'e yükselmiştir.²³⁵

Genel olarak üniversitelerin hazırlık bölümleri için yıllık 1.400 kontenjan ayrılmaktadır. 2004-2005 öğretim yılında bu kontenjanlara toplam 1642 yut dışında yaşayan Kazak genci başvuru yapmıştır. Bu başvuruların 1.456'sı kabul edilmiştir. Belirtilen öğretim yılında Çin'den 836, Özbekistan'dan 151, Moğolistan'dan 201, İran'dan 3, İsveç'ten 1, Kırgızistan'dan 4, Türkmenistan'dan 41 ve Rusya'dan 3 öğrenci hazırlık bölümüne kabul edilmiştir. Kazakistan Cumhuriyeti'nin 11 Kasım 2000 tarihli bir kararnamesinde Kazakistan vatandaşı olmayan Kazaklara eğitimde devlet kontenjanının %2'sinin ayrılacağı belirtilmiştir. Yurtdışındaki diaspora

²³⁵ Kasımova R, *Jogarı Okıu Ornında Oralman Studentterdi Aleumettik Beyimdeu*, Almatı 2005, s.9-23.

temsilcileri 2001-2002 öğretim yılında 306, 2002-2003 öğretim yılında 680, 2003-2004 öğretim yılında 775, 2004-2005 öğretim yılında 470 ve 2005-2006 öğretim yılında 567 öğrenci göndermiştir. Hazırlık bölümleri ülkenin 14 farklı bölgesindeki üniversitelerde bulunmaktadır. Her yıl Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi hazırlık bölümüne 300 Kazak genci kabul edilmektedir.²³⁶

Göç Yasasının 29-2 maddesine göre Oralmanların çocuklarının yükseköğrenimlerini tamamlamaları için Milli Eğitim Bakanlığı tarafından kontenjan açılmaktadır. İlgili bakanlık Oralman ailelerinin çocuklarının anaokulundan üniversiteye kadar devam edecek eğitimlerini almalarından sorumludur. Göç Komitesi'nin verilerine göre 2005 yılında Oralman ailelerinin ilkokul düzeyindeki çocuklarının %95,3'ü eğitim almıştır.²³⁷

Orta Asya Eğitim Merkezi araştırmasına göre lise öğrenimini tamamlayan Oralman öğrencilerin %46'sı üniversite okumak istemekte, %46'sı kararsız kalmakta, %14'ü ise mesleki ve teknik yüksekokullarında okumak istediklerini ifade etmektedir. Ebeveynlerin %54'ü çocuklarının daha yüksek bir eğitim almasını istememektedir. Çünkü aileler maddi yetersizliklerden dolayı ya da çocuklarından ayrı kalmak istemedikleri için çocuklarını okula göndermek istememektedir.²³⁸

Aynı zamanda Kazak vatandaşların çocukları ile Oralmanların çocukları aynı okullarda eğitim görmüşlerdir. Ancak ebeveynler Kazak dilinde yazılı uygulamayı kullanmadıklarından çocuklarının ev ödevi gibi yazılı performans gerektiren hususlarda eğitim sürecine katkıda bulunamamışlardır. Bu sebepten gündüz çocuklara eğitim veren kurumlar Oralmanlar için akşamları eğitim veren programlar düzenlemişlerdir. Tüm bu olanaklara rağmen bazı aileler eğitim süreçlerini ilgi ile takip ederken bazı aileler hiçbir organizasyona katılmamış ilaveten kız çocuklarının da okula gitmelerine engel olmuşlardır. Çünkü göçten evvel Afganistan, Pakistan, İran gibi ülkelerde yaşamış olan yerleşimcilerin buldukları yere göre şekillenmiş olan inanç modelinde kız çocuklarının 13-14 yaşından sonra okula gitmeleri lüzumsuzdur ve yaşları itibariyle evliliğe hazırlanmalıdırlar. Bu örneğin yanı sıra

²³⁶ Kasımova, a.g.e., s.9-23.

²³⁷ UNDP Kazakistan, s.23.

²³⁸ UNDP Kazakistan, s.24.

maddi olanaksızlıklar sebebiyle çocuklarını yükseköğrenim kurumuna gönderemeyen yerleşimciler de bulunmaktadır.²³⁹

Kazakistan Milletvekili Bekbolat Tileuhanov, Kazakistan'dan göç eden Kazakların, Sovyet döneminde siyasi baskılardan dolayı ülkelerini terk ettiklerini dile getirmiştir. 1991 yılından itibaren Kazakistan'a geri dönen Oralmanların ülkeye sosyo-ekonomik, demografik ve kültürel açıdan katkı sağladığını söylemiştir. Ayrımcılığın belirgin şekilde ortaya çıkarıldığı gerekçesiyle geri dönen Kazaklara "Oralman" diye adlandırılmasının yanlış olduğunu ifade etmiştir. Oralmanların uyum sağlaması için devletin daha fazla yardım etmesi gerektiğini vurgulamıştır. Yerel halkın 'Neden devlet Oralmanlar için çok para ayırıyor' gibi söylemlerde bulunmasının yanlış olduğunu, aksine devletin Oralmanlar için bütçeden ayırdığı miktarın az olduğunu ve attırılması gerektiğini ifade etmiştir.²⁴⁰

Oralman aileler çocuklarını okula kayıt yaptıрма ve okula yerleştirme süreçlerinde birçok engelle karşılaşmaktadır. Özellikle Oralman aileler Kazakça konuşabilmesine rağmen kayıt işlemleri sırasında okuma ve yazmada Kiril alfabesini kullanma yetisine sahip olamadıkları için zorluk çekmektedir. Örneğin, Oralman ebeveynler Kazakça konuşabiliyor olmasına rağmen herhangi bir okulla ilgili evrakı okuyup anlamadan imzalamaktadır.²⁴¹

Oralmanlarla yapılan mülakat sonucunda eğitim konusunda da zorluklarla karşılaştıkları ortaya çıkmıştır. Türkistan'da yaşayan Manat isimli Oralman, dil konusunda farklılıklar olduğunu dile getirmektedir. Manata göre, geldikleri ülkenin diliyle Kazakça arasında belirgin fark bulunmaktadır. Özellikle Kiril alfabesini bilmediğini ve zorluklar çektiğini söylemektedir. Örf adet, din konusunda da farklılıkların olduğunu dile getirmektedir. Dine ayrı bir önem verdiğini ancak Kazakistan'da dine kendisinin verdiği kadar önem verilmediğini belirtmektedir. 25 senedir Kazakistan'da yaşamalarına rağmen hala çocuklarının okulda bazı sıkıntılar yaşadığını belirterek eğitim konusundaki şikayetlerini ifade etmiştir. Çocuklarının eğitimi için yeterli paraya sahip olmadığını ileri sürerek çocuklarının hiçbirinin yükseköğretimde eğitim almadığını dile getirmektedir. Kazakistan'a geldiklerinden

²³⁹ Ontustik Kazakistan Gazetesi, Sayı: 29, 2008, s.3.

²⁴⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=X3sASVXwmLI> (Erişim tarihi, 02.05.2020)

²⁴¹ UNDP Kazakistan, s.23.

bu yana çok zaman geçmesine rağmen hala çocuklarına yerli halkın çocukları tarafından “Siz Oralmansınız, Kazak değilsiniz” gibi ifadelerle ayrımcılık yapıldığını belirtmektedir.²⁴²

Nuriya isimli Oralman ise eğitim konusunda çocuklarının ana okul ve ilkokulda ücretsiz eğitim aldıklarını ancak kendisine ve eşine okuma ve yazmayı öğrenmeleri için hizmet sağlanmadığını aksine ücretli ders olarak Kiril alfabesini öğrendiğini belirtmektedir.²⁴³

Oralmanların göç ettikleri ülkelerin eğitim sistemiyle Kazakistan eğitim sistemi arasında farklar bulunmakta ve Oralmanların eğitim seviyesi düşük görülmektedir. Bu nedenle öğretmenler ek dersler ve özel programlar hazırlamaktadır. Ayrıca Oralman öğrenciler için Rusça ve Kazakça dil kursları da açılmıştır. Bazı okullarda Oralman velilere Kazakça eğitim kursları açılmıştır.²⁴⁴

Kazakistan genelinde yüze yakın dil eğitim merkezi açılmıştır. Ayrıca, Kazak dilini kullanan okuryazar sayısını arttırmak ve Oralmanların Kazak diline düzgün bir şekilde hâkim olmalarını sağlamak amacıyla uzun dönemli eğitim faaliyetleri yürütülmüştür. Bu hususta Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev, Kazak dilini konuşmanın ve geliştirmenin tüm bir halkın boynunun borcu olduğunu ifade ederek bu konu hakkındaki hassasiyetini dile getirmiştir. Bu bağlamda eğitim faaliyetlerine maddi destek sağlamak amacıyla devlet bütçesinden bir ödenek ayrılmıştır. Bu ödeneğin yıllara göre dağılımı şu şekildedir: 2005 yılında 133 milyon Tenge, 2006’da 560 milyon Tenge, 2007’de 3 Milyar Tenge, 2008’de 5 Milyar Tenge’dir. Bağımsızlık sonrası süreçte Kazakça eğitim veren okulların sayısı 883’e ulaşmıştır. 7721 okuldan 3788’inin eğitim dili ise Kazakça olarak değiştirilmiş ve sabitlenmiştir. Günümüzde ise Kazak okullarının sayısı %50’yi geçmiştir. Yalnızca dil politikasının değil doğal nüfus artışının da etken olduğu bu faaliyetler temkinli bir şekilde yürütülmüştür.²⁴⁵

²⁴² Manat Orazalı, kişisel görüşme, 5.12.2019. Türkistan Vilayeti, Dostık Köyü/Kazakistan.

²⁴³ Nuriya Esentemir, kişisel görüşme, 5.12.2019. Türkistan Vilayeti, Intımak köyü/Kazakistan.

²⁴⁴ UNDP Kazakistan, s.23.

²⁴⁵ <http://www.aikyn.kz/site.php?lan=kaz&id=166&pub=18477>, (Erişim tarihi: 30.07.2019)

Oralmanların özel olarak köylere yerleştirilmelerinin sebepleri arasında köy okullarının yeterli olmadığı için kapatılmalarını önlemektir.²⁴⁶ Üniversitelere başvuru esnasında birtakım sıkıntılar çeken Oralman öğrenciler (özellikle Çin, İran ve Afganistan'dan gelen öğrenciler) ayrıca alfabe farklılığı konusunda da benzer sıkıntılar yaşamaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı eğitim almak isteyen Oralmanlara yönelik çeşitli faaliyetlerde bulunmaktadır. Örneğin, devlet tarafından sağlanan burs ve kredili eğitim almaları için Oralman öğrencilere %2'lik kontenjan açılmıştır.²⁴⁷

Oralmanlar arasında 4275 kişi üniversite öğrencisidir ve 4691 öğrenci de ortaokulda eğitim almaktadır. 2004 yılında Oralmanların eğitimi için devlet tarafından 1295 kota ayrılmıştır. Bu kotanın 895'ü yükseköğrenim ve 400'ü hazırlık bölümlerine ayrılmıştır. Bununla birlikte ilk kez 2001 yılında Oralmanlar arasında doktora yapmak isteyenler için 5 kota belirlenmiştir.²⁴⁸

Kazakistan Cumhuriyeti Hükümeti'nin 29.10.2001 yılında onaylanan Kazakistan Cumhuriyeti Göç Komitesi 2001-2010 Programı'nın 1371. maddesinde Oralman çocukların ilkokul, ortaokul ve yükseköğrenim eğitimini almaları için her türlü hizmetin sağlanacağı belirtilmiştir. Ancak Oralman gençler bu konuda bazı sorunlar yaşamaktadır. Oralman gençlerin hazırlık sınıflarına geçebilmeleri için önce sınava girmeleri gerekmektedir. Ancak bu gençlerin Kazak diline tam olarak hâkim olmaması girdikleri sınavda başarılı olmalarını engellemektedir. Dili yeterince bilmeme sorunu Oralman genç ve çocuklarının eğitim alamamalarına ve sayılarının azalmasına yol açmaktadır.²⁴⁹

Ancak bu oran Oralmanlara yetersiz kalmaktadır. Buna ilaveten Oralman ailelerinin maddi durumlarının iyi olmaması durumu daha da kötüleştirmekte ve çocuklarını okutamayacak seviyeye getirmektedir. Mali sıkıntılardan dolayı eğitim alamayan

²⁴⁶ Alhan Amantay, "Kazakistan Respublikası Köşi-Kon Urdisi: Jetistkter Men Kemşilikter, Aldağı Maksattar", *Kazakistan Kogamının Damuına Kandastarımızdın Koksan Ulesi, Dünya Juzi Kazaktarı Kaumdastıǵının Kulurganına 20 Jıl Toluna Oray Otkizilgen Gıımı- Praktikalık Konferensiya Materiyaldarı*, Almatı 2012, s.39.

²⁴⁷ Kasımova, a.g.e., s.5.

²⁴⁸ *Kazak Tili jane Oralman*, Almatı 2006, s.27.

²⁴⁹ *Kazak Tili jane Oralman*, a.g.e., s.28.

veya eğitimini yarıda bırakan öğrenciler ise ticaret, tarım gibi sektörlerde çalışmaktadırlar.²⁵⁰

2003-2004 senelerinde 183.000 öğrenci üniversiteye girme hakkına sahip olmuştur. Bu öğrencilerden yüz elli üç bini paralı, on altı bini burslu ve on bin öğrenci devlet kredisi almaya hak kazanmıştır. Devlet yardımıyla eğitim almaya hak kazanan yirmi altı bin öğrencinin sadece 520'si Oralman öğrencidir.²⁵¹

Kazakistan'a göç eden Oralmanların %65 - i lise mezunları. Oralmanların on kişinin birinde kolej diploması, beş kişinin birinde üniversite diploması var. Onların içinde 3,6% ilkokulu bile bitirememiştir. Diplomaları olsa da Oralmanların çoğu kendi mesleğinde iş bulamamaktadır. İş bulamamalarından dolayı Oralmanlar ticaret, hayvancılık, tarım ve farklı işlerde çalışmaktadır.

Oralmanların sağlanan eğitimden tam olarak yararlanması için Oralman ailelere Kazakça ve Rusça dil kursları verilmelidir. Kazakistan hükümeti Oralmanların çocuklarına kaliteli eğitim alması için fırsatlar sağlamalı ve eğitimleri boyunca her konuda uzun vadeli destek vermelidir.

Devlet tarafından verilen eğitim hizmet ve yardımları Oralmanların ve yerli halkın çocukları arasında hiçbir ayırım gözetilmeksizin eşit olarak paylaşılmalıdır. Oralmanların eğitiminden iyi bir sonuç alabilmek için;

1. Tarih bilmenin öneminden yola çıkarak öncelikle Oralman gençler Kazakistan tarihini iyi bir şekilde öğrenmelidir. Çünkü gelen Oralman gençler Kazakistan tarihini iyi bilmemektedir.
2. Oralman gençlerin hazırlık sınıfında Rusça öğrenmesi için eğitim kitapları hazırlanmalıdır. Çünkü Kazakistan'a gelen Oralmanların en çok zorlandıkları konulardan birisi Rusçayı bilmemeleridir.
3. Oralman gençlerinin sosyal etkinliklere tam katılımı sağlanmalıdır. Yerli Kazak öğrencileriyle kaynaştırılması için faaliyetler düzenlenmelidir. Yurttan beraber kalmaları sağlanmalıdır. Bu ise hem uyum sürecinin hızlanmasına hem de pratik yaparak dili öğrenmelerinde yardımcı olacaktır.

²⁵⁰ Boduhan Kairat, "Respublikadaki Koşi Kon Urdisi Turalı", *Kazakistan Kogamının Damuına Kandastarımdın Koksan Ulesi, Dünyeye Juzi Kazaktarı Kaumdaştığıın Kulurganına 20 Jil Toluna Oray Otkizilgen Gıımı- Praktikalık Konferensiya Materiyaldarı*, Almatı 2012, s.27.

²⁵¹ UNDP Kazakistan, s.24

4. Oralman gençlere Kazakistan'ın yürüttüğü/yürütmeyi hedeflediği sosyal, siyasi, mali politikalarıyla ve hukuk sistemiyle ilgili temel eğitim dersleri verilmelidir. Örneğin, evrak düzenlemelerinin nasıl yapılacağını veya küçük işletmeleri açmak için ne gibi belgelerin gerekli olduğunu öğrenebilecekler ve dile hâkim olmayan ailelerine veya yakınlarına yardımcı olacaklardır.
5. Oralman öğrencilerin okulunu tamamladıktan sonra istihdam edilmelerinin önü açık tutulmalıdır.

Sonuç olarak Oralman çocuk ve gençlerine eğitim konusunda devlet tarafından her türlü destek sağlanmalıdır. Özellikle kendi vatanına dönüp burada eğitim almak isteyen öğrencilere önem verilmelidir. Onların yabancı ülkede yetiştiğini dikkate alarak yeni ortama adapte olmalarında zorluk çekmelerini önlemek amacıyla birtakım hizmet sunulmalı ve faaliyetlerde bulunulmalıdır.

SONUÇ

Kazakların Sovyet döneminde ağır felaketlere maruz kaldığı ve bunun sonucunda toplumsal göçler yaşandığını söylemek mümkündür. Sovyetler Birliği tarafından uygulanan politikalar neticesinde Kazakistan topraklarında yaşanan kıtlık, hayvan katliamı ve özel mülke el konulması sonucu baş gösteren açlık süreci, 1959 yılına kadar Kazak halkının Rus yerleşimciler karşısında kendi toprakları içerisinde azınlık durumuna düşmesine sebep olmuştur. Ruslar, kolektifleştirme ve bakir topraklar gibi projeler sonucunda Kazakistan'ın kuzey bölgesinde yaygın bir Rus nüfusu oluşturmuş ve kısa sürede çoğunluk haline gelmiştir.

Kazak etnik kökenine sahip olan birçok kişi bugün dünyanın 40'tan fazla ülkesinde yaşamını sürdürmektedir. Kazakistan'da yaşayan Kazaklar haricinde Bağımsız Devletler Topluluğu, Kuzey ve Güney Amerika, Batı Avrupa ve Türkiye başta olmak üzere çok sayıda ülkede Kazaklar yaşamaktadırlar. Baskı politikaları, kolektivizasyon çalışmaları ve sonucunda açlığın ortaya çıkması Kazakların Sovyet döneminde ana yurtlarını terk etmelerinde etkisi büyük olan unsurlardır.

Stalin döneminde Kazak halkı açlık felaketi ve sürgün sonucunda milyonlarca insanı kaybetmiştir. Stalin'den Goloşokin'e kadar devam eden kolektifleştirme, bakir topraklar projesi ve çeşitli sebeplerden çok sayıda Kazak farklı ülkelere göç etmiştir. Göç eden Kazaklar Çin, Moğolistan, İran, Afganistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Türkiye gibi ülkelere sığınmıştır.

Kazakistan dünyada yüz ölçümü açısından dokuzuncu sırada olmasına rağmen nüfus açısından 79. sırada yer almaktadır. Halkın demografik yönden azlığı devletin önemli konularından biri haline gelmiştir. Kazakistan, 2015 yılında 20 milyon nüfusa, 2030 yılında 25 milyon nüfusa ulaşmayı hedeflemektedir. Bu programın yürütülmesi göç politikasına dayanmaktadır. Yurtdışında yaşayan Kazak diasporası tarihi vatanlarına getirilmek istenmektedir. Bu nedenle Kazakistan için demografik problemin hızlıca çözülmesi önemli bir parametredir.

Kazakistan bağımsızlık sonrası geçmiş dönemlerde farklı nedenlerle Kazakistan'dan göç etmek zorunda kalan Kazakların ülkeye dönüşünü teşvik etmek amacıyla göç politikasına önem vermiştir. 1991 yılının Aralık ayında kabul edilen anayasanın

yedinci maddesinde tebliğ edilen sürgün ve kolektifleştirmeye maruz kalarak göç eden Kazak halkının ve nesillerinin Kazakistan Cumhuriyeti'ne göç edebilme hakkına sahip oldukları ilan edilmiştir. Bağımsızlık sonrası süreçte oluşturulan anayasa, Kazak diasporasının Kazakistan topraklarına göçüne imkan tanımıştır. Bu doğrultuda Kazakistan hükümeti doksanlı yılların başında Moğolistan'dan Kazak topraklarına yoğun bir şekilde göç hareketi gerçekleşmesinin ardından Göç Yasası'nı hayata geçirmiştir.

Tarihi anavatanına dönen Kazaklar sosyo-kültürel değerleri canlandırarak ulusal kimliğine katkıda bulunmaktadır. Göç'ün başlangıcından bugüne kadar anavatanına dönen Kazaklar yaklaşık bir milyondur. Ancak Oralmanların sosyal ve ekonomik durumu, geçim kaynakları, işsizlik, eğitim, barınma, vatandaşlık, adaptasyon v.b. durumlarında hala çözülmemiş sorunlar bulunmaktadır.

Devlet tarafından sağlanan sosyal yardım mekanizmaları çelişkilerle doludur. Söz konusu kanunlar Oralmanlar için önemli bir sorun halindedir. Örneğin, Kazakistan vatandaşlık elde etmede yeni gelen Oralmanlardan sabit ikamet belgesini istemektedir. Yeni gelen Oralmanlarda ikamet belgesi bulunmamaktadır. Ayrıca, kota alma mekanizması düzenli işlememektedir. Genel göç politikası, devlet tarafından tekrar gözden geçirilmelidir ve eksiklikleri ortadan kaldırılmalıdır.

Kazakistan Oralmanları ülkeye getirmek amacıyla göç politikaları uygulamaktadır ancak bu politikalar uygulansa da birtakım sorunlar yaşanmıştır. Devletin Oralmanlara belirlenen kota miktarı yıl geçtikçe sınırlandırılmış ve yapılan yasa değişiklikleri Oralmanları çok zorlamıştır.

2009 yılına kadar Kazak toprakları dışında yaşayan beş milyon Kazak göçmenin köken olarak bağlı buldukları topraklara geri dönmeleri için gerçekleştirilmesi hedeflenen programlar adına devlet bütçesinden önemli meblağlar ayrılmıştır. 2009 yılında hayata geçirilen Nurlu Göç politikası 2015 yılına kadar devam eden göç hareketleri için köprü oluşturmuştur. Bu politika yalnızca etnik göçmenleri değil bütün göçmenleri kapsamaktadır. Bu politikayla hedeflenen Kazakistan'ın kuzey bölgelerinin sınırlarında yoğunlaşmış olan Rus halkının nüfus üstünlüğünü Kazak nüfusunun hâkimiyeti yönünde şekillendirmektir. Bu doğrultuda iş ve barınma

olanakları gibi cazip tekliflerle göçmenlerin bu bölgelere yerleştirilmesi amaçlanmıştır.

Bu programa katılanlara sanayi, inşaat, tarım, eğitim, sağlık, sosyal hizmetler gibi alanlarda istihdam edilme garantisi verilmiştir. Cumhurbaşkanının talimatı altında uygulanmakta olan Nurlu Göç programı başarılı sayılsa bile eksik tarafları bulunmaktadır. Bu programa dâhil olan Oralmanlara verilen konutlar 20 senelik kredi karşılığında verilmektedir. Bu programa dâhil olan Oralmanların evlerinin kalitesiz olduğu, iş imkânlarının olmadığı ve kredi faizinin yüksek olmasından dolayı Oralmanların kredilerini ödemede zorluk çektikleri çalışmanın mülakat bölümlerinde detaylı şekilde anlatılmıştır.

Oralmanların diploma sahibi olmalarına rağmen kendi mesleklerinde çalışmamaktadırlar. Çözüm bulmayan sorunların bir diğeri ise kendi imkânlarıyla gelen Oralmanlara yasa çerçevesinde destek verilmemesidir. Devletin Nurlu Göç programına dâhil olan Oralmanlara istihdam konusunda yardım etmesi ve bu sorunları çözmesi gerekmektedir. Bu program kapsamında istihdam sorununu çözmesi için Oralmanların şehre yerleştirilmesi gerekmektedir. Çünkü şehirde iş bulma imkânları yüksektir. Devletin Oralmanların kendi mesleklerinde çalışabilmesine imkân tanınması ve Oralmanların çocuklarının iyi eğitim almalarını destekleyici uygulamaları ortaya koyması gerekmektedir.

Anavatanına gelen Oralmanlar sıklıkla kültürel adaptasyon, eğitim, dil vb. alanlarda sorunlar ile karşılaşmaktadır. Oralmanların çevreye uyum süreci ile ilgili henüz devlet tarafından uygulamalar hayata geçirilmemiştir. Oralmanlar uyum sağlama merkezi olmaksızın yerli halkla etkileşim ve iletişim içerisine girmektedir. Oralmanların çoğunluğu yerleşim yerlerinde toplu olarak yaşamaktadır ve yerel halkla ilişki kurmaya çekinmektedirler. Bununla birlikte Oralmanları ülkeye yerleştirirken alışık oldukları iklim koşullarının hâkim olduğu ve gelenek-göreneklerinin yaşatıldığı yerlere yerleştirilmesine dikkat edilmelidir. Devlet Oralmanları yerleştirirken tüm Oralmanları bir yere yerleştirmekten ziyade Oralmanlar ve Kazaklar arasındaki kaynaşmayı sağlamak için Kazakların yaşadığı yerlere tercih etmelidir.

Kiril alfabesine hâkim olmayan Oralmanlar işgücüne katılmakta zorluk çekmektedir. Kazakistan'da işgücü piyasasına dâhil olmanın ilk şartlarından biri iyi derecede Kazakça bilmek ve mümkünse Rus diline hakim olmaktır. Bununla birlikte toplum içerisinde Oralmanlar psikolojik bir baskı içerisinde. Çünkü bazı kesimlerce Oralmanlara İranlılar, Çinliler, Moğollar vs. gibi söylemlerle hitap edilmektedir. Aksine Oralmanlar kendilerine Kazak kardeş diye hitap edilmesini istemektedir.

Oralmanlar Kazakistan'da kamu kurumlarına gittiklerinde okuma-yazma bilmedikleri için zorluk yaşamaktadır. Kiril alfabesini bilmeyen anne ve babalar ilkokula giden çocuklarına ödevlerinde yardım edememektedir. Eğitim konusuna gelince Oralmanlara yükseköğretim için Kazakistan Bilim Bakanlığı tarafından %2 kontenjan ayrılmaktadır. Oralmanlara ayrılan bu kontenjanın az olması eğitim görmelerine engel olmaktadır. Oralmanlar, eğer yükseköğrenim eğitimi almak isterlerse bu eğitimden ücretli olarak yararlanmaktadır. Ancak Oralmanlar ekonomik açıdan kötü durumda olduğu için çocuklarını okutamamaktadırlar. Ayrıca Oralmanlarla yapılan mülakatta okula giden çocuklarına yerli halk tarafından Oralman diye ayrımcılık yapıldığı için çocukların okula gitmek istemedikleri belirtilmiştir.

Oralmanların Kazakistan'da karşılaştıkları en büyük problemler Kazakistan vatandaşlığını alma, istihdam, dil, eğitim, konut, uyum sağlamadır. Devletin Oralmanların genel durumlarını dikkate alarak bu sorunları çözmesi gerekmektedir. Belirtilen problemlerin çözüme kavuşturulması için aşağıdaki öneriler sunulmaktadır:

1. Oralmanların en önemli problemlerinden biri dil konusudur. Oralmanlar Kiril alfabesini bilmedikleri için kamu kurumlarında zorluk çekmektedir. Bununla birlikte üniversitelerde eğitim almak mümkün olmamaktadır. Oralmanlar için Kazakça dil merkezlerinin açılması gerekmektedir. Ayrıca üniversite okumak isteyen Oralmanlar için ayrılan kontenjan arttırılmalıdır.
2. Oralmanların en önemli problemleri arasında Kazakistan vatandaşlığının alınması sorunu bulunmaktadır. Kazak vatandaşlığının alınması için gerekli olan evrakları hazırlama ve idari işlemler Oralmanlar için zorlu bir süreç olarak görülmektedir. Devlet bu süreci daha da kolaylaştırılmalıdır.

3. Oralmanların karşılaştığı en büyük sorunlardan biri istihdam meselesidir. Yapılan araştırmalar ve mülakatlar neticesinde Oralmanların çoğunluğunun işlerinin olmadığı tespitinde bulunulmuştur. Oralmanların ekonomik durumları dikkate alınmalı ve devlet özellikle mesleği olan Oralmanların kendi mesleğinde istihdam edilmesini sağlamalıdır.
4. Konut konusu da Oralmanların karşılaştığı bir diğer sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Kazakistan'ın göç yasasında Oralmanlara konut sağlanması gerektiği belirtilmektedir. Yapılan mülakat neticesinde Oralmanların çoğunluğunun evlerinin olmadığı, eve sahip olsalar dahi bu evlerin kalitesiz olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sorunları dikkate alarak devlet Oralmanların konut sıkıntısını çözmelidir.
5. Yerleştirme konusu da Oralmanların karşılaştığı bir diğer sorundur. Oralmanlar kotaya dâhil olup sosyal yardımlardan yararlanmak istemektedirler. Ancak devletin Oralmanları yerleştirdiği kuzey bölgelerinde bu insanların iklim şartlarına uyum sağlayamadıkları gibi dil ve buna bağlı olarak iş sahibi olma konusunda da zorluk çektikleri görülmektedir. Bu yüzden devlet Oralmanlara kendi yaşayacağı yeri tercih etme hakkı sunmalıdır.
6. Kotaya dâhil olmayan Oralmanlar devlet tarafından maddi destekler alamamaktadırlar. Bu durumda Oralmanlar maddi açıdan zor durumda kalmaktadır. Devlet bu durumu dikkate alarak kotaya dâhil olmayan Oralmanlara yardım sağlamalıdır.
7. Oralman kimliği de Oralmanlara bir takım zorluklar yaratmaktadır. Kazakistan Cumhuriyeti 13 Aralık 1997 tarihli Göç Yasası'nın 204 sayılı maddesinde yurtdışından göç eden etnik Kazaklara "Oralman" adı verilmiştir. Oralmanlar bu kelimenin kullanılmasına karşı çıkmaktadır. Mülakat sırasında edinilen bilgiye göre Oralmanların çoğunluğu kendilerinin Oralman yerine Kazak diye hitap edilmesini istemektedir. Bunun için Kazakistan Cumhuriyeti'nin göç yasasında gerekli yerlerde değişiklikler yapılması gerekmektedir.

Kazakistan'da izlenen göç politikası tarihsel olarak Oralmanların anavatanlarına göçüne, devletin ulusal kimliğinin korunmasına ve iç istikrarının güçlendirilmesine yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda, Sovyet döneminde Kazak halkının birçok geleneği unutturulmuş, Kazak halkının demografik büyümesine büyük bir darbe vurulmuş ve Kazak dilinin yaşatılmasına engeller çıkarılmıştır. Hem Kazak dilinin hem de Kazak kültürünün birçok unsuru yok edilmek istenmiştir. Bu nedenle Oralmanların göçü, Kazak kültürünün korunmasında ve yaşatılmasında önemlidir. Ancak Kazakistan'ın bağımsızlığının üzerinden yirmi dokuz sene geçse de Oralmanların önemli sorunları bulunmakta ve çözümü için temel değişiklikler yapılmamaktadır. Oralmanların sorunları kamuoyunda değerlendirilmesi gereken önemli konulardandır ve kapsamlı bir şekilde araştırılmalıdır. Kazak hükümeti Oralman politikalarını hayata geçirirken tüm süreçleri düzenli olarak takip etmelidir. Sonuç olarak, yukarıda bahsedilen Oralmanların problemlerini çözmek Kazakistan devletinin en önemli misyonlarından biridir. Aynı zamanda Oralmanların kapsamlı olarak yaşam standartları yükseltilmeli ve toplumda kendilerini açıkça ifade edebilmelerinin önü açılmalıdır.

FOTOĞRAFLAR

Oralmanların Yaşadığı Evler

1. Türkistan vilayeti, Otuzjıldık köyü

2. Türkistan vilayeti, Dostık köyü

3. Türkistan vilayeti, Kentau şehri

4. Taraz şehri

Nurlu Gç Programıyla Yapılan Evler

Oralman Kimligi

KAYNAKÇA

ABDİEV, J, III. *Dünya Kurultayı Ayasında L.N. Gumelyov Atındaki EUÜ Ötken Dialog Alanı*, Astana 2007.

ABİKENOVA, G, “Kıtay Halık Respublikasındaki Kazaktardın Otanga Oralu Tariyhı men Maseleleri”, *Abay atındaki azPU-ni Habarşısı, Tarih jane Sayasi-Aleumettik Gılımdar Seryası*, Sayı: 4(51), Almatı 2016, s.17.

AKIŞOV, A, ve JANAYHAN, B, “Bügingi Kazakstandağı Oralmandardın Aymaktık Aleumettik- Demografiyalık Maseleleri, *Sayasat Jurnalı*, Sayı: 9, Almatı 2006, s.44.

ALTAY Halife, *Anayurttan Anadoluya*, TC. Kültür Bakanlığı, Ankara 1998.

AMANTAY, Alhan, “Kazakıstan Respublikası Köşi-Kon Urdisi: Jetistkter Men Kemşilikter, Aldağı Maksattar”, *Kazakıstan Kogaminın Damuına Kandastarımızdın Koksan Ulesi, Dünye Juzi Kazaktarı Kauımdastıǵının Kulurganına 20 Jil Toluına Oray Otkizilgen Gılımı- Praktikalık Konferensiya Materiyaldarı*, Sayı: 13, Almatı 2012, s.39.

ARTIKBAYEV, Jambıl, ve PİRMANOV, Adilhan, *Kazakıstan Tarihi*, Atamura yayınları, Almatı 2008.

AYAGAN, B, ve ŞAYMERDENOVA, M, *Kazakstan Tarihi (XX Gasırdın Basınan Bügünge Deyin)*, Atamura yayınevi, Almatı 2013.

AYAGAN, B., KIDIRALİNA, J., AUANASOVA, A., KAŞKİMBAYEVA, A., ANAFİNOVA, M., ve İLYASOVA, K, *1932-1933 Pravda o golode*, Litera-M yayınevi, Almatı 2012.

AYAPBERGENOVA, K, “Oralmandardın Kukıǵın Kamtamassız Etudin Bugingi Jai-Kui”, *Vestnik Kaznpu Abaya, Serya İstoriçeskiye İ Sosialno-Politicski Nauyki*, Sayı:1 (16), Almatı 2008, s.26.

BALTABAYEVA, Gülgazira Nurlankızı, “Köşi-Kon Urdisi: Kazakıstanga Konıs Audaruşılardın Sandık Ösiminen Sapalık Keleçegine Deyin”, *Dünye Juzi Kazaktarı Kauımdastıǵının Kulurganına 20 Jil Toluına Oray Otkizilgen Gılımı- Praktikalık Konferensiya Materiyaldarı*, Sayı: 35, Almatı 2012, s.46.

BAYMOLDA, Dosan, “Nurlu Köş bagdarlaması jane Moğol Kazakları”, *Kazakistan Kogamının Damuına Kandastarımızdın Koksan Ulesi, Dünye Juzi Kazaktarı Kauımdastığıının Kulurganına 20 Jıl Toluına Oray Ötkizilgen Gılıımı-Praktikalık Konferensiya Materiyaldarı*, Almatı 2012, s.54.

BEKMURZAYEVA, Zhansaya, *Yurtdışı Kazaklarının Kazakistan’a Yeniden Yerleştirmeleri (Nurlı Köş) Politikası ve Kazak Milliyetçiliğindeki Rolü*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2012.

BOBULESCU, Roxana, Critical Realism versus Social Constructivism In Internetional Relations, *The Journal of Philosophical Economics*, Cilt: IV, No:2, s.16

BODUHAN, Kairat, “Respublikadığı Köşi Kon Urdisi Turalı”, *Kazakistan Kogamının Damuına Kandastarımızdın Koskan Ulesi, Dünye Juzi Kazaktarı Kauımdastığıının Kulurganına 20 Jıl Toluına Oray Otkizilgen Gılıımı-Praktikalık Konferensiya Materiyaldarı*, Almatı 2012, s.19-20.

BUDAK, Fayzullah, *Kazakistan Düünü, Bügünü, Yarını*, Ocak Yayınları, Ankara 1999.

BURAN, Ahmet, *Kurşunlanan Türkoloji*, Akçağ yayınları, Ankara 2011.

ÇETİN, Nursulu, “Etnik Göç Siyasetini Yürüten Ülkeler ve Kazakistan’ın Etnik Göçmen Politikası”, *Uluslararası Avrasya Göç Sempozyumu*, Türkistan/Kazakistan 2018, s. 306.

ÇETİN, S, *Kazak Ulus İnşa Sürecinde Türk Dilli Toplulukların Karşılaştırma Olarak Diaspora İlişkileri*, T.C. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlık (Yayınlanmış Uzmanlık Tezi), Ankara 2014.

DAULETOV, T, *Dünyejuzi Kazaktarının Kurultayı*, Almatı 2002.

ENSENOV, Kanat, *Kazakstandığı Köşi-Kon Jane Demografıyalık Ahual (XX g.-20-50 jj)*, Memleket Tarihı İnstitutı, Astana 2018.

ERSANLI, Buşra, *Türk Cumhuriyetleri Kültür Profili Araştırması*, T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara 1995.

GÖMEÇ, Saadettin, *Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları Tarihi*, Akçağ yayınları, Ankara 2006.

GÜNER, İbrahim G, ve ERTÜRK, Mustafa, *Kıtalar Ve Ülkeler Coğrafyası*, Nobel yayınları, Ankara 2014.

GÜRBÜZ, Emre, “Kazakistan’da Bir Ulus Devlet Kurmak”, *Praksis 11*, 2004, s. 208-209.

GÜRSOY, Emine, ve ŞAHİN Liaisan, *Stalin ve Türk Dünyası*, İstanbul 2007, s.183-187.

HAKIŞULU, G, *Şıgıs Türkistanda Daul*, Almatı 1998.

HENRİH, Alff, *Oralmanı- Etniçeski Kazagi V İdentiçnosti*, Almatı 2009.

HUATAY, E, *Kazakistandagi Oralmandardın Aleumettik Jagdayı*, KUÜ. Filasofiya jane Sayasattanu Kafedrası, (Yayımlanmamış Lisans Tezi), Almatı 2007.

İBRAHİM, Damira, TÜRK Vahit, *Kazakistan’da Kızıl Kıtık (1929-1933)*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul 2016.

JANPEİSOVA, J, *İstoriya Kazakstana, Kratkı Kurs Leksii*, MKTU, Türkistan 2010.

KALATAYEV, D, *Ulusal Lider Etkini, Kazak Geleceğe Yol Alan Ülke*, Kazakistan Büyükelçiliği, Ankara 2009.

KALŞABAYEVA, B, ve SADIROVA, M, Nekotoriye Problemy Bozvroşeniye Kazakskoy Diyasporıy i Adaptatsi Oralmanov, *Abay Atındagi Kazak Ulttık Pedagogikalık Universiteti, Habarşı “Tarih jane Sayasi-Aleymettik Gılımdar”*, Sayı: 4(51), Almatı 2016, s.85

KARA, Abduluahab, *Türk Dünyasında Göç ve Sürgün*, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı, İstanbul 2015.

KARACASULU, Nilüfer, *Uluslararası İlişkilerde Postmodern Analizler-1*, (Derleyici: Tayyar Arı), MKM Yayınları, Bursa 2012.

KASIMOVA, R, *Jogarı Oku Ornında Oralman Stüdentterdi Aleumettik Beyimdeu*, Kazak Ulttık Universiteti yayınları, Almatı 2005.

Kazakistan Respublikası Madeniyet, Akparat Jane Sport Ministirligi, *Kazak Tili Jane Oralman*, Ülke yayınları, Almatı 2006.

Kazakistan Respublikası Prezidentinin Janındağı Adam Kukıktarı Jönindegi Komissiya, “Kazakistan Respublikasındağı Oralmandardın, Azamattığı Jok Adamdardın Jane Boskındardın Kukıktarının Ahualı Turalı Arnayı Bayandama”, 3 Temmuz, 2012, s.24.

Kazakistan-Tsifırlarda 2003, Statistikalık Jıynak, Kazakistan Respublikasının Statidikalık Jönindegi Agenttiğı. Kazakistan Akparat yayınları, Almatı 2003.

Kazakistan Respublikası Enbek jane Halıktı Aleumettik Korgau Ministirliginin Koşı-Kon Komiteti, *Oralmannın Kukıktık Jadnaması*, Lem yayınları, Almatı 2005.

Kazakistan Respublikası Jane Kazak Diasporası Özara İs-Areketinin Problemesi Men Bolaşığı, Almaty 1997.

KEİSÜKE, Wakizaka, “Orta Asya’da Devlet İnşası ve Devlet-Diaspora İlişkileri: Kazaklar ve Özbekler Örneğı”, *III. Türkiye Lisanüstü Çalışmalar Kongresi, Bildiri Kitabı*, İstanbul 2014, s.111-112.

KESİCİ, Kayyum, *Dün Bugün ve Hedefteki Kazakistan*, IQ Kültür yayınları, İstanbul 2003.

KİANATULU, Z, *Jilagan Jıldar Şejiresi(Tarihi Korkem Publistika)*, Almatı 1995.

KOZGANBAYEVA, G, “Kazak Diyasporasına Baylanıstı Dünyejüzi Kazaktarı Kurıltaylarında Şeşimin Tapkan Maseleler”, *Abay Atındağı Kazak Ulttik Pedagogikalık Universiteti Habarşı “Tarih jane Sayası-Aleumettik Gılımdar” seryası*, Sayı: 4(51), Almatı 2016, s.43.

KOZIBAYEV, M., NURPEYİSOV, K, ve JÜKEŞOV, K, *Kazakistan Tarihi (1914-2004)*, Mektep yayınları, Almatı 2005.

KUŞÇU, Işık, “Dış politika, Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları Yıllığı” 2013, Ahmet Yesevi Üniversitesi, Sayı: 18. Ankara 2015, s.83-90.

KUŞÇU, Isik, “Constructing The Homeland: Kazakhstan’s Discourse And Policies Surrounding Its Ethnic Return-Migration Policy”, *Central Asian Survey* Vol. 31, Sayı: 1, 27 Eylül 2012, s.38.

- MAMAŞEV, T, *Kazak Köşi - Kazaktın Kauumdasiı*, Atajurt yayınları, Almatı 2012.
- MAMAŞOV, T, *Alistagı Agayın*, Atajurt yayınları, Almatı 2008.
- MARLENE, Laruelle, “Introduction, in Migration and Social Upheaval as the Face of Globalization in Central Asia”, (Editör: Marlene Laruelle), *Leiden, The Netherlands: Brill*, 2013, s. 8.
- MENDİKULOVA, G, Atantaeva B, *Istoriya Migrassii Mejdu Kazakistanom i Kitaem v 1860-1960-e gg*, SaGa yayınları. Almatı 2008.
- MUHAMMEDJANULU, Nabijan, “Kıtaydagı Kazaktardın Etnikalık Kagidattarındağı Özgerister”, *Kazak diasporasının estetikalık jane etikalık kundılıktarı (Döngelik ustel materyaldarı)*, Almatı 2013, s.36.
- MUKIYBEK, Auit, *Köş, Köşke Kim Öş*, Merey yayınları, Almatı 2014.
- NURUMBETOVA, K. *Tauelsiz Kazakstandağı Repatrasia Maseleleri Men Bolaşagı: Tarihi Taldau (1991-2008 y.y)*, Almatı 2010.
- Oralmandar Katarındağı Jastardı Aleumettik – Madeni Beyimdeu Boyunşa Adistemelik Kural*, Aytuar yayınları, Almatı 2017.
- Oralmandardı Konıstandırı Şaraları Turalı*. (Yay. Haz: Kazakıstan Respublikası Ukimeti Kaulısı), Astana 1998, s.2.
- OSPAANOVA, Akmaral, “Yurt Dışındaki Kazakların Kazakistan’a Geri Dönme Süreci” 3. *Uluslararası Öğrenciler Sosyal Bilimler Kongresi Bildiriler Kitabı – II Siyaset Bilimi, Sosyoloji, Tarih, Uluslararası İlişkiler*, İstanbul 2017, s.373.
- OSPAANOVA, R, “Tauelsiz Kazakstandağı Köşi- Koon Urdisi Jane Nurlu Köş Bagdarlamasının Tarihi Manızı”, *Vestnik Kazıpu Abaya, Serya İstorişeskiye İ Sosialno- Politışeskiye Nauki*, Sayı: 2 (29), Almatı 2011, s.46.
- ÖZKAN, Nevzat, *Türk Dilinin Yurtları*, Akçağ Yayınları, Ankara 2007.
- ÖZLEM, Kader, *Türkiye’nin Balkan Türkleri Politikası (1991-2014)*, Dora yayınları, Bursa 2016.

ÖZSOY, Nihal Kırkpınar ve KOBAK, Özge, Yugoslavya'daki Kimlik Çatışmalarının Sosyal İnşacılık Teorisi Kapsamında İncelenmesi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:XI, Sayı: 22, 2019, s.210.

ÖZTÜRK, Cemil, *Türk Tarihi ve Kültürü*, Pegem Akademi yayınları, Ankara 2011.

Pravitelstva Respubliki Kazakistan. "Konseptsiya Migrosionnoi Politiki Postonovleniy 5 Sentyabrya 2000", *Pravovoi spravochnik Zakonodateltvo*, Almatı 2005, s.32.

Pravitelstva Respubliki Kazakistan. "O kvote immigratsya oralmanov na 2005 -2007: Postanovleniy 27 Dekabrya 2004", *Pravovoi spravochnik -Zakonodateltvo*, Almatı 2005, s.21.

SAPARALI, T, *Dünyejuzi Kazaktarının Kurultayı*, TDK yayınları, Almatı 1993.

SARAY, Mehmet, *Yeni Türk Cumhuriyetleri Tarihi*, Türk Tarih yayınları, Ankara 1996.

SARMUZINA, N, "Şet Elderden Oralğan Otandastardın Tarihi Jane Etnomadeni Ereşeliklerin Zertteu Maseleleri", *KAZUÜ Habarşısı Tarih Seryası, Alfarabi Atındağı Ulttıq Üniversitesi*, Sayı:6 (55), Almatı 2000, s.22-35.

SARSEMBAYEV, A, "İmagined Communitie: Kazak Nationalism and Kazakisfıcatıyon in the 1990s", *Sentral Asian Survey*, Sayı: (18)3, s.319-346.

SEYSENBAYEVA, A, "Oralmandardın Köşi-Kondadı Keybir Maseleler", *KAZUÜ Habarşısı Tarih Seryası, Alfarabi Atındağı Ulttıq Üniversitesi*, Sayı:4 (63), Almatı 2011, s.118-120.

SEYSENBAYEVA, A, *Jetisu Aumagındağı Repatriyanttar: Etnomadeni Jane Migrasiyalık Üderister*, Al-Farabi Atındağı Kazak Ulttıq Üniversitesi, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Almatı 2014.

SIROJKİN, K. L, "Kazaki v KHR: Oçerki Sosiyalno-Ekonomiçeskogo İ Kulturnogo Razvitiya", Almatı 1994, s.64.

ŞÜRŞİTBAY, Beibitgül, *Kazak Baspasözinde Oralmanlar Maselesi: Tarihi Taldau (1991-2009 y.)*, Pavlodar Memlekettik Pedagogikalık İnstitutı, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Astana 2010.

TATİMOV, M, *Elbası Jane El Sanı*, Arıs yayınları, Almatı 2009.

TAYYAR, Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, Aktüel Yayınları, Bursa 2013.

TAYYAR, Arı, *Uluslararası İlişkilerde Postmodern Analizleri-1*, MKM Yayınları, Bursa 2013.

TINIŞBAYEV, M, *İstoriya Kazakskogo Naroda*, Kazak Universiteti, Almatı 1993.

TİMOR, Ayşe Nur., BAYRAMLI, Çadır, ve KAPAN, Kaan, “Geçmişten Günümüze Kazakistan’da Tarım Faaliyetleri”, *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:15, Temmuz 2018.

Türk Cumhuriyetlerinde Bağımsızlık ve Devlet İnşa Süreci, (Editör: Kireççi Mehmet Akif), Hoca Ahmet Yesevi, Ankara 2018.

WENDT, Alexander, “Constructing International Politics”, *International Security* 21 (Summer 1995):71-78

WENDT, Alexander, *Social Theory of International Politics*, Cambridge University Press, ABD, 2003, s.1-5

YILMAZ, Serdar, *Asya Bozkırlarında Yüksekten Uçan Kartal Nazarbayev’in Kazakistanı*, Astana Yayınları, Ankara 2019.

YILMAZ, Serdar, *Kazakistan’ın Türkiye Politikası*, Nobel Yayınları, Ankara 2016.

ZAHANKIZI, S, ve DARBETHANKIZI, B, *Urpaktar Togısı*, Astana 2001.

DIĞER KAYNAKLAR

ABDİYEV J, Oralmandardın Maselesi, *Aykın Gazetesi*, Sayı: 136 (137), 23 Mayıs 2007.

Aykın Gazetesi, (29 Mayıs 2008), Cumhurbaşkanı Nazarbayev’in Kazak Gazetecileri İle Görüşmesi, <http://www.aikyn.kz/site.php?lan=kaz&id=166&pub=18477>, (Erişim tarihi: 30.07.2019)

BALGABAYEV, S, Kolga Alınbay Kele Jatkan Bir Masele, *Egemen Kazakistan*, Sayı: 38, Almatı 2005, s.26.

BULGAKOV, Aitakin, Köşi Kon Zan Tek Oralmandarga Katıstı Emes, *Zan Gazetesi*, Sayı: 34, Almatı 2019.

Dosan, Baymolda, Köşi Konın Jay-Küyi Kalay, *Kostanay Tanba Gazetesi*, Sayı: 17, Kostanay 2012, s.10.

Egemen Kazakıstan Gazetesi, Oralmandarga Koldan Kedergi Jasamayık, Sayı: 199 (28422), Almatı 2014, s.3.

ELŞİBAY Galımjan, Oralmandar Ontükke Konıstanuga Kumar, *Jas Alaş Gazetesi*, Sayı: 47, Almatı 2010.

Halıktı Jumıspen Kamtıu Turalı Kazak Ksr-Nın Zanına Katıstı Aktılerdın Jinagı, “Kazakıstan Respublikasının Köşip Kelıui Turalı Zanı”, 26 Haziran 1992, Almatı s.260.

İtogi, İtogi Perepisi Naseleniya 1999, Agenstvo RK po istatistiki, s.21

Jas Alaş Gazetesi, *Nurlu Köş Nurlanıp Turgan Jok*, , Sayı: 66, Almatı 18.07. 2009, s.3-4.

Jas Kazak Gazetesi, Oralman Emes, Oralgan Otandastar, Sayı: 32, Almatı 2006, s.2.

K.R. Enbek Jane Aleumettik Korgau Ministirliğı Resmi Saytı, (2015, 28 Kasım) Köşi-Konu Turalı Akparat, <https://www.enbek.gov.kz/kk/taxonomy/term/521> (22.12.2019)

K.R. Ulttık Ekonomika Ministrligi Statisstika Komiteti, Demografiyalık Statistika, <https://stat.gov.kz/official/industry/61/statistic/8> (Erişim tarihi: 19.01.2020)

KAPKIZI, Esengül, Keri Köşiwidin Sırı Nede? *Kazak Eli Gazetesi*, Sayı: 37, Almatı 1996, s.4.

KAPKIZI, Esengül, Köşi Kon Sayabır Taptı, Al Nurlu Köş Tüytküldi Şeşer Emes, Egemen Kazakstan, Sayı: 18, Almatı 2012, s. 6.

KAPKIZI, Esengül, Nurlu Köş’ Bagdarlamasın Kabıldadı, *Türkistan Gazetesi*, Sayı: 98, 2008, s.2.

Kararları ve Hükümleri. F. 7. Op.1. D. 289.

Kazakistan Cumhuriyeti Göç Yasası, *2004 Jıldarga Arnalğan Oralmandardın Köşi-Kon Kvotası Turalı Kazakstan*, Madde 9, Almatı 1997, s 4-5.

Kazakistan Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanlık Arşivi, Kazakistan Cumhuriyeti'nin Kazakistan Cumhuriyeti'nin Nüfus Göçüne İlişkin Kanunu, Almatı 1998, s.20.

Kazakistan Respublikasının Ata Zanı, Almatı 1995, 30 Tamız, s.8

Kazakistan Respublikasının Resmi Saytı, Kazakistan Respublikasının Konstitutsiyası, http://www.akorda.kz/kz/official_documents/constitution (Erişim tarihi: 19.08.2013)

Kazinform, (2017, 23 Haziran) Dünyejüzi Kazaktar Kurıltayı Astanada besinşi ret bas kosuda - şolu, https://www.inform.kz/kz/duniezhuzi-kazaktar-kuryltayy-astanada-besinshi-ret-bas-kosuda-sholu_a3038867 (Erişim tarihi: 22.10.2019).

KOZIBAYEV, Manaş, ve MAJİTOV Satar, “Kazakistan Cumhuriyeti”, (Çev. A. Köringisi Keletinder Köbeüp Baradı, *Aykın Gazetesi*, Sayı: 34, Almatı 2004.

LAHANULU, Nurtay, Oralman Jolun Kesken Jana Zan, *Azattyk Gazatesi*, Sayı: 10, Almatı 2012, s.2.

MUKAŞEVA, J, Oralmandardın Barine Kvota Jetispeidi, *Zan Gazetesi*, Sayı: 196 (1002), 9 Kasım 2006, s.3.

Nauşabayeva), *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt: XIX, s.521-736.

NAZARBAYEV, Nursultan, “Alistığı Jurgen Agayinga Ak Tilek”, *Egemen*

Ontüstik Kazakistan Oblıstık Memleket Muragatı, 897 kor, 1 tizbe, s.17-27

Ontüstik Kazakistan Oblıstık Memleket Muragatı, 897 kor, 1 tizbe, s. 17-27.

PAZİL, Jenisbek, Oralmandar Enbek Migranttarı Emes, *Ana Tili Gazetesi*, Sayı: 25(1231), Almatı 2014, s.5.

Türkistan Gazetesi, Oralmandar: nege kıyın?, Sayı:13 (1028), Almatı 2014, s.6-7.

Türkistan Gazetesi, Sayı: 67, Almatı 2010.

UNDP Kazakistan, “Kazakıstandağı Oralmandardın Jay-Küyi”, *UNDP Kazakhstan*, Almatı 2006, s.9.

Zandar Jinagı, “Halktın Köşi-Kon Turalı”, Almatı 1997, s. 46-48.

ZARIKKANKIZI, Karlığaş, Bolmaitın Jayıttı Dabdıra Kılıp, Küresker Retinde
“Kazakistan’da Oralmandar İçin Yeni Sosyal Paket”, *Eurasyan Research Institute*,
Ahmet Yesevi Üniversitesi, Sayı: 6, Almatı 2015, s.1.

MAMAŞEV, Talgat, Kazir Kelip Jatkan Oralmandardı Kıynap Jürgen Köşi-Kon
Polisiyası, <https://qazaqstan.tv/news/86592/> (Erişim tarihi, 15.04.2020).

Oralmandar Şeteldegi Kazaktardın Tarihi Otanına Oralıuna Belgilengen Kvotanı
Ulgaytudadı Suraydı, <https://www.azattyq.org/a/1176736.html> (Erişim tarihi,
15.05.2020).

Tileuhan, Bekbolat, Oralman Maselesi,
<https://www.youtube.com/watch?v=X3sASVXwmLI> (Erişim tarihi, 02.05.2020)

Kazakistan Respublikası Halkın Köşi-Kon Turalı Zanı, Sayı: 204, 13 Aralık 1997.

Kazakistan Gazetesi, Sayı: 26, 4. Temmuz 2000, s.1.

K.R. Adilet Ministirligi, (2001, 01 Mart) Halıktın Köşi-Konı Turalı, http://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z970000204_/history (Erişim: 19.09.2019)

BAYMOLDA, Dosan., (2013, 6 Mart) Köşi- Kon: Şetel Tajiribeleri, Abai.kz, <https://abai.kz/post/15171> (Erişim: 24.01.2020)

K.R. Adilet Ministirligi, (2013, 22 Temmuz) Oralmandar Men Olardın Otbası Müşelerinin Oralmandardı Beyimdeu Jane Ikpaldastıru Ortalığında Turıu Merzimderi Men Qağıydaları, <http://Adilet.Zan.Kz/Kaz/Docs/V1300008600> (Erişim: 12.12.2019)

Alaş Aynası, (2019, 25 Temmuz) Halıktın Köşip-Konıuı Memlekettin Damı Dengeyin Körsetedi, <https://alashainasy.kz/aleumet/halyiktyin-koshp-konuyi-memlekettin-damu-dengeyn-korseted-126417/> (Erişim: 25.10.2019).

Timeturk, (2017, 12 Kasım) Dünyanın İlk İslam Cumhuriyeti Bugün Kuruldu, <https://www.timeturk.com/dogu-turkistan-islam-cumhuriyeti-84-yil-once-bugun-kuruldu/haber-775946> (09.07.2019)

K.R. Elektrondık Ükimeti, (2019, 05 Aralık) https://egov.kz/cms/kk/articles/for_foreigners/oralmans_rights_conditions (Erişim: 16.10.2019)

BAKDAULET, (2017, 15 Aralık) Kayt Kazak Otanına, <https://egemen.kz/article/162582-qayt-qazaq-otanyha!>

BIKAY, Farida, (2017, 15 Aralık) Қайт, Қзақ Отанына, Егемен Қазақстан Gazetesi, <https://egemen.kz/article/162582-qayt-qazaq-otanyha!> (Erişim: 15.10.2019)

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Fatima ABDİL-SATTAR

Doğum Yeri : Kazakistan/Taraz

Doğum Tarihi : 15.03.1984

Medeni Hali : Evli

EĞİTİM BİLGİLERİ

Lisans 2002-2006 : Kazak-Rusya Üniversitesi, Filoloji Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü

Yüksek Lisans 2015- : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkileri bölümü

MESLEKİ BİLGİLER

2006-2011: Türkistan Pedagogikalık- Gumnitarlık Koleji, Öğretim Üyesi

2012-2013: Darın Koleji, Öğretim Üyesi